

Πανεπιστήμιο Πειραιώς
Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων
ΠΜΣ «Διοίκηση Επιχειρήσεων για Στελέχη» (Executive MBA)

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Το δικαίωμα στη λήψη σύμφωνα με τον Κανονισμό 2016/679 και
την Ενωσιακή νομολογία**

Αλέξανδρος Αρσενίου Βιλδιρίδης

**Δρ. Δελούκα- Ιγγλέση Κορνηλία, Καθηγήτρια Τμήμα Οργάνωσης και
Διοίκησης Επιχειρήσεων (Επιβλέπουσα)**

**Δρ. Σινανιώτη-Μαρούδη Αριστέα, Καθηγήτρια, Τμήμα Οργάνωσης και
Διοίκησης Επιχειρήσεων (Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής)**

**Δρ. Κάμπης Δημήτριος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Οργάνωσης
και Διοίκησης Επιχειρήσεων (Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής)**

Πειραιάς, 21/06/2023

Παράρτημα Β: Βεβαίωση Εκπόνησης Διπλωματικής Εργασίας

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΣΤΕΛΕΧΗ**

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

(περιλαμβάνεται ως ξεχωριστή (δεύτερη) σελίδα στο σώμα της διπλωματικής εργασίας)

«Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, του Πανεπιστημίου Πειραιώς, στη Διοίκηση Επιχειρήσεων για Στελέχη : Ε-MBA» με τίτλο

..... **Το δικαίωμα στη λήψη σύμφωνα με τον Κανονισμό 2016/679 και την**

..... **Ενωσιακή νομολογία**

έχει συγγραφεί από εμένα αποκλειστικά και στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντας πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Υπογραφή Μεταπτυχιακού Φοιτητή/ τριας.....

Όνοματεπώνυμο..... **Αλέξανδρος Βιλιδιίδης**

Ημερομηνία..... **21/06/2023**

Στα θύματα της παράνομης επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων· όπως συμβαίνει και με εκείνους που τεκμαίρονται ένοχοι, υποφέρουν σιωπηρά, αλλά ταυτοχρόνως δημόσια. Στους ταλαπείριους που υπέμειναν τη δοκιμασία της στάθμισης ατομικών δικαιωμάτων και δημοσίου συμφέροντος.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το δικαίωμα στη λήθη σύμφωνα με τον Κανονισμό 2016/679 και την Ενωσιακή νομολογία - Προσωπικά Δεδομένα, Δικαίωμα στη λήθη, GDPR, ΔΕΕ

Συμφασμένο με την τεχνολογία, το δικαίωμα στη λήθη αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά εργαλεία προστασίας των προσωπικών δεδομένων, τόσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όσο και παγκοσμίως. Προσέτι, μολονότι δεν εξοπλίζει τη νομική εξάρτηση των νομικών προσώπων, καθώς αυτά δεν ενσωματώνονται στον ορισμό των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, το δικαίωμα στη λήθη διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο και στον επιχειρηματικό κόσμο, δεδομένης της στενής σχέσης που συχνά εμφανίζουν τα νομικά και τα φυσικά πρόσωπα.

Λόγω της ίδιας της φύσης και του εύρους των προσωπικών δεδομένων που δυνητικά προστατεύει, το δικαίωμα στη λήθη μπορεί να διαφοροποιείται ουσιαστικά από κράτος σε κράτος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση εφαρμογής του δικαιώματος σε δεδομένα ειδικού χαρακτήρα, όπως είναι οι πληροφορίες που σχετίζονται με ποινικές δίωξεις. Για τον λόγο αυτό, οι αναλύσεις του δικαιώματος θα πρέπει να διενεργούνται εν όλω ή εν μέρει συγκριτικώς.

Το περιεχόμενο του δικαιώματος στη λήθη είναι δυναμικό. Η νομολογία το τροποποιεί διαρκώς, εξειδικεύοντας το εύρος του, το πεδίο εφαρμογής του, αλλά και τις εν γένει προϋποθέσεις άσκησης του. Η άσκηση του δικαιώματος στη λήθη γίνεται σε πλαίσιο τέτοιο, ώστε να δημιουργεί πρωτόγνωρες συνθήκες αξιολόγησης της εφαρμογής του. Ως πρώτοι αποδέκτες αιτημάτων του εν λόγω δικαιώματος, οι μηχανές αναζήτησης καλούνται να λειτουργήσουν ως οιονεί πρωτοβάθμια Δικαστήρια. Με τον αυτό ρόλο, διαμορφώνουν και τη δική τους «νομολογία», καίτοι με σημαντικές εκπτώσεις που αφορούν τη δημοσιότητα και την ασφάλεια δικαίου αυτής, μεταξύ άλλων.

Τέλος, μολονότι τα προσωπικά δεδομένα αφορούν εξ' ορισμού φυσικά πρόσωπα, διαγιγνώσκεται αφενός η ανάγκη ορισμού των δεδομένων που χρήζουν προστασίας για τα νομικά πρόσωπα. Αφετέρου, διαγιγνώσκεται η ανάγκη ίδρυσης ενός αντίστοιχου μηχανισμού λήθης και για τα νομικά πρόσωπα. Και τούτο, διότι οι ουσιαστικές διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα σε φυσικά και νομικά πρόσωπα δε δικαιολογούν τον αποκλεισμό των τελευταίων από έναν μηχανισμό προστασίας που κρίνεται, σήμερα, επιβεβλημένος τεχνολογικά.

ABSTRACT

The right to be forgotten according to Regulation 2016/679 and European Union case law - Personal Data, Right to be forgotten, GDPR, CJEU

Intertwined as it is with technology, the right to be forgotten constitutes one of the most important personal data protection tools, both in the EU and across the world. Furthermore, even though this tool is not available to legal persons, as they do not fall under the legal scope of personal data, the right to be forgotten also holds a crucial role in the business world, given the close relationship often existing between legal and natural persons.

As a result of its very nature and of the extent of the personal data that fall under its theoretical protective scope, the right to be forgotten is capable of significant differentiation in each country it is being applied. The treatment of special categories of personal data, such as data relating to criminal charges and prosecutions, can be named as a clear example of this reality. For this reason, theoretical investigations of the right to be forgotten ought to be carried out, either to some extent or in total, comparatively.

The right to be forgotten is a dynamic one. Case law continually modifies it, by specializing its range, its scope of application and the general conditions for it to be exercised. The right to be forgotten is exercised in so unusual a setting, as to create novel conditions for its evaluation. Being the first recipients of requests pertaining to this specific right, search engines are called upon to act as quasi-courts of first instance. In this role, they develop their own "case law", albeit one that suffers from significant deficits when it comes to publicity and legal certainty, among other factors.

Finally, although personal data by definition concern natural persons only, two needs can be said to be diagnosed in the legal space of data protection. On the one hand, the need to define what constitutes data worthy of protection when it comes to legal persons. On the other hand, to establish a corresponding mechanism of "forgetting" said data, for legal persons. And this, because the differences that today exist between natural and legal persons cannot be said to justify the exclusion of the latter from a protection mechanism which is today considered technologically imperative.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, Δρ. Κορνηλία Δελούκα - Ιγγλέση, για την καθοδήγηση, τη βοήθεια και τις συμβουλές της· για το σταθερά εποικοδομητικό της πνεύμα, την σε αδιάπτωτη παραγωγή και διάθεση ακαδημαϊκή της ενέργεια, την υπομονή της και, σημαντικότερα, το απaráμιλλο εύρος των γνώσεών της, το οποίο κατέστησε διαθέσιμο σε εμένα όποτε το χρειάστηκα.

Υποχρεωμένος, επίσης, αισθάνομαι απέναντι στους πελάτες μου, εκ μέρους των οποίων εντάρφησα τα τελευταία χρόνια, ως δικηγόρος, στον χώρο των προσωπικών δεδομένων εν γένει και του δικαιώματος στη λήθη συγκεκριμένα. Μέσα από τις αγωνίες τους μου δόθηκε η δυνατότητα να κατανοήσω με τον μοναδικό σημαντικό τρόπο - εμπράκτως - τη σημασία του δικαιώματος στη λήθη και τις διαστάσεις αυτού που δεν περιγράφονται στη βιβλιογραφία.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ Το δικαίωμα στη λήθη σύμφωνα με τον Κανονισμό 2016/679 και την Ενωσιακή νομολογία - Προσωπικά Δεδομένα, Δικαίωμα στη λήθη, GDPR, ΔΕΕ	iv
ABSTRACT The right to be forgotten according to Regulation 2016/679 and European Union case law - Personal Data, Right to be forgotten, GDPR, CJEU.....	v
Κατάσταση Ακρωνυμίων	viii
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΙΔΙΩΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ - ΙΣΤΟΡΙΚΉ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ.....	2
ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ - ΟΡΙΣΜΟΙ.....	7
ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ - ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ.....	11
ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗ ΛΗΘΗ - ΑΡΘΡΟ 17 του ΓΚΠΔ.....	12
Α. Περιεχόμενο.....	12
Β. Πεδίο Εφαρμογής	14
Γ. Νομικό μέσο	14
Δ. Διαφοροποίηση από τα δικαιώματα εναντίωσης, περιορισμού και διόρθωσης	15
ΙΔΡΥΤΙΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ - ΑΝΑΛΥΣΗ ΥΠΟΘΕΣΗΣ <i>COSTEJA</i>	16
Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΛΗΘΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΚΟΣΜΟ	19
ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗ ΛΗΘΗ ΚΑΙ Η ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ.....	21
LEX FERENDA - ΜΙΑ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΙΔΙΩΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ	23
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΡΙΤΩΝ ΧΩΡΩΝ - ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗ ΛΗΘΗ	31
ΟΙ ΜΗΧΑΝΕΣ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ ΩΣ ΟΙΟΝΕΙ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ.....	34
ΟΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΠΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ Η <i>GOOGLE</i> ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΕΤΑΣΗ ΑΙΤΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΛΗΘΗ	35
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΝΝΟΙΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ, ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	38
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ (Ε.Ε.) ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΠΡΟΔΙΚΑΣΙΑ.....	42
ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΠΡΟΔΙΚΑΣΙΑΣ: ΤΟ ΨΕΥΔΕΣ ΔΙΛΗΜΜΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΛΗΘΗ	45
ΚΡΙΣΙΜΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΛΗΘΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΥΠΟΘΕΣΗ <i>COSTEJA</i> ...	47
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	52
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	54

Κατάσταση Ακρωνυμίων

ΑΚ: Αστικός Κώδικας

ΓΚΠΔ: Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων

ΔΕΕ: Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ε.Ε.: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΔΔΑ: Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

ΕΣΔΑ: Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

ΕΣΠΔ: Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων

ΚΠΔ: Κώδικας Ποινικής Δικονομίας

CNIL: *Commission nationale de l'informatique et des libertés*

FOIA: *Freedom of Information Act*

GDPR: *General Data Protection Regulation*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τι είναι το δικαίωμα στη λήθη; Κοντολογίς και απλουστευτικά, είναι το ψηφιακό (κυρίως) δικαίωμα ενός υποκειμένου προσωπικών δεδομένων να απαιτήσει από τις μηχανές αναζήτησης του διαδικτύου να αποσυνδεθούν από το πρόσωπό του συγκεκριμένα αποτελέσματα αναζήτησης. Το δικαίωμα αυτό, σαν αενάως αναπτυσσόμενος ζωντανός οργανισμός, τελεί σε διαρκή εξέλιξη, διαμόρφωση και διασαφήνιση, εξαρτάται, δε, αμέσως από το επίπεδο στο οποίο βρίσκεται ανά πάσα στιγμή η τεχνολογία και τα μέσα διάδοσης/επεξεργασίας δεδομένων.

Η ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη των τελευταίων ετών και ο σήμερα εμφανιζόμενος με εμφανικότητα ψηφιακός μετασχηματισμός της κοινωνίας και της οικονομίας συνέβαλαν καθοριστικά στη διαρκή και ολοένα αυξανόμενη συγκέντρωση πληροφοριών και δεδομένων, καθιστώντας τη διατήρησή τους περισσότερο εύκολη και επικερδή από τη διαγραφή τους (*storage by default*). Συναφώς, το δικαίωμα στη λήθη αφορά τη δυνατότητα αποτελεσματικής αντιμετώπισης των συνεπειών του Διαδικτύου το οποίο, σε σφοδρή αντίθεση με την ανθρώπινη μνήμη, η οποία εκ φύσεως είναι παροδική και ποσοτικά πεπερασμένη, «δεν ξεχνά ποτέ», εξασφαλίζοντας την προσωπική αυτονομία του ατόμου και την προστασία της ιδιωτικής ζωής.

Το δικαίωμα στη λήθη δεν είναι, καταρχάς, ένα δικαίωμα - και μια υποχρέωση αντίστοιχα - που εμφανίζεται σε όλα τα κράτη του κόσμου. Είναι, αντίθετα, ένα δικαίωμα ακραιφνώς ευρωπαϊκό, ή, ακριβέστερα, ένα δικαίωμα των κρατών που συμμετέχουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Για τον λόγο αυτό, όπως εκτενώς θα αναλυθεί, η άσκησή του δεν είναι ομοιογενής και η σημασία του δεν είναι, ανάμεσα σε όλα τα κράτη μέλη, ομοιόμορφη¹. Η γέννησή του υπήρξε ένα συναρπαστικό γεγονός, καθώς σε αυτή συνέβαλε σημαντικά και η νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και, συγκεκριμένα, η πασίγνωστη πλέον υπόθεση *Costeja* του 2014². Έκτοτε, χωρίς υπερβολή, ο κόσμος μας, τουλάχιστον στο σκέλος του που αφορά το διαδίκτυο και την ψηφιακή πραγματικότητα, δεν είναι ίδιος.

Η σημασία του δικαιώματος στη λήθη είναι ανυπολόγιστη. Αφορά αμέσως τα φυσικά πρόσωπα, οποιοδήποτε και αν είναι το επάγγελμα ή η ταυτότητα αυτών. Αφορά εμμέσως, δε,

¹ Στη χώρα μας, το δικαίωμα στη λήθη θεμελιώνεται στο συνταγματικό δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (άρ. 5 παρ. 1 Συντ.), σε συνδυασμό με την αρχή της αξίας του ανθρώπου (άρ. 2 παρ. 1 Συντ.), το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής ζωής (άρ. 9 παρ. 1 εδ. β' Συντ.) και το δικαίωμα της πληροφορικής αυτοδιάθεσης (άρ. 9Α Συντ.).

² *Google Spain SL and Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González*, Υπόθεση C-131/12.

για αυτόν ακριβώς τον λόγο, και τον επιχειρηματικό κόσμο, στον οποίο η άσκησή του είναι ικανή να έχει καθοριστικό αντίκτυπο.

Μέσω της παρούσας διατριβής, θα εξεταστεί το περιεχόμενο του δικαιώματος στη λήθη, οι λόγοι που κατέστησαν τη γέννηση και διαμόρφωσή του πραγματικότητα και οι πρακτικές συνέπειες που έχει το δικαίωμα αυτό, τόσο για τα φυσικά πρόσωπα, τα οποία αμέσως αφορά, όσο και για τα νομικά πρόσωπα - τις επιχειρήσεις - τα οποία εμμέσως, πλην σαφώς, επίσης επηρεάζει. Η εξέταση αυτή, δεδομένης της ευρωπαϊκής φύσης του εν λόγω δικαιώματος (και υποχρέωσης), θα είναι βιβλιογραφική και συγκριτική. Τούτου δοθέντος, η παρούσα θα ανατάμει το δικαίωμα και θα εξετάσει συγκεκριμένες και ζωτικές πτυχές του, συγκριτικά.

Τέλος, η παρούσα εργασία, ευελπιστώ να συνεισφέρει, έστω και ελάχιστα, στην ήδη υπάρχουσα και πλούσια βιβλιογραφία, με δύο τρόπους. Καταρχάς, μέσα από τη συγκριτική ανάλυση που περιλαμβάνεται σε αυτήν αναφορικά με τη δυνατότητα/αναγκαιότητα επέκτασης των νομικών διατάξεων που προστατεύουν την ιδιωτικότητα - ανάμεσά των και του δικαιώματος στη λήθη - στα νομικά πρόσωπα. Κατά δεύτερον, μέσα από τη συμβολή της στην κατάρρευση ενός ψευδεπίγραφου διλήμματος, το οποίο εμφιλοχωρεί, στην πράξη, σε αιτήματα δικαιώματος στη λήθη που αφορούν δεδομένα της ποινικής προδικασίας: Αυτού της στάθμισης του δικαιώματος στη λήθη με το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης. Λόγου χάριν, είναι απόλυτα σαφές ότι οι μηχανές αναζήτησης επηρεάζονται με ουσιαστικό τρόπο από το δικαίωμα στη λήθη, αφού διευκολύνουν την εύρεση δεδομένων μέσω των αναρίθμητων ιστοσελίδων που είναι αναρτημένες στον Παγκόσμιο Ιστό και, κατά συνέπεια, ενισχύουν τη δυνατότητα των ατόμων να λαμβάνουν και να μεταδίδουν πληροφορίες. Συναφώς, οποιοσδήποτε περιορισμός της λειτουργίας των μηχανών αναζήτησης, μπορεί να θεωρηθεί ως περιορισμός της ελευθερίας της έκφρασης³.

ΙΔΙΩΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ - ΙΣΤΟΡΙΚΉ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Ξεκινώντας από έναν εισαγωγικό και, υποχρεωτικά απλοϊκό ορισμό των προσωπικών δεδομένων, μπορούμε να πούμε ότι αυτά είναι οι πληροφορίες που αφορούν ένα ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο πρόσωπο⁴. Αυτός ο στεγνός ορισμός, ωστόσο, καίτοι ακριβής, νομικά σχετικός και εκπορευόμενος από το πλέον σχετικό με την παρούσα

³ Alsenoy, B., Van/Kuczerawy, A./Ausloos, J. (2013).

⁴ Finck, Pallas (2020), σελίδες 11–36.

νομοθετικό κείμενο, τον Κανονισμό για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, δεν συνεισφέρει εν τέλει και ιδιαίτερα στην αποτελεσματική εισαγωγή μας στην υπό εξέταση θεματική.

Αναγκαία προϋπόθεση της ανάλυσης της έννοιας των προσωπικών δεδομένων είναι η ιστορική ανασκόπηση αυτών, δηλαδή η εξέταση της έννοιας της «ιδιωτικότητας», όπως αυτή διαμορφώθηκε από την αρχαιότητα έως σήμερα.

Η έννοια αυτή, όπως άλλωστε είναι αναμενόμενο, έχει διαφοροποιηθεί ραγδαία μέσα στα χρόνια⁵. Όπως είναι απολύτως εύλογο, η αντίληψη που είχαν οι άνθρωποι για την ιδιωτικότητα στην αρχαιότητα διαφέρει ριζικά από αυτήν που έχουν οι άνθρωποι σήμερα. Και τούτο, όχι μόνον λόγω των νόμων που σήμερα ρυθμίζουν την προστασία της ιδιωτικότητας, όπως αυτή πλέον κατανοείται, ρυθμίζεται και προστατεύεται. Αλλά και λόγω, πρωταρχικά, της διαφοράς των συνθηκών που είναι ταυτισμένες με τη ζωή μας σήμερα σε σχέση με το παρελθόν - μεταξύ αυτών και η τεχνολογία.

Πράγματι, συνθήκες που θεωρούμε σήμερα δεδομένες, όπως οι εσωτερικοί τοίχοι των σπιτιών που διαχωρίζουν τα περιεχόμενα σε αυτά δωμάτια, δεν υφίσταντο καν στο παρελθόν. Και τούτο, διότι δεν υπήρχε πάντοτε η κατασκευαστική τεχνολογία που να επιτρέπει την αρχιτεκτονική κανονικότητα του σήμερα - το σπίτι χωρισμένο σε ξεχωριστούς χώρους⁶, στους οποίους κάθε μέλος μπορεί να ζει περιβαλλόμενο από μια στοιχειώδη ιδιωτική σφαίρα.

Περαιτέρω, και πάλι λόγω της τεχνολογίας του παρελθόντος, αλλά και λόγω της οικονομίας - έννοιες σημαντικά και διαχρονικά συνδεδεμένες - οι άνθρωποι όχι μόνο δεν ζούσαν σε σπίτια με χώρους που διασφάλιζαν στοιχειώδη ιδιωτικότητα, αλλά ζούσαν και σε σπίτια που καταργούσαν την ιδιωτικότητα ακόμη και στον ύπνο. Πράγματι, τα σπίτια στο παρελθόν δεν είχαν καν ξεχωριστά κρεβάτια, με αποτέλεσμα όλη η οικογένεια να μοιράζεται ένα κρεβάτι. Ακόμη και οι φιλοξενούμενοι μιας οικίας μοιράζονταν το ίδιο κρεβάτι με τους οικοδεσπότες τους. Συνολικά, λοιπόν, η έννοια του κρεβατιού όπως το γνωρίζουμε σήμερα, εξεταζόμενη στο συνολικό πλαίσιο της ανθρώπινης ιστορίας, είναι σχετικά πρόσφατη⁷. Έτσι, ακόμη και στο εσωτερικό μιας οικίας, η έννοια της ιδιωτικότητας διέφερε εντελώς από την αντίστοιχη έννοια που αντιλαμβανόμαστε και θεωρούμε εμείς δεδομένη σήμερα.

Η τεχνολογία, συνεπώς, όχι μόνο ορίζοντας ποιες υποδομές ήταν πρακτικά εφικτές, αλλά και ποιες υποδομές ήταν προσιτές στον μέσο άνθρωπο, ρυθμίζει την ιδιωτικότητα από τις αρχές

⁵ Για μια ιστορική ανάλυση της έννοιας της ιδιωτικότητας, βλ. Vincent (2016), *Privacy: A Short History*, John Wiley & Sons. Για μια επισκόπηση της ιστορίας της νομοθετικής ρύθμισης της ιδιωτικότητας, βλ. Solove, Daniel J. (2016), *A Brief History of Information Privacy Law*. PROSKAUER ON PRIVACY, PLI, GWU Law School Public Law Research Paper No. 215.

⁶ Ferenstein, (2015).

⁷ Braun (June 2017).

της ανθρωπότητας, καίτοι με τρόπο απροσδόκητο⁸. Σήμερα, η τεχνολογία υπαγορεύει, ουσιαστικά, επεκτείνοντας τα περιθώρια κατάργησης της ιδιωτικότητας, όπως την αντιλαμβανόμαστε στη σύγχρονη εκδοχή της, το περιεχόμενο του σχετικού της ρυθμιστικού πλαισίου. Και ταυτόχρονα, μέσω των γνώσεών μας για αυτήν, η τεχνολογία η ίδια επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε και ορίζουμε συνολικά την έννοια της ιδιωτικότητας.

Μολονότι ισχυρότατη, η συμβολή της τεχνολογίας δεν υπήρξε, ιστορικά, αποκλειστικά και μόνο με ένα «θετικό πρόσημο». Όπως σχεδόν πάντα συμβαίνει διαχρονικά, η φιλοσοφία - αλλά και η τεχνολογία - επηρέασαν την αντίληψη του ανθρώπου για την ιδιωτικότητα και, δευτερευόντως, τις νομοθετικές πρωτοβουλίες που ακολούθησαν για να συμβαδίζει η αντίληψη αυτή με τα νομοθετικά κείμενα. Χαρακτηριστική υπήρξε, φερ ειπείν, η ανάλυση των κινδύνων της απώλειας της ιδιωτικότητας που παρουσίασε στο δυστοπικό έργο του, «1984», ο *George Orwell*, προειδοποιώντας για τους κινδύνους της απώλειας ιδιωτικότητας⁹. Ας μη ξεχνάμε άλλωστε ότι η ψηφιακή τεχνολογία και η όλη λειτουργία του διαδικτύου είναι προσανατολισμένες όχι στη λήθη αλλά, αντίθετα, στη διατήρηση και διάδοση της πληροφορίας, με αποτέλεσμα το άτομο να είναι εκτεθειμένο σε μια διαρκή κοινωνική μνήμη.

Το 1891, οι Αμερικάνοι δικηγόροι *Samuel D. Warren II* και *Louis Brandeis* συνέγραψαν ένα άρθρο, το οποίο δημοσιεύτηκε στο περιοδικό της νομικής σχολής του *Harvard*¹⁰, το οποίο αποτέλεσε ίσως την πρώτη νομική δημοσίευση που πραγματευόταν ουσιαστικά ζητήματα ιδιωτικότητας. Στο άρθρο αυτό, οι δύο νομικοί ισχυρίστηκαν ότι θα έπρεπε να υπάρχει το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα, ήτοι το δικαίωμα «να αφήνεται κανείς στην ησυχία του» (*the right to be left alone*). Στο συμπέρασμα αυτό κατέληξαν συνεξετάζοντας νομικές έννοιες, όπως εκείνες της εξύβρισης και της δυσφήμισης, καθώς και των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, για να διαπιστώσουν εάν υφιστάμενες νομικές αρχές που εντοπίζονται σε αυτές τις έννοιες είναι ικανές να καθιερώσουν και το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα¹¹. Το άρθρο αυτό επηρέασε σε σημαντικό βαθμό την αμερικανική και ακαδημαϊκή νομική θεωρία για τη νομική μεταχείριση της έννοιας της ιδιωτικότητας.

Πάντως, όπως προκύπτει από τη σχετική Αμερικανική νομολογία, η προστασία της ιδιωτικότητας στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής αποτελούσε έννοια διασφαλιζόμενη από τα Αμερικανικά νομοθετικά κείμενα ακόμα και πριν τη δημοσίευση του άρθρου των Warren II και Brandeis. Τουλάχιστον έτσι έκρινε το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ με την από 1969 απόφασή του¹², στην οποία εναργώς αναλύθηκε ότι η προστασία της ιδιωτικότητας, ως

⁸ Holvast, J. (2009).

⁹ Orwell, G. (2021).

¹⁰ Warren II, Brandeis (Dec. 15, 1890).

¹¹ Harvard University (2021).

¹² STANLEY v. GEORGIA SUPREME COURT OF THE UNITED STATES 394 U.S. 557 April 7, 1969.

δικαίωμα, διασφαλίζεται μέσω της πρώτης, της τρίτης, της τέταρτης και της πέμπτης τροπολογίας του Συντάγματος των Ηνωμένων Πολιτειών. Ακόμη και πριν, δε, την ως άνω απόφαση του 1969, το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ είχε, από το 1967, κρίνει ότι η τέταρτη τροπολογία του Συντάγματος της χώρας, η οποία ιδρύει μεταξύ άλλων το δικαίωμα ασφάλειας του ατόμου στην οικεία του, επεκτείνεται και σε οτιδήποτε μπορεί ένας πολίτης να θέλει να διατηρήσει ως ιδιωτικό¹³.

Σε Διεθνές επίπεδο, το 1948 υιοθετείται από τα Ηνωμένα Έθνη η Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Ανάμεσα στα θεμελιώδη δικαιώματα που αναγνωρίζονται με τη διακήρυξη αυτή περιλαμβάνεται και το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα (άρθρο 12)¹⁴. Από την άλλη μεριά, το σημαντικότερο υπερεθνικό νομοθετικό κείμενο για την προστασία της ιδιωτικότητας με αντίκτυπο ειδικά στον ευρωπαϊκό χώρο αποτελεί το άρθρο 8 της «Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου» (ΕΣΔΑ) του 1950, το οποίο κατοχυρώνει το δικαίωμα της ιδιωτικής ζωής παντός προσώπου, καθώς ορίζει ότι: 1. «Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα για σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του» και 2. «Δεν επιτρέπεται να υπάρξει επέμβαση δημόσιας αρχής στην άσκηση του δικαιώματος αυτού, εκτός εάν η επέμβαση αυτή προβλέπεται από το νόμο και αποτελεί μέτρο το οποίο, σε μια δημοκρατική κοινωνία, είναι αναγκαίο για την εθνική ασφάλεια, τη δημόσια ασφάλεια, την οικονομική ευημερία της χώρας, την προάσπιση της τάξης και την πρόληψη ποινικών παραβάσεων, την προστασία της υγείας ή της ηθικής ή την προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων». Το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ αποτελεί τον βασικό άξονα γύρω από τον οποίο περιστρέφεται ακόμα και σήμερα η Ενωσιακή νομοθεσία. Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) έχει συμβάλει αποφασιστικά με την νομολογία στην αναγνώριση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων και στην ερμηνευτική προσέγγιση της έννοιας της ιδιωτικότητας¹⁵.

Το 1967, ψηφίζεται στις ΗΠΑ το *Freedom of Information Act (FOIA)*, βάσει του οποίου οι πολίτες αποκτούν το δικαίωμα πρόσβασης σε έγγραφα κρατικών αρχών. Επίσης, και άλλα κράτη, ιδίως της γηραιάς ηπείρου σύντομα νομοθετούν παρόμοιες ρυθμίσεις¹⁶. Το 1980, ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.) εκδίδει τις πρώτες του οδηγίες για την προστασία προσωπικών δεδομένων, ενόψει της αυξημένης χρήσης

¹³ U.S. Reports: *Katz v. United States*, 389 U.S. 347 (1967).

¹⁴ Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Η Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Νέα Υόρκη: Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, 1948.

¹⁵ Δελούκα-Ιγγλέση (2015), σελ. 270.

¹⁶ Ειδικότερα, η προστασία του ατόμου από την αυτόματη επεξεργασία προσωπικών του πληροφοριών αντιμετωπίστηκε για πρώτη φορά από τον περίφημο νόμο του ομόσπονδου κρατιδίου της Έσσης στη Γερμανία το 1970. Ακολούθησαν ο Σουηδικός νόμος του 1973, ο Ομοσπονδιακός νόμος της Γερμανίας το 1977 (*Bundesdatenschutzgesetz*) και οι νόμοι της Αυστρίας, Γαλλίας, Δανίας, Νορβηγίας (1978) και του Λουξεμβούργου (1979). Βλ. Δελούκα-Ιγγλέση (2015), Νομικά Θέματα Ηλεκτρονικού Εμπορίου, ό.π., σελ. 266.

υπολογιστών για την επεξεργασία επιχειρηματικών συναλλαγών¹⁷. Έναν χρόνο αργότερα, ακολουθεί η Σύμβαση 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης της 28ης Ιανουαρίου 1981 περί προστασίας του ατόμου έναντι της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας των δεδομένων¹⁸, με την οποία καθίσταται επιτακτική η νομοθετική προστασία των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικότητας.

Νομοθεσία και νομολογία διαδέχονται η μια την άλλη διαμορφώνοντας καταιγιστικά τις σχετικές εξελίξεις. Το 1983, το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο της Γερμανίας καταλήγει σε μια θεμελιώδη απόφαση σχετικά με τα προσωπικά δεδομένα. Καθιερώνεται έτσι το δικαίωμα στην «πληροφοριακή αυτοδιάθεση» ή, άλλως, στον «πληροφοριακό αυτοκαθορισμό», δηλαδή το δικαίωμα των ατόμων να αποφασίζουν τα ίδια για τη συλλογή, τη διάδοση και τη γνωστοποίηση σε τρίτους των σχετικών με αυτά πληροφοριών. Το δικαίωμα αυτό αποτελεί μια συγκεκριμενοποίηση του γενικού δικαιώματος της ανάπτυξης της προσωπικότητας των ατόμων, συν-προσδιοριζόμενο με την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας¹⁹.

Το 1995 αποτελεί επίσης σταθμό για την προστασία της ιδιωτικότητας και των προσωπικών δεδομένων σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συγκεκριμένα, ψηφίζεται η Ευρωπαϊκή Οδηγία 95/46/EK «για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών»²⁰ και έτσι εισάγονται στο ευρωπαϊκό νομοθετικό σώμα νέες έννοιες και όροι, όπως η επεξεργασία δεδομένων, οι ειδικές - και ευαίσθητες - κατηγορίες προσωπικών δεδομένων και η συναίνεση στην επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, μεταξύ πολλών άλλων. Λίγα χρόνια αργότερα, το 2002, η Ευρωπαϊκή Ένωση ψηφίζει την Οδηγία 2002/58/EK για την προστασία ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες²¹.

Ακολουθούν σχετικά ευρωπαϊκά νομοθετήματα το 2006 και το 2009, ενώ το 2013 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθετεί τον Κανονισμό 611/2013 σχετικά με τα εφαρμοστέα μέτρα για την κοινοποίηση παραβιάσεων προσωπικών δεδομένων²².

Το 2014 συνιστά την πλέον καθοριστική χρονιά για την ουσιαστική προστασία των προσωπικών δεδομένων των φυσικών προσώπων. Και τούτο διότι αυτή είναι η χρονιά κατά

¹⁷ Οι εν λόγω οδηγίες είναι διαθέσιμες προς ανάγνωση στον παρακάτω σύνδεσμο: OECD (2002), *OECD Guidelines on the Protection of Privacy and Transborder Flows of Personal Data*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264196391-en>.

¹⁸ Σύμβαση 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης της 28ης Ιανουαρίου 1981 περί προστασίας του ατόμου έναντι της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας των δεδομένων, διαθέσιμη στον παρακάτω σύνδεσμο: https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/el/FTU_4.2.8.pdf

¹⁹ Δελούκα-Ιγγλέση (2015), σελ. 267, Hornung, Schnabel (2009). σελ. 84-88.

²⁰ ΕΕ L 281/31 της 23.11.1995.

²¹ ΕΕ L 201/37 της 31.7.2002.

²² ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) αριθ. 611/2013.

την οποία δημοσιεύεται η περιώνυμη απόφαση *Costeja* του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, βάσει της οποίας καθιερώνεται, σε πρώιμη μορφή, το δικαίωμα στη λήθη. Βάσει του δικαιώματος αυτού, το οποίο στη συνέχεια περιλαμβάνεται επίσημα στο σώμα της Ευρωπαϊκής νομοθεσίας για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, δίδεται - υπό προϋποθέσεις - το δικαίωμα σε φυσικά πρόσωπα να ζητούν από μηχανές αναζήτησης, όπως είναι η *Google* ή η *Yahoo*, να διαγράψουν συνδέσμους για αποτελέσματα που περιλαμβάνουν το όνομά τους²³. Το δικαίωμα αυτό, όπως θα δούμε, διαφέρει από το δικαίωμα της εναντίωσης του υποκειμένου στην επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων.

Μετά από 4 ολόκληρα χρόνια επίσημων συζητήσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ψηφίζεται το 2016 ο περίφημος και τελών σήμερα σε ισχύ Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων (*GDPR*)²⁴. Ο Κανονισμός αυτός αλλάζει άρδην το νομοθετικό και πραγματικό πεδίο της ιδιωτικότητας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Φυσικά, ως αμιγώς ευρωπαϊκός Κανονισμός, δεν τυγχάνει εφαρμογής εκτός της Ευρωπαϊκής Ενώσεως. Ο χρόνος έναρξης της εφαρμογής του Κανονισμού αυτού είναι το 2018 και, στο μεσοδιάστημα, μεσολαβεί ένας αγώνας δρόμου για χιλιάδες ευρωπαϊκές επιχειρήσεις, προκειμένου αυτές να συμμορφωθούν με το περιεχόμενο και τις επιταγές του.

Ο Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων εγκαθιδρύει σειρά από δικαιώματα για τα φυσικά πρόσωπα - τα υποκείμενα των δεδομένων - και υποχρεώσεις για τα νομικά πρόσωπα, τα πρόσωπα, δηλαδή, που συλλέγουν και επεξεργάζονται τα εν λόγω προσωπικά δεδομένα. Ανάμεσα σε αυτά, όπως προαναφέρθηκε, εντάσσεται και το δικαίωμα στη λήθη, το περιεχόμενο του οποίου εξειδικεύεται στη συνέχεια μέσω αποφάσεων των δικαστηρίων των κρατών μελών, του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των ατομικών νομοθετικών πρωτοβουλιών των κρατών μελών της Ένωσης.

ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ - ΟΡΙΣΜΟΙ

Ορθότερη θεωρούμε την ουσιαστική έναρξη της παρούσας με την παράθεση των κρισιμότερων ορισμών που αφορούν την υπό εξέταση θεματική. Με δεδομένο ότι η θεματική αυτή αφορά αμέσως την Ενωσιακή νομοθεσία, φρόνιμο είναι να αντληθούν οι σχετικοί ορισμοί ευθέως από αυτήν. Ως εκ τούτου, χρησιμοποιείται στο παρόν το άρθρο 4 του Ευρωπαϊκού

²³ Chenou, Radu (2019), σελ. 75.

²⁴ Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την «Προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών», L 119, 04/05/2016, σελ. 1-88.

Κανονισμού για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/EK (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων), γνωστού στο ευρύ κοινό και ως *GDPR (General Data Protection Regulation)*.

Συγκεκριμένα, ως προσωπικά δεδομένα, ή ορθότερα, «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα», ορίζονται κατά τον Κανονισμό:

«κάθε πληροφορία που αφορά ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο»

Ενώ, σύμφωνα με την ίδια παράγραφο, ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο είναι εκείνο:

«του οποίου η ταυτότητα μπορεί να εξακριβωθεί, άμεσα ή έμμεσα, ιδίως μέσω αναφοράς σε αναγνωριστικό στοιχείο ταυτότητας, όπως όνομα, σε αριθμό ταυτότητας, σε δεδομένα θέσης, σε επιγραμμικό αναγνωριστικό ταυτότητας ή σε έναν ή περισσότερους παράγοντες που προσιδιάζουν στη σωματική, φυσιολογική, γενετική, ψυχολογική, οικονομική, πολιτιστική ή κοινωνική ταυτότητα του εν λόγω φυσικού προσώπου»

Παρατηρείται, συνεπώς, ότι ο ορισμός που παρέχεται από τον ίδιο τον Κανονισμό είναι ευρύτατος, προκειμένου να περιλαμβάνει όλα τα φυσικά πρόσωπα και να τα προστατεύει επαρκώς έναντι της επεξεργασίας των προσωπικών τους δεδομένων, ήτοι των πληροφοριών που τα αφορούν κατά τρόπο που είτε τα ταυτοποιεί αμέσως είτε μπορεί να οδηγήσει στην ταυτοποίησή των²⁵. Με άλλα λόγια, τα προσωπικά δεδομένα συνίστανται σε παντός είδους πληροφορίες που σχετίζονται ή αναφέρονται σε ένα φυσικό πρόσωπο, του οποίου η εξακρίβωση της ταυτότητας δεν απαιτεί περαιτέρω ενέργειες, πρόσθετες των εν λόγω πληροφοριών. Με τον τρόπο αυτό, στον ορισμό των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα εντάσσονται και οι φωτογραφίες, γενετικά στοιχεία, πληροφορίες για τον σεξουαλικό του προσανατολισμό, φιλοσοφικές πεποιθήσεις και ούτω καθεξής.

Ο «σκληρός πυρήνας» των αρχών και κανόνων της προστασίας των προσωπικών δεδομένων αποτυπώνεται κανονιστικά στο άρθρο 5 παρ. 1 του Κανονισμού. Σε αυτές ανήκει, αρχικά, η αρχή της νομιμότητας, αντικειμενικότητας και διαφάνειας της επεξεργασίας (άρθρο 5 παρ. 1 στ. α'), η οποία έχει την έννοια ότι για να κριθεί η τελευταία νόμιμη, αφενός πρέπει να ερείδεται σε μία από τις βάσεις νομιμότητας, όπως αποτυπώνονται στα άρθρα 6 και 9 του Κανονισμού, και αφετέρου να τηρεί τις αρχές στο σύνολό τους. Μάλιστα, ο Γενικός Κανονισμός φαίνεται να

²⁵ Finck, Pallas (2020), σελ. 12.

λαμβάνει υπόψη και το κριτήριο των χρηστών ηθών, καθώς αναφέρεται σε επεξεργασία όχι μόνο νόμιμη, αλλά και θεμιτή²⁶.

Άξιος λόγου είναι και ο ορισμός της επεξεργασίας των πληροφοριών που κατηγοριοποιούνται ως προσωπικά δεδομένα, δεδομένου του γεγονότος ότι αυτή η πράξη - η επεξεργασία - αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο του δικαιώματος στη λήθη, αλλά και των συναφών αυτού δικαιωμάτων και υποχρεώσεων:

«κάθε πράξη ή σειρά πράξεων που πραγματοποιείται με ή χωρίς τη χρήση αυτοματοποιημένων μέσων, σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ή σε σύνολα δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως η συλλογή, η καταχώριση, η οργάνωση, η διάρθρωση, η αποθήκευση, η προσαρμογή ή η μεταβολή, η ανάκτηση, η αναζήτηση πληροφοριών, η χρήση, η κοινολόγηση με διαβίβαση, η διάδοση ή κάθε άλλη μορφή διάθεσης, η συσχέτιση ή ο συνδυασμός, ο περιορισμός, η διαγραφή ή η καταστροφή»

Στη συνέχεια, οφείλουμε να στραφούμε στον ορισμό του υπεύθυνου επεξεργασίας και του εκτελούντος την επεξεργασία, οι οποίοι ορίζονται ως:

«το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, η δημόσια αρχή, η υπηρεσία ή άλλος φορέας που, μόνα ή από κοινού με άλλα, καθορίζουν τους σκοπούς και τον τρόπο της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα· όταν οι σκοποί και ο τρόπος της επεξεργασίας αυτής καθορίζονται από το δίκαιο της Ένωσης ή το δίκαιο κράτους μέλους, ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή τα ειδικά κριτήρια για τον διορισμό του μπορούν να προβλέπονται από το δίκαιο της Ένωσης ή το δίκαιο κράτους μέλους»

και αντίστοιχα

«το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, η δημόσια αρχή, η υπηρεσία ή άλλος φορέας που επεξεργάζεται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για λογαριασμό του υπευθύνου της επεξεργασίας»

Αξίζει, στο σημείο αυτό, να υπογραμμιστεί ότι, όπως θα αναλυθεί και στη συνέχεια της παρουσίασης, μολονότι ο Κανονισμός προβλέπει ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας δύναται να είναι και φυσικό πρόσωπο, έχει μερικώς διευκρινιστεί μεταγενέστερα ότι τα νομικά πρόσωπα, όπως εταιρείες και φορείς, αντί των φυσικών προσώπων, ήτοι των ατόμων, είναι ορθότερο να λογίζονται ως υπεύθυνοι επεξεργασίας.

²⁶Κ. Χριστοδούλου (2020), σελ. 109 επ.

Τέλος, σημαντική είναι και η παράθεση του ορισμού της συγκατάθεσης στην επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων, η οποία αποτελεί κρίσιμη έννοια, τόσο στο πλαίσιο της άσκησης του δικαιώματος στη λήθη, όσο και στο πλαίσιο της άσκησης των υπόλοιπων δικαιωμάτων που πηγάζουν από τον εν λόγω Κανονισμό και τη σχετική ευρωπαϊκή και εκάστοτε εθνική νομοθεσία. Η συγκατάθεση επιτρέπει την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων τρίτων προσώπων, ενώ η ανάκληση αυτής, σε οποιοδήποτε στάδιο, δίνει στο υποκείμενο των δεδομένων, όπως αυτό ορίζεται παραπάνω, τα δικαιώματα που προβλέπονται στον Κανονισμό και θα αναλυθούν στη συνέχεια.

Η συγκατάθεση στην επεξεργασία, συγκεκριμένα, ορίζεται από το άρθρο 4 ως:

«κάθε ένδειξη βουλήσεως, ελεύθερη, συγκεκριμένη, ρητή και εν πλήρει επιγνώσει, με την οποία το υποκείμενο των δεδομένων εκδηλώνει ότι συμφωνεί, με δήλωση ή με σαφή θετική ενέργεια, να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν»

Όπως σαφώς προκύπτει από τον παραπάνω ορισμό, η συγκατάθεση του υποκειμένου προσωπικών δεδομένων πρέπει να είναι ρητή, σαφής και συγκεκριμένη και δεν μπορεί να συνάγεται από τον εκάστοτε εκτελούντα την επεξεργασία²⁷.

Τι συνεπάγεται, συμπερασματικά, η προστασία των προσωπικών δεδομένων; Συνεπάγεται τη διαφύλαξη των ιδίων των δεδομένων με κάποιον τρόπο; Συνεπάγεται τον διαχωρισμό των δεδομένων από το υποκείμενο αυτών, με τρόπο ο οποίος δεν θα επιτρέπει τον χαρακτηρισμό αυτών ως προσωπικά - δηλαδή την κατάργηση της ιδιότητάς των να ταυτοποιούν αμέσως ή να επιτρέπουν εμμέσως την ταυτοποίηση; Ουσιαστικά, η προστασία των δεδομένων αναφέρεται ειδικά στην ιδιωτικότητα του υποκειμένου αυτών, εξυπηρετεί δηλαδή άμεσα το δικαίωμα του ατόμου στην ιδιωτικότητα, όπως αυτό κωδικοποιείται στα διάφορα νομικά κείμενα ανά τον κόσμο. Προς αυτή την άποψη, άλλωστε, συνηγορεί και η κοινή τους κωδικοποίηση στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Συνθήκης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, όπου η προστασία εξασφαλίζεται ομοιομόρφως, μέσω της αυτής διατάξεως²⁸.

²⁷ Jesus, V., Mustare, S. (2019).

²⁸ Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Άρθρο 8, διαθέσιμο προς ανάγνωση στον παρακάτω σύνδεσμο: https://www.echr.coe.int/documents/convention_eil.pdf

ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ - ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ

Είδαμε παραπάνω τον ορισμό των προσωπικών δεδομένων, όπως αυτός προβλέπεται από τον ίδιο τον Κανονισμό για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων (εφεξής και GDPR, ή ΓΚΠΔ). Πρέπει, εντούτοις, να σημειωθεί ότι ο ίδιος ο Κανονισμός δεν αντιμετωπίζει με τον ίδιο τρόπο όλα τα προσωπικά δεδομένα, όλες δηλαδή τις πληροφορίες που αφορούν ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο πρόσωπο. Αυτό που συμβαίνει, τουναντίον, είναι η διάκριση συγκεκριμένων πληροφοριών που εμπίπτουν σε αυτόν τον ορισμό σε ειδικές κατηγορίες, στις οποίες μάλιστα παρέχεται υπό προϋποθέσεις αυξημένη προστασία για τα υποκείμενα και αυξημένα καθήκοντα προστασίας για τους υπεύθυνους επεξεργασίας, αντίστοιχα. Οι αυξημένες αυτές υποχρεώσεις - και προστασία - αποδίδονται λόγω του αντίστοιχα αυξημένου κινδύνου που διατρέχουν τα υποκείμενα των εν λόγω δεδομένων από σχετικές παραβιάσεις²⁹.

Τέτοια είναι τα δεδομένα που απαριθμούνται εξαντλητικά στα άρθρα 9 και 10 του αυτού Κανονισμού. Ειδικότερα, και εφόσον δεν ισχύουν συγκεκριμένες εξαιρέσεις που επίσης εξαντλητικά αναφέρονται στο άρθρο 9, απαγορεύεται ρητώς η επεξεργασία δεδομένων που *αποκαλύπτουν τη φυλετική ή εθνοτική καταγωγή, τα πολιτικά φρονήματα, τις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις ή τη συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση, καθώς και η επεξεργασία γενετικών δεδομένων, βιομετρικών δεδομένων με σκοπό την αδιαμφισβήτητη ταυτοποίηση προσώπου, δεδομένων που αφορούν την υγεία ή δεδομένων που αφορούν τη σεξουαλική ζωή φυσικού προσώπου ή τον γενετήσιο προσανατολισμό.*

Τα παραπάνω δεδομένα θεωρούνται για ευνόητους λόγους ευαίσθητα, με αποτέλεσμα ο ευρωπαϊός νομοθέτης να έχει μεριμνήσει ειδικώς για αυτά. Μολαταύτα, η επεξεργασία τους μπορεί νόμιμα να λάβει χώρα, όχι μόνο σε περιπτώσεις που ωφελούν το υποκείμενό των ή που δεν το βλάπτουν ή δεν θεωρεί το ίδιο ότι το βλάπτουν (όπως στην περίπτωση που συγκατατίθεται στην εκάστοτε επεξεργασία), αλλά και σε περιπτώσεις κατά τις οποίες, σύμφωνα με το άρθρο 9, παρ. ζ, όταν *«η επεξεργασία είναι απαραίτητη για λόγους ουσιαστικού δημόσιου συμφέροντος, βάσει του δικαίου της Ένωσης ή κράτους μέλους, το οποίο είναι ανάλογο προς τον επιδιωκόμενο στόχο, σέβεται την ουσία του δικαιώματος στην προστασία των δεδομένων και προβλέπει κατάλληλα και συγκεκριμένα μέτρα για τη διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων».* Στην προρρηθείσα εξαίρεση, μάλιστα, η οποία τις περισσότερες φορές αγγίζει τη σύγκρουση ελευθερίας της έκφρασης και ιδιωτικότητας με αποτέλεσμα να εμπνέει τον φόβο κατάργησης

²⁹ Quinn, Malgieri (2022), σελ. 1585.

του θεμελιώδους αυτού δικαιώματος σε διαφορετικές έννομες τάξεις³⁰, έγκειται ο πυρήνας των διχογνωμιών όσον αφορά τα αιτήματα του δικαιώματος στη λήθη, όπως θα δούμε παρακάτω.

Όσον αφορά, τώρα, το άρθρο 10, ερχόμαστε και πάλι ενώπιον μιας κατηγορίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα η οποία είναι κρίσιμως σχετική με το δικαίωμα στη λήθη• τα δεδομένα που αφορούν ποινικές διώξεις, ποινικές καταδίκες φυσικών προσώπων και σχετικά μέτρα ασφαλείας που λαμβάνονται κατά αυτών. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό, η επεξεργασία δεδομένων αυτής της φύσης μπορεί να γίνεται μόνο υπό τον έλεγχο και την εποπτεία του εκάστοτε κράτους μέλους, εναπόκειται, δε, στα κράτη μέλη μεμονωμένως να θεσπίζουν κανόνες που διέπουν την εν λόγω επεξεργασία. Όπως θα δούμε παρακάτω, σημαντικό ποσοστό των αιτημάτων διαγραφής που βασίζονται στο δικαίωμα της λήθης αφορούν ποινικές καταδίκες και/ή ποινικές διώξεις προσώπων. Οι πληροφορίες αυτές, παρατεθειμένες στο διαδίκτυο και διαθέσιμες προς όλους, μπορούν να έχουν καταστροφικές επιπτώσεις για τα υποκείμενά των³¹. Όπως θα δούμε, επίσης, σημαντικό ποσοστό των εν λόγω αιτημάτων δεν ικανοποιούνται από τις μηχανές αναζήτησης.

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗ ΛΗΘΗ - ΑΡΘΡΟ 17 του ΓΚΠΔ

A. Περιεχόμενο

Με τον όρο «δικαίωμα στη λήθη» νοείται το δικαίωμα των ατόμων να ελέγχουν τα προσωπικά τους δεδομένα, ζητώντας τη διαγραφή τους, όταν δε συντρέχει λόγος διατήρησής τους. Το δικαίωμα στη λήθη, ή αλλιώς «δικαίωμα διαγραφής», προβλέπεται στο άρθρο 17 του Κανονισμού για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων. Πολλοί ακαδημαϊκοί έχουν, ειρήσθω εν παρόδω, εκφράσει τη δυσαρέσκειά τους για την επιλογή της συγκεκριμένης ονομασίας³². Ας σημειωθεί ότι, στη διεθνή βιβλιογραφία, το δικαίωμα αυτό έχει αποδοθεί με διάφορους όρους: «right to oblivion» (δικαίωμα στη λήθη), «right to forget» (δικαίωμα κάποιου να λησμονήσει), «right to be forgotten» (δικαίωμα κάποιου να λησμονηθεί) και «right to delete/erasure» (δικαίωμα διαγραφής)³³.

³⁰ βλ. ενδεικτικά Byrum (2018), *The European Right to Be Forgotten: The First Amendment Enemy*, Rowman & Littlefield, όπου το δικαίωμα στη λήθη παρουσιάζεται ως ο εχθρός της συνταγματικώς κατοχυρωμένης ελευθερίας της έκφρασης στις ΗΠΑ.

³¹ Vand. J. Ent. & Tech. L. 1 (2017-2018), σελ. 2.

³² Markou, C. (2015).

³³ I. Ιγγλεζάκης (2014), σελ. 81.

Σύμφωνα με το άρθρο 17 του ΓΚΠΔ, το υποκείμενο των δεδομένων (τα οποία τυγχάνουν συλλογής και επεξεργασίας) δικαιούται να αιτηθεί από τον υπεύθυνο επεξεργασίας τη διαγραφή αυτών και μάλιστα χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση. Τούτο πρέπει ο υπεύθυνος επεξεργασίας να το πράξει υπό προϋποθέσεις, οι οποίες αποτελούν και τον νομικό πυρήνα του σχετικού δικαιώματος. Οι σχετικές με τη θεματική μας εξ' αυτών παρατίθενται αμέσως παρακάτω.

Συγκεκριμένα, ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να ικανοποιήσει το αίτημα διαγραφής, εάν, πρώτον, τα δεδομένα των οποίων ζητείται η διαγραφή δεν είναι πλέον απαραίτητα για τους σκοπούς για τους οποίους ο υπεύθυνος τα συνέλλεξε ή τα υπέβαλε σε επεξεργασία. Αυτή η συνθήκη μπορεί να συντρέχει όταν τα δεδομένα αυτά αφορούν γεγονότα τα οποία ανήκουν στο παρελθόν και έτσι έχουν εκτελέσει τον οποιονδήποτε σκοπό για τον οποίο συνελλέχθησαν ή τέθηκαν σε επεξεργασία, είτε όταν, λόγω της παλαιότητάς των ή λόγω της μεσολάβησης άλλων, νεότερων, τα δεδομένα αυτά έχουν καταστεί ανεπίκαιρα, ανακριβή και μη ανταποκρίνοντα στην πραγματικότητα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας περίπτωσης είναι τα δεδομένα που αφορούν την εμπλοκή προσώπου σε κάποια δικαστική υπόθεση, η οποία, στο διάστημα που έχει μεσολαβήσει από την επεξεργασία των, έχει λάβει άλλη τροπή από αυτήν που παραθέτουν ή περιγράφουν τα δεδομένα.

Δεύτερον, ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να ικανοποιήσει το αίτημα διαγραφής εάν το υποκείμενο των δεδομένων που υπόκεινται επεξεργασία δεν έχει δώσει τη συγκατάθεσή του για την εν λόγω επεξεργασία ή αν, μολονότι κάποτε την έδωσε, πλέον την ανακαλεί. Αξίζει να σημειωθεί ότι, στην πρώτη περίπτωση, σύμφωνα με τον Κανονισμό, η επεξεργασία είναι εξ' αρχής παράνομη, καθώς γίνεται κατά παράβαση των προϋποθέσεων για τη νόμιμη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Επομένως, ασκώντας το δικαίωμα διαγραφής, το υποκείμενο των δεδομένων αντιτίθεται στην παράνομη επεξεργασία των δεδομένων του. Στη δεύτερη, μόνο, περίπτωση ζητείται η άρση της, έως του σημείου της αίτησης, νόμιμης επεξεργασίας, καθώς τότε μόνο παύουν να ισχύουν οι προϋποθέσεις της νόμιμης επεξεργασίας, οι οποίες ίσχυαν κανονικά προηγουμένως.

Τρίτον, το υποκείμενο των εν λόγω δεδομένων αντιτίθεται στην επεξεργασία ασκώντας το δικαίωμα της εναντίωσης που του παρέχει ο αυτός Κανονισμός, ενώ δεν υφίσταται, παράλληλα, επιτακτικός ή νόμιμος λόγος για την επεξεργασία. Επιτακτικός ή νόμιμος λόγος μπορεί να είναι, μεταξύ άλλων, η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όταν αυτή γίνεται ως αναγκαία συνθήκη για την εξυπηρέτηση των εννόμων συμφερόντων που επιδιώκει ο υπεύθυνος επεξεργασίας. Τούτο σημαίνει ότι είναι υπό ορισμένες προϋποθέσεις νόμιμο να επεξεργάζεται τρίτος τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα προσώπου, το οποίο ούτε έχει δώσει τη συγκατάθεσή του προς τούτο, ούτε, όμως, και επιθυμεί να τη δώσει, ακόμη και αν

διαμαρτύρεται κατά της επεξεργασίας αυτής. Οι προϋποθέσεις αυτές θα αναλυθούν στη συνέχεια.

Μολονότι είναι, σύμφωνα με το άρθρο 17 του Κανονισμού, ένα δικαίωμα γενικό, το δικαίωμα στη λήθη αποκτά ιδιαίτερη σημασία όσον αφορά τις μηχανές αναζήτησης, όπως η *Google*³⁴. Στις περιπτώσεις αυτές, αποκαλείται ανεπίσημα και ως το δικαίωμα στην αφαίρεση συνδέσμων (*right to de-referencing*). Και τούτο διότι, υπό προϋποθέσεις, το υποκείμενο δεδομένων μπορεί να ζητήσει από μια μηχανή αναζήτησης να αφαιρέσει από τα αποτελέσματα αναζήτησης τους συνδέσμους που οδηγούν σε ιστοσελίδες που περιέχουν προσωπικά δεδομένα που σχετίζονται με αυτό³⁵. Σημαντικό είναι να τονιστεί, ωστόσο, ότι η (επιτυχής) άσκηση του δικαιώματος στη λήθη, όταν απευθύνεται στις μηχανές αναζήτησης, έχει ως απόρροια απλώς στην αφαίρεση των συνδέσμων από τα αποτελέσματα αναζήτησης της μηχανής. Δεν εξασφαλίζει και τη διαγραφή του περιεχομένου των επίμαχων ιστοσελίδων, στις οποίες περιέχονται τα προσωπικά δεδομένα.

Υπό αυτήν ακριβώς την ιδιότητά του (*right to de-referencing*), η οποία αναγνωρίζεται ως μείζονος σημασίας στην παγκόσμια θεωρία, αλλά και στη νομολογία, θα εξεταστεί στην παρούσα το δικαίωμα στη λήθη.

B. Πεδίο Εφαρμογής

Όπως και ο σχετικός Κανονισμός, στο πλαίσιο του οποίου αυτό εντάσσεται, το δικαίωμα στη λήθη, στην ευρωπαϊκή του διάσταση, τυγχάνει εφαρμογής σε φυσικά πρόσωπα, των οποίων τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τελούν σε συλλογή και επεξεργασία. Δεν αφορά, αντίθετα, τυχόν επεξεργασία που μπορεί να ενεργεί, μεταξύ άλλων, φυσικό πρόσωπο που διενεργεί επεξεργασία στην προσωπική ή οικιακή σφαίρα των δραστηριοτήτων του.

Γ. Νομικό μέσο

Το δικαίωμα στη λήθη ιδρύεται νομοθετικά μέσω ενός ευρωπαϊκού Κανονισμού. Σκόπιμο είναι να αναλυθεί αδρομερώς η διαφορά αυτού του ευρωπαϊκού νομικού εργαλείου από τα υπόλοιπα και κυρίως τις ευρωπαϊκές Οδηγίες.

³⁴ Globocnik, J. (2020), σελ. 1.

³⁵ Ibid

Οι ευρωπαϊκές Οδηγίες ορίζουν ελάχιστες προϋποθέσεις τις οποίες πρέπει να τηρήσουν τα κράτη μέλη και από τις οποίες δεν μπορούν να αποκλίνουν. Η κάθε Οδηγία θέτει ένα ανώτατο χρονικό διάστημα εντός του οποίου αυτή πρέπει να ενσωματωθεί στην εκάστοτε έννομη τάξη. Και ο νομοθέτης είναι ελεύθερος, εντός του περιοριστικού πλαισίου που τίθεται από το κείμενο της Οδηγίας, να την εφαρμόσει νομοθετώντας σχετικά³⁶.

Οι Κανονισμοί αποτελούν νομοθετικά εργαλεία της Ευρωπαϊκή Ένωσης, μέσω των οποίων επιδιώκεται η ομοιόμορφη νομοθετική μεταρρύθμιση της Ένωσης. Το πεδίο εφαρμογής των, ο χρόνος θέσεως αυτών σε ισχύ και το ακριβές περιεχόμενο αυτών ορίζεται ρητώς στο κείμενο του εκάστοτε Κανονισμού³⁷. Μόνο στις περιπτώσεις στις οποίες ο ίδιος ο Κανονισμός προβλέπει την απόδοση διακριτικής ευχέρειας στα κράτη μέλη για τη συμπλήρωση ή την αλλαγή συγκεκριμένων πεδίων ενός νομοθετήματος, είναι εφικτή η επιδίωξη τέτοιων διαφοροποιήσεων σε επίπεδο εθνικής νομοθεσίας. Τέτοια περίπτωση εντοπίζεται και στο άρθρο 10 του Κανονισμού, το οποίο μελετήθηκε προηγουμένως και αφορά τα προσωπικά δεδομένα που σχετίζονται με ποινικές καταδίκες και διώξεις.

Δ. Διαφοροποίηση από τα δικαιώματα εναντίωσης, περιορισμού και διόρθωσης

Στην περίπτωση που το υποκείμενο των υπό επεξεργασία προσωπικών δεδομένων δεν επιθυμεί τη διαγραφή των δεδομένων του, αλλά τη διόρθωσή των, επειδή αυτά είναι για οποιονδήποτε λόγο ανακριβή ή λανθασμένα, μπορεί να ζητήσει (απαιτήσει) από τον υπεύθυνο επεξεργασίας να προβεί στις σχετικές διορθωτικές ενέργειες. Το εν λόγω δικαίωμα προβλέπεται στο άρθρο 16 του Κανονισμού για την Προστασία των προσωπικών δεδομένων, αμέσως πριν το δικαίωμα στη λήθη.

Περαιτέρω, το υποκείμενο των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μπορεί να ασκήσει το δικαίωμα εναντίωσης στην επεξεργασία των δεδομένων του, απευθυνόμενο και πάλι στον υπεύθυνο της σχετικής επεξεργασίας (Άρθρο 21). Ο τελευταίος οφείλει να συμμορφωθεί με το αίτημα του υποκειμένου, εκτός και αν παρουσιάσει *επιτακτικούς και νόμιμους λόγους για την επεξεργασία, οι οποίοι υπερισχύουν των συμφερόντων, των δικαιωμάτων και των ελευθεριών του υποκειμένου*. Αυτή η συνθήκη ιδρύει την ανάγκη μιας στάθμισης συμφερόντων μεταξύ

³⁶ Van Den Brink, T. (2017), σελ. 7-8.

³⁷ Bailey (1997), σελ. 27.

υποκειμένου και υπευθύνου επεξεργασίας, η οποία έχει παρόμοιο χαρακτήρα με αυτή που συναντάται στο δικαίωμα στη λήθη και η οποία θα αναλυθεί διεξοδικά στη συνέχεια³⁸.

Τέλος, το υποκείμενο των υπό επεξεργασία προσωπικών δεδομένων μπορεί, εναλλακτικά των παραπάνω δύο δικαιωμάτων, να αιτηθεί τον περιορισμό της επεξεργασίας αυτών (άρθρο 18). Τούτο μπορεί να συμβεί είτε όταν το υποκείμενο δεν επιθυμεί τη διαγραφή των δεδομένων, οπότε και απαιτεί τον περιορισμό της επεξεργασίας των σε επιθυμητό για αυτόν επίπεδο, επειδή εναντιώνεται στην τελούμενη επεξεργασία ή επειδή η τελούμενη επεξεργασία ενεργείται παράνομα. Είτε το υποκείμενο έχει ασκήσει εντωμεταξύ το δικαίωμα εναντίωσης στην επεξεργασία των σχετικών δεδομένων και τελεί εν αναμονή της έκβασης της στάθμισης ανάμεσα στα δικαιώματα αυτού και τα δικαιώματα του υπευθύνου.

ΙΔΡΥΤΙΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ - ΑΝΑΛΥΣΗ ΥΠΟΘΕΣΗΣ *COSTEJA*

Η μελέτη της ιδρυτικής, ουσιαστικά, του δικαιώματος στη λήθη υποθέσεως³⁹ είναι εξαιρετικά σημαντική, με δεδομένη την έκταση της επιρροής την οποία αυτή είχε στα νομικά πράγματα και με δεδομένο, επίσης, το γεγονός ότι αυτή, όπως αναλύθηκε προηγουμένως, προηγήθηκε του Κανονισμού για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων.

Ένα γεγονός το οποίο πρέπει να διατηρεί κανείς στη μνήμη του όταν εξετάζει την εν λόγω υπόθεση είναι ότι η έκβασή της ειδοποίησε πολλούς ανθρώπους αναφορικά με νομικές δυνάμεις των οποίων την ύπαρξη ουσιαστικά αγνοούσαν μέχρι την έκδοσή της⁴⁰. Η απόφαση, συγκεκριμένα, δεν αφορούσε τον χώρο της δυσφήμισης. Δεν αφορούσε τη διόρθωση ανακριβών ή ανεπίκαιρων πληροφοριών. Δεν αφορούσε, περαιτέρω, την παράνομη συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Και δεν αφορούσε, στον πυρήνα της, το κατά πόσο τα δεδομένα που τελούσαν υπό επεξεργασία και των οποίων ζητείτο η διαγραφή προκαλούσαν ζημίες στο υποκείμενο αυτών - μολονότι ο ισχυρισμός της σχετικής ζημίας προβλήθηκε πράγματι από τον ενάγοντα στο πλαίσιο της διαδικασίας⁴¹. Αφορούσε, στην ουσία της, τη σύγκρουση ανάμεσα στο δικαίωμα στη λήθη - όπως το γνωρίζουμε σήμερα - και την παραμονή πληροφοριών, με όποια άλλα αντικρουόμενα συμφέροντα αυτή ταυτίζεται - στο διαδίκτυο.

³⁸ Voigt, Von dem Bussche (2017), σελ. 177.

³⁹ Το κείμενο της απόφασης είναι διαθέσιμο προς ανάγνωση στον παρακάτω σύνδεσμο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:62012CJ0131&from=EN>

⁴⁰ Brock (2016), σελ. 101.

⁴¹ Ibid

Συγκεκριμένα, η απόφαση αυτή λειτούργησε ερμηνευτικά όσον αφορά τα περιεχόμενα της Οδηγίας 95/46/EK⁴², του έως τότε, δηλαδή, καθεστώτος προστασίας των φυσικών προσώπων από την επεξεργασία των προσωπικών των δεδομένων.

Στην *Google Spain SL και Google Inc. κατά Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) και του Mario Costeja González (2014)*, κρίθηκε ότι, μεταξύ άλλων, η πράξη της εμφάνισης αποτελεσμάτων από τις μηχανές αναζήτησης του διαδικτύου ισοδυναμεί με επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, όπως αυτή οριζόταν μέχρι τότε στην ισχύουσα νομοθεσία⁴³. Περαιτέρω, καθιερώθηκε το δικαίωμα στη λήθη, ήτοι η υποχρέωση των φορέων εκμετάλλευσης των μηχανών αναζητήσεων του διαδικτύου να αφαιρούν, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, συνδέσμους περιέχοντες πληροφορίες που αντιστοιχούν σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και τέθηκαν οι ουσιαστικές βάσεις για τη μετέπειτα ανάπτυξή του.

Η απόφαση αυτή, φυσικά, δεν οδήγησε στην πλήρη ανάπτυξη της θεωρίας για το δικαίωμα στη λήθη. Επόμενες αποφάσεις, οι οποίες θα μελετηθούν και στην παρούσα, διαμόρφωσαν το δικαίωμα αυτό περαιτέρω, αποσαφηνίζοντας όχι μόνο το γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής του, αλλά και τις ουσιαστικές προϋποθέσεις εφαρμογής - και μη - του δικαιώματος αυτού.

Συνοπτικά, παρουσιάζονται παρακάτω τα πραγματικά περιστατικά της υπό εξέταση υπόθεσης.

Το 1998, η Ισπανική εφημερίδα *La Vanguardia* δημοσίευσε δύο ανακοινώσεις στην έντυπη μορφή της σχετιζόμενες με την αναγκαστική πώληση ιδιοκτησιών, ως αποτέλεσμα χρεών κοινωνικής ασφάλισης. Η ανακοίνωση αυτή έλαβε χώρα κατόπιν σχετικής εντολής του Ισπανικού Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Υποθέσεων, με σκοπό να συγκεντρωθούν όσο το δυνατόν περισσότεροι πλειοδότες⁴⁴. Η ανακοίνωση αυτή δεν εμφανίστηκε μόνο στην έντυπη μορφή της εφημερίδας, αλλά σύντομα δημοσιεύτηκε και στο διαδίκτυο. Μια από τις ιδιοκτησίες που περιλαμβάνονταν στην ανακοίνωση ανήκε στον *Mario Costeja Gonzalez*, του οποίου το όνομα περιελαμβάνονταν ρητώς στις ανακοινώσεις.

Έντεκα χρόνια αργότερα, το 2009, ο ονοματιζόμενος στις παραπάνω δημοσιεύσεις *Mario Costeja Gonzalez* απευθύνθηκε στην εφημερίδα που τις είχε πραγματοποιήσει, διαμαρτυρόμενος για το γεγονός ότι όταν πληκτρολογείτο το όνομά του στη μηχανή αναζήτησης της *Google*, αυτό εμφανιζόταν περιεχόμενο στις σχετικές δημοσιεύσεις της Ισπανικής εφημερίδας⁴⁵. Ενόψει αυτής της πραγματικότητας, ο κύριος *Costeja* ζητούσε από την εφημερίδα να αφαιρέσει τις σχετικές με αυτόν πληροφορίες, ισχυριζόμενος ότι αυτές δεν

⁴² EE L 281/31 της 23.11.1995.

⁴³ Smartt (2019), σελ. 99.

⁴⁴ Psychogiopoulou, De la Sierra (2022), σελ. 76.

⁴⁵ Ibid, σελ. 76-77.

ήταν πλέον σχετικές. Και τούτο, διότι αφορούσαν θέμα το οποίο είχε ήδη επιλυθεί πολλά χρόνια νωρίτερα, καθιστώντας έτσι το σχετικό δημοσίευμα άνευ σημασίας. Με τη σειρά της, η εφημερίδα απάντησε στον κύριο *Costeja* ότι η αφαίρεση των πληροφοριών αυτών δεν ήταν εφικτή, με δεδομένο ότι την ανακοίνωση την είχε διατάξει το Ισπανικό Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων.

Στη συνέχεια, το 2010, ο κύριος *Costeja* απευθύνθηκε στη *Google* Ισπανίας, ζητώντας από την εταιρεία να διαγράψει τον σύνδεσμο που οδηγούσε στα σχετικά αποτελέσματα της εφημερίδας. Ακολούθως, ο κύριος *Costeja* υπέβαλε παράπνομο ενώπιον της Ισπανικής Αρχής για την Προστασία Δεδομένων, συνενώνοντας τα δύο αιτήματα που είχε προηγουμένως στείλει στην εφημερίδα και στη *Google*. Ζητούσε, κοντολογίς, τόσο την αφαίρεση των σχετικών με αυτόν δεδομένων από την εφημερίδα, όσο και την αφαίρεση από τη *Google* των συνδέσμων που οδηγούσαν στα σχετικά δημοσιεύματα που τον κατονόμαζαν.

Λίγους μήνες αργότερα, η Αρχή Προστασίας Δεδομένων της Ισπανίας απέρριψε το αίτημα του κυρίου *Costeja* αναφορικά με τα όσα ζητούσε από την εφημερίδα, δέχτηκε, όμως, το αίτημα του κυρίου *Costeja* αναφορικά με τα όσα ζητούσε από τη *Google*. Δέχθηκε, συνεπώς, το αίτημα αφαίρεσης συνδέσμων από τη μηχανή αναζήτησης, ουσιαστικά απενεργοποιώντας την πρόσβαση στα δεδομένα προσώπου.

Κατόπιν της απόφασης αυτής από την Αρχή Προστασίας Δεδομένων, η *Google* την προσέβαλε ενώπιον των Ισπανικών Δικαστηρίων, τα οποία στη συνέχεια έθεσαν σχετικά προδικαστικά ερωτήματα, αναφορικά με την ερμηνεία της προρρηθείσας Οδηγίας 95/46/EK, στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το Δικαστήριο απεφάνθη ότι ο φορέας εκμετάλλευσης μιας διαδικτυακής μηχανής αναζήτησης - εν προκειμένω η *Google* Ισπανίας - ευθύνεται για την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων που εμφανίζονται στους διαδικτυακούς ιστοτόπους άλλων πηγών. Έκρινε, περαιτέρω, ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας σε αυτές τις περιπτώσεις έχει την υποχρέωση να συμμορφώνεται ακολουθεί τη σχετική νομοθεσία που παρέχει προστασία σε φυσικά πρόσωπα - εν προκειμένω, η Οδηγία 95/46/EK.

Περαιτέρω, το Δικαστήριο έκρινε ότι η *Google* Ισπανίας, ως φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής μηχανής αναζήτησης, υπό προϋποθέσεις, μπορεί να βαρύνεται με την υποχρέωση διαγραφής συνδέσμων που προκύπτουν, μέσω της σχετικής λίστας αποτελεσμάτων που παράγει, από αναζητήσεις που περιέχουν συγκεκριμένα ονόματα⁴⁶. Και τούτο, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι κρίσιμες πληροφορίες κρίνονται, μεταξύ άλλων, ανακριβείς, άσχετες ή πλέον μη συναφείς ή αναγκαίες ενόψει των σκοπών επεξεργασίας των

⁴⁶ Criscione (2020), σελ. 334.

δεδομένων. Το δικαίωμα αυτό πάντως, το οποίο απέκτησε την ονομασία «δικαίωμα στη λήθη», φυσικά δεν κρίθηκε απόλυτο. Δεν μπορούσε, δηλαδή, να ασκείται και να ικανοποιείται, απλώς και μόνον επειδή η άσκηση και ικανοποίησή του θα εξυτηρούσε το υποκείμενο των ανά περίπτωση δεδομένων.

Σημαντικότερα, επομένως, η απόφαση αυτή ίδρυσε τη διαδικασία της στάθμισης των συμφερόντων του υποκειμένου της επεξεργασίας και του υπεύθυνου αυτής. Αυτή η στάθμιση αποκαλείται δίκαιη (*fair balance*) και έγκειται, ουσιαστικά, στην αντιστάθμιση του δικαιώματος ιδιωτικότητας του υποκειμένου - με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τα σχετιζόμενα και εκπορευόμενα από αυτό τρίτα δικαιώματά του - και των δικαιωμάτων όχι μόνο του υπεύθυνου επεξεργασίας - όπως αυτά σχετίζονται με τα δικαιολογημένα δικαιώματα τρίτων⁴⁷. Μάλιστα, το Δικαστήριο προχώρησε και σε έμμεση απόδοση μεγαλύτερης σημασίας στα δικαιώματα του υποκειμένου, παρεκκλίνοντας έτσι από την καθιερωμένη θέση Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, το οποίο παραδοσιακά έκρινε ισότιμα τα δικαιώματα της ελευθερίας στην έκφραση και της ιδιωτικότητας⁴⁸.

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΛΗΘΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΚΟΣΜΟ

Το πεδίο εφαρμογής του *GDPR* εκτείνεται μέχρι τα φυσικά πρόσωπα. Αυτό σημαίνει ότι δεν τυγχάνει εφαρμογής σε νομικά πρόσωπα και, κατ' επέκταση, σε επιχειρήσεις⁴⁹. Αυτό σημαίνει, περαιτέρω, ότι η προστασία της φήμης μιας επιχείρησης, στην περίπτωση στην οποία δημοσιεύονται άρθρα ή δεδομένα που την ονοματίζουν αμέσως ή την στοχοποιούν, εμμέσως, δεν είναι εφικτή μέσω του υπό ανάλυση δικαιώματος στη λήθη, ούτε όμως και των υπόλοιπων εργαλείων άμυνας που παρέχονται στα φυσικά πρόσωπα μέσω του Κανονισμού, ήτοι του δικαιώματος εναντίωσης και του δικαιώματος διόρθωσης.

Δεν είναι καθόλου δύσκολο, ωστόσο, να φανταστεί κανείς με ποιους τρόπους μπορεί η φήμη μιας επιχείρησης να τρωθεί - ή να διασωθεί, αντίστοιχα - από προσωπικά δεδομένα ατόμων που με οποιονδήποτε τρόπο συνδέονται με αυτήν, ως εργαζόμενοι, ιδιοκτήτες, συνεργάτες ή διαχειριστές της.

⁴⁷ Selinger, Polonetsky & Tene (2018), σελ. 312.

⁴⁸ Ibid

⁴⁹ Van der Sloot (2015), σελ. 26-45.

Η βλάβη την οποία μπορεί να προκαλέσει σε μια εταιρεία η εμπλοκή στελεχών της σε σκάνδαλα ή εγκληματικές ενέργειες είναι εντονότατη και καταγεγραμμένη. Μια εταιρεία μπορεί να έρθει αντιμέτωπη με πληθώρα υπαρξιακών κρίσεων ως απόρροια της έμμεσης - μέσω της μεμπτής συμπεριφοράς ενός συνδεδεμένου προσώπου - εμπλοκής της σε κάποιο σκάνδαλο⁵⁰. Οι καταναλωτές της, δυσαρεστημένοι, μπορούν να εγκαταλείψουν τα προϊόντα και/ή τις υπηρεσίες της• οι επενδυτές της μπορούν να αποφασίσουν να αποχωρίσουν για να διαχωρίσουν τη θέση τους από μια εταιρεία• οι συνεργάτες ενδέχεται, αντίστοιχα, θέλοντας να διαχωρίσουν τη θέση τους, να διακόψουν τις σχέσεις τους μαζί της• οι πιθανότητες να αντιμετωπίσει νομικές επιπτώσεις, με τη μορφή δικαστικών αγωγών, επίσης αυξάνονται δραματικά.

Ακόμη χειρότερες είναι αυτές οι επιπτώσεις, τουλάχιστον ηθικά, ως άδικες, στην περίπτωση κατά την οποία η εμπλοκή σε τέτοια υπόθεση - σκάνδαλο, εγκληματική ενέργεια, απάτη - δεν είναι πραγματική, δηλαδή δεν καταλήγει σε ποινική/πειθαρχική ή άλλη καταδίκη, αλλά εξαντλείται σε μια αίολη δίωξη ή έρευνα. Σε αυτές ακριβώς τις περιπτώσεις, προστατεύοντας το τεκμήριο αθωότητας ενός φυσικού προσώπου, όπως αυτή η προστασία εξασφαλίζεται μέσω της προστασίας των προσωπικών του δεδομένων (άρθρο 10, *GDPR*), προστατεύεται η φήμη και τα αντίστοιχα δικαιώματα των νομικών προσώπων με τα οποία τα φυσικά πρόσωπα τελούν συνδεδεμένα.

Η έκθεση (των προσωπικών δεδομένων) του προσώπου που σχετίζεται με ένα νομικό πρόσωπο είναι, χωρίς αμφιβολία, ικανή να δημιουργεί ηθικά επίφοβες συνθήκες και για τρίτα πρόσωπα, δηλαδή πρόσωπα τα οποία δε μετέχουν άμεσα στα δεδομένα/πληροφορίες των οποίων η επεξεργασία λαμβάνει χώρα.

Υπό την προϋπόθεση ότι έχει ένα στοιχειώδες μέγεθος, μια εταιρεία είναι σχεδόν αδύνατον να μη συνδέεται με τις ζωές χιλιάδων - ή και εκατοντάδων χιλιάδων ή και εκατομμυρίων - ανθρώπων, οι οποίοι ουδεμία σχέση μπορούν να έχουν με τα γεγονότα ή πληροφορίες που αποκαλύπτονται από την όποια επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Και οι ζωές αυτών των ανθρώπων επηρεάζονται, πάντοτε αρνητικά, άλλες φορές αμέσως και άλλες εμμέσως, από τέτοια περιστατικά⁵¹.

Όσον αφορά τους μετόχους και επενδυτές, είναι εύλογο - και καταγεγραμμένο⁵² - ότι αυτοί χάνουν σημαντικό ποσοστό των χρημάτων τους ενόψει ενός εταιρικού σκανδάλου. Αυτό

⁵⁰ Ενδεικτικά, βλ. Surendranath R. Jory, Thanh N. Ngo, Daphne Wang & Amrita Saha (2015) The market response to corporate scandals involving CEOs, *Applied Economics*, 47:17, 1723-1738.

⁵¹ Cole, Johan & Schweizer (2021), σελ. 1-2.

⁵² Barko, Tamas (2018), σελ. 4.

συμβαίνει επειδή τα σκάνδαλα απομειώνουν την περιουσία μιας εταιρείας και, κατ' επέκταση, την περιουσία των ίδιων των επενδυτών.

Αντίστοιχα καταγεγραμμένη - και προσδοκώμενη - είναι η επίπτωση των σκανδάλων, γενικά, στους υπαλλήλους μιας επιχείρησης. Μάλιστα, η επίπτωση δεν είναι μόνο οικονομική, αλλά μπορεί να εκτείνεται και στον ίδιο τον ψυχισμό των υπαλλήλων. Υποστηρίζεται ότι, σε περιπτώσεις εταιρικών σκανδάλων, το ηθικό των εργαζομένων υποχωρεί ραγδαία και επίμονα, λόγω της μειωμένης ηθικής εικόνας που σχηματίζεται από τους υπαλλήλους για την κουλτούρα της εταιρείας και των ανθρώπων που τη διαχειρίζονται⁵³. Επιπρόσθετα, και εφόσον το σκάνδαλο έχει αρκετά μεγάλες προεκτάσεις, είναι δυνατόν να επηρεαστούν και οι αποδοχές των εργαζομένων, αλλά και οι ίδιες οι θέσεις εργασίας των, στην περίπτωση που η εταιρεία υποχρεωθεί να προβεί σε περικοπές για τη διάσωση των οικονομικών της.

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗ ΛΗΘΗ ΚΑΙ Η ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Η τεχνολογία - και συγκεκριμένα το διαδίκτυο - έχει αλλάξει άρδην το πεδίο της πληροφορίας, προσφέροντας σε απλούς καταναλωτές, ανεξαρτήτως της κοινωνικοοικονομικής τους θέσης, πρόσβαση σε απεριόριστα, σχεδόν, δεδομένα. Πράγματι, δε θα ήταν υπερβολή να ισχυριστεί κανείς ότι το διαδίκτυο έχει φέρει μια *sui generis* επανάσταση στον χώρο της πληροφορίας, με βασικό χαρακτηριστικό αυτής την εξισορρόπηση και τον εκδημοκρατισμό της γνώσης.

Στο σχετικά πρόσφατο παρελθόν της ανθρωπότητας, η πρόσβαση στις πληροφορίες ήταν αδιανόητα - με βάση τα σημερινά δεδομένα - περιορισμένη. Καταρχάς, το ποσοστό των ανθρώπων που μπορούσαν να επεξεργαστούν με νοηματούχο τρόπο πληροφορίες, ακόμη και αν είχαν πρόσβαση σε αυτές, ήταν ραγδαία περιορισμένος. Κατά δεύτερον, το ποσοστό των ανθρώπων που είχαν πρόσβαση σε πληροφορίες ήταν πάρα πολύ μικρό. Οι άνθρωποι αυτοί ανήκαν σε ειδικές κοινωνικές κατηγορίες. Ήταν ακαδημαϊκοί, μέλη προνομιούχων οικογενειών, αξιωματούχοι και ούτω καθεξής.

Ποτέ ξανά στην ιστορία της ανθρωπότητας, λοιπόν, δεν γνώρισαν η γνώση και η πληροφορία τέτοια ραγδαία ανάπτυξη, καθώς και διάχυση μεταξύ των κοινών ανθρώπων⁵⁴. Σήμερα, ό,τι συμβαίνει σε ένα μέρος του κόσμου μεταδίδεται ακαριαία σε όλα τα υπόλοιπα.

⁵³ Gadgil, Salil & Sockin, Jason (2020), σελ. 7-8.

⁵⁴ Raza, A., Rashid Kausar, A., & Paul, D. (2007), σελ. 65.

Τα όσα αναφέρονται παραπάνω για την ακαριαία μετάδοση των πληροφοριών ισχύουν, καλώς ή κακώς, και για μετάδοση πληροφοριών αναφορικά με την προσωπικότητα ή το βιογραφικό, όπως και για άλλες εκφάνσεις της ζωής των ανθρώπων και ιδίως εκείνων που απολαμβάνουν κάποιας δημόσιας προβολής. Έτσι, μπορεί πλέον ο καθένας να αναζητήσει βιογραφικές (και μη) πληροφορίες σχετικά με σχεδόν κάθε τέτοιο πρόσωπο, όπως για παράδειγμα για τον ιδρυτή, τον ιδιοκτήτη ή τον διευθυντή μιας εταιρείας, αλλά και πληροφορίες που πρόδηλα ξεφεύγουν από το στενό πλαίσιο αυτό. Ακραίο παράδειγμα της παραπάνω πραγματικότητας αποτελεί ο πλουσιότερος, σήμερα, άνθρωπος του κόσμου, Elon Musk, του οποίου οι μετακινήσεις με το ιδιωτικό του Jet, συμπεριλαμβανομένης της ακριβούς του τοποθεσίας ανά πάσα στιγμή ταξιδιού, καταγράφονται και δημοσιοποιούνται μέσα από μια βάση δεδομένων που έχει φτιάξει ένας επίμονος φοιτητής ονόματι Jack Sweeney, με σκοπό να καταγράψει το περιβαλλοντικό αποτύπωμα των ταξιδιών του δισεκατομμυριούχου⁵⁵.

Διαγράφεται από μόνη της, επομένως, η επίπτωση που μπορεί να έχει η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ενός προσώπου, τη στιγμή ειδικά που στο προϊόν της επεξεργασίας αυτής έχει πρόσβαση ολόκληρη η υφήλιος.

Ένα από τα προφανή παραδείγματα δικαιωμάτων - και μάλιστα θεμελιωδών - τα οποία μπορεί να προσβάλλονται αμέσως και εμμέσως από επεξεργασίες αυτού του είδους είναι το δικαίωμα στην επιχειρηματική ελευθερία, όπως αυτό κωδικοποιείται στο άρθρο 16 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁵⁶.

Η ψηφιακή ταυτότητα ενός ατόμου, όπως αυτή διαμορφώνεται από το σύνολο των πληροφοριών που υφίστανται ανά πάσα στιγμή στο διαδίκτυο για αυτόν, είναι προσβάσιμη από τον καθένα, είτε αυτός είναι πελάτης, είτε είναι υποψήφιος επενδυτής, συνεργάτης, δανειστής και ούτω καθεξής. Όπως πολύ εύστοχα αποτυπώνεται στη σχετική νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι μηχανές αναζήτησης, μέσω των αναζητήσεων με βάση το ονοματεπώνυμο ενός φυσικού προσώπου, διευκολύνουν και επιτρέπουν, με τη μορφή μιας συστηματικής επισκόπησης των πληροφοριών που αφορούν το εν λόγω πρόσωπο, την οργάνωση και τη συγκέντρωση πληροφοριών για αυτό. Με τον τρόπο αυτό, επιτρέπουν τον σχηματισμό ενός λεπτομερούς προφίλ για αυτά τα πρόσωπα⁵⁷.

Συνεπώς, η μη ικανοποίηση του δικαιώματος στη λήθη μπορεί να συνεπάγεται τη διατήρηση μιας ψηφιακής ταυτότητας απωθητικής, σε βαθμό τέτοιο που να δυσχεραίνει ή και να

⁵⁵ Grace Kay and Taylor Rains (Feb 8, 2023).

⁵⁶ Για μια επισκόπηση του σχετικού δικαιώματος, βλ. GILL-PEDRO (2017), Freedom to conduct business in EU law : freedom from interference or freedom from domination?, European journal of legal studies, Vol. 9, No. 2, pp. 103-134.

⁵⁷ [βλ. αποφάσεις της 13ης Μαΐου 2014, Google Spain και Google, C-131/12, EU:C:2014:317, σκέψεις 36 και 37 & αποφάσεις της 24ης Σεπτεμβρίου 2019, GC κ.λπ. , C-136/17, EU:C:2019:773, σκέψη 36]

αποκλείει, εμπράκτως, την ελευθερία ενός ατόμου να αναπτύσσει επιχειρηματικές δραστηριότητες πάσης φύσεως.

Ενδιαφέρον, βέβαια, παρουσιάζει και το γεγονός ότι το δικαίωμα στην επιχειρηματική ελευθερία μπορεί να παρεμποδίζεται με τον ακριβώς αντίθετο τρόπο, ήτοι από την πλευρά του προσώπου που καλείται ή υποχρεώνεται να αποδεχτεί το δικαίωμα στη λήθη ενός τρίτου⁵⁸. Αυτό το (νομικό) πρόσωπο συνήθως είναι μια μηχανή αναζήτησης ή ένα μέσο μαζικής ενημέρωσης, όπως εφημερίδα ή περιοδικό.

LEX FERENDA - ΜΙΑ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΙΔΙΩΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Επί του παρόντος, τα μοναδικά, αμυντικά νομικά εργαλεία που έχουν διαθέσιμα τα νομικά πρόσωπα στον κόσμο της πληροφορίας και των δεδομένων είναι οι αγωγές ή/και μηνύσεις για εξύβριση, δυσφήμιση και για προσβολή προσωπικότητας, νομικά εργαλεία, δηλαδή, που δεν εξυπηρετούν τα υπό εξέταση συμφέροντα. Το δικαίωμα της προστασίας των δεδομένων, σε όλες τις εκφάνσεις του, δεν καθιερώνεται για τα νομικά πρόσωπα⁵⁹.

Ωστόσο, τα δικαιώματα προστασίας των δεδομένων των φυσικών προσώπων και ιδίως τα δικαιώματα της εναντίωσης στην επεξεργασία, της διόρθωσης και της λήθης, όπως αυτά διασφαλίζονται στον Κανονισμό για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων και όπως αυτά εμπλουτίζονται και εξειδικεύονται από τους νομοθέτες των μεμονωμένων κρατών μελών, είναι αναμφίλεκτα χρήσιμα, ως νομικά εργαλεία, και για τα νομικά πρόσωπα, τα οποία καθίστανται εκ των πραγμάτων υποκείμενα δεδομένων τα οποία τελούν υπό επεξεργασία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας επεξεργασίας αποτελεί η περίληψη της επωνυμίας ενός νομικού προσώπου στον τύπο, και μάλιστα σε δυσφημιστικό ή οριακά δυσφημιστικό δημοσίευμα. Περαιτέρω, τα διαθέσιμα στα νομικά πρόσωπα νομικά όπλα άμυνας απέναντι σε παραβιάσεις της ιδιωτικότητάς των, όπως αναφέρονται στην παραπάνω παράγραφο, είναι προφανώς ανεπαρκή, αν όχι εντελώς ανάρμοστα.

Κρίσιμο αναδεικνύεται, συνεπώς, μολονότι δεν αντιμετωπίζεται επαρκώς στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία, το εξής ερώτημα: Θα έπρεπε να προστατεύονται, με τους ίδιους ή με

⁵⁸ Bunn, A. (2015), σελ. 9.

⁵⁹ Kokott, Sobotta (2013), σελ. 222–228.

αντίστοιχους μηχανισμούς, και τα «προσωπικά» δεδομένα των νομικών προσώπων; Η απάντηση, κατά τη γνώμη του γράφοντος, είναι θετική. Αυτονοήτως, όμως, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, καθώς φυσικά και νομικά πρόσωπα παρουσιάζουν πράγματι διαφορές όσον αφορά την ιδιωτικότητά των και τις προσδοκίες που εύλογα καλλιεργούνται γύρω από αυτή.

Εκ πρώτης όψεως, το δικαίωμα των νομικών προσώπων στην ιδιωτικότητα εμφανίζεται εγγενώς περιορισμένο. Και τούτο, δεδομένων των εκτεταμένων, σήμερα, υποχρεώσεων δημοσιότητας στις οποίες υποβάλλονται οι περισσότερες κατηγορίες νομικών προσώπων⁶⁰. Αυτή, ωστόσο, η πραγματικότητα δεν επηρεάζει τις - εύλογες - προσδοκίες ιδιωτικότητας που μπορεί να έχουν τα φυσικά πρόσωπα για τα νομικά πρόσωπα που ιδρύουν ή στα οποία συμμετέχουν, όσον αφορά εκφάνσεις της εμπορικής ζωής και δραστηριότητας των προσώπων αυτών που δεν υποβάλλονται σε υποχρεώσεις δημοσιότητας.

Έτσι, υπάρχουν πολλές περιπτώσεις στις οποίες δεν θα ήταν καθόλου παράλογο - τουναντίον, θα ήταν και εύλογο - τα νομικά πρόσωπα να μετέχουν των εγγυήσεων που απολαμβάνουν τα φυσικά. Χαρακτηριστικό και φρονώ αναμφίλεκτο παράδειγμα αποτελεί το δικαίωμά των να μπορούν να ζητούν πρόσβαση στα δεδομένα που τα αφορούν από τον εκάστοτε υπεύθυνο επεξεργασίας⁶¹.

Αντίστοιχα, υπάρχουν περιπτώσεις και εκφάνσεις της ιδιωτικότητας των φυσικών προσώπων, την οποία θα ήταν φαινομενικά παράλογο να απολαμβάνουν και τα νομικά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της δήλωσης αποτελεί το δικαίωμα προστασίας της οικογενειακής ζωής, όπως αυτό κωδικοποιείται στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ⁶². Μολοντούτο, ακόμη και το δικαίωμα αυτό έχει αποδοθεί νομολογιακά στα νομικά πρόσωπα, όπως θα καταδειχθεί στη συνέχεια.

Πάντως, έχουν υπάρξει ήδη περιστατικά, καίτοι όχι στην ευρωπαϊκή νομική πρακτική, στα οποία τα νομικά πρόσωπα έχουν απολαύσει εγγυήσεις ιδιωτικότητας και προστασίας των προσωπικών τους δεδομένων, υπό την αιγίδα διατάξεων οι οποίες αφορούν τα φυσικά πρόσωπα. Παράδειγμα αποτελεί η απόφαση των ΗΠΑ *AT&T v. Federal Communications Commission (No. 084024)*⁶³, με την οποία αναγνωρίστηκε η προστασία νομικού προσώπου μέσω νομοθεσίας για τα φυσικά πρόσωπα (*FOIA*), οι οποία απαγορεύει τις «αδικαιολόγητες παραβιάσεις της προσωπικής ιδιωτικότητας».

⁶⁰ Ενδεικτικά βλ. Kalyon (2022), *Maliye Çalışmaları Dergisi Journal of Public Finance Studies*, 67:107-116, διαθέσιμο στον παρακάτω σύνδεσμο: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2256435>

⁶¹ Van der Sloot (2015), σελ. 42.

⁶² Ibid

⁶³ General Counsel, Court Opinion, *AT&T Inc. v. FCC & USA*, No. 08-4024 (3rd Cir.). Η σχετική απόφαση είναι διαθέσιμη προς ανάγνωση στον παρακάτω σύνδεσμο: <https://www.fcc.gov/document/att-inc-v-fcc-usa-no-08-4024-3rd-cir>

Στην ουσία, η μεθοδολογία που η λογική υπαγορεύει για την απάντηση στο ερώτημα αποτελείται από τη διενέργεια αρχικού ελέγχου των ουσιαστικών διαφορών ανάμεσα στα φυσικά και στα νομικά πρόσωπα. Και, στη συνέχεια, αφού οι διαφορές - και συνεπώς οι σχετικές ομοιότητες - έχουν εντοπιστεί, από την εμπειριστατωμένη τεκμηρίωση των λόγων που επιβάλλουν τη μη προστασία των νομικών προσώπων. Πρέπει, κοντολογίς, οι διαφορές που θα ανασυρθούν, αυτούσιες, να είναι ικανές να δικαιολογήσουν τη διάκριση στην προστασία που αποδίδεται σε φυσικά και μη φυσικά (νομικά) πρόσωπα. Επιβάλλεται, συνεπώς, να απαντηθεί το εξής ερώτημα: Ποια είναι τα χαρακτηριστικά εκείνα που έχουν τα φυσικά πρόσωπα και δεν έχουν τα νομικά, που καθιστούν άξια προστασίας τα πρώτα και ανάξια προστασίας τα δεύτερα;

Εκ πρώτης όψεως, θεωρεί κανείς λογικά ότι τα χαρακτηριστικά αυτά παρουσιάζονται στο προοίμιο του Κανονισμού για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, όπου και περιγράφεται αρχικά το περιορισμένο στα φυσικά πρόσωπα⁶⁴ πεδίο εφαρμογής του κανονισμού. Ωστόσο, όλα τα αξιώματα που χρησιμοποιούνται για να δικαιολογήσουν την ψήφιση και τις διατάξεις του Κανονισμού, όπως τα εξελιγμένα τεχνολογικά μέσα που επιτρέπουν την αυξημένη και διασυννοριακή ροή πληροφοριών⁶⁵ και οι αυξημένες, σήμερα, υποχρεώσεις των κρατών να κοινοποιούν δεδομένα⁶⁶, ισχύουν ανεξαιρέτα και για τα νομικά πρόσωπα.

Η εμπειριστατωμένη απάντηση του ερωτήματος που τίθεται με το παρόν κεφάλαιο, το οποίο βεβαίως είναι θεωρητικό, καθώς δε διεξάγονται ως επί του παρόντος σχετικές συζητήσεις σε ρυθμιστικό επίπεδο, προϋποθέτει και την εξέταση της νομικής θεωρίας για την έννοια της νομικής προσωπικότητας.

Τι είναι, λοιπόν, η νομική προσωπικότητα; Ένας απλός ορισμός που θα μπορούσε να δοθεί την προσδιορίζει ως την ιδιότητα που έχουν οι οντότητες που είναι υποκείμενες δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Και τούτο διότι, με το να απολαμβάνει ή να βαρύνεται κανείς με δικαιώματα και υποχρεώσεις, αντίστοιχα, ο απολαμβάνων και βαρύνων αποκτά προσωπικότητα⁶⁷. Υπό μια πιο πρακτική θεώρηση της έννοιας, τώρα, η νομική προσωπικότητα είναι η πλασματική ιδιότητα που αποδίδεται από το κράτος σε κάποια οντότητα, προκειμένου αυτή να ομοιάζει με ένα φυσικό πρόσωπο για τους σκοπούς του νόμου. Υπό αμφότερους τους ορισμούς, η νομική προσωπικότητα αποδίδεται προκειμένου μια οντότητα να απολαμβάνει δικαιώματα και να επωμίζεται υποχρεώσεις - δηλαδή προκειμένου να συμπεριφέρεται και να της

⁶⁴ Παράγραφος 14, προοίμιο, *GDPR*.

⁶⁵ Παράγραφος 6, προοίμιο, *GDPR*.

⁶⁶ Παράγραφος 5, προοίμιο, *GDPR*.

⁶⁷ Smith (1928), σελ. 1.

συμπεριφέρονται σαν να ήταν άνθρωπος. Υπό αμφότερους τους ορισμούς, δεν φαίνεται να δικαιολογείται η διακριτική μεταχείριση των νομικών προσώπων στο πεδίο των δεδομένων και της ιδιωτικότητας.

Προχωρώντας, τώρα, στις θεωρίες περί νομικής προσωπικότητας, αξιοσημείωτες είναι καταρχάς εκείνες που εξισώνουν, τεχνικά, στα μάτια του νόμου, τα νομικά με τα φυσικά πρόσωπα. Η μεθοδολογία αυτών; Έγκειται στη συλλογιστική γραμμή σύμφωνα με την οποία η νομική προσωπικότητα αποτελεί προσωποποίηση κανόνων⁶⁸. Έτσι, η νομική προσωπικότητα δεν είναι τίποτα παραπάνω από ένα νομικό κατασκευάσμα, μια νομική έννοια, που εκφράζει την τεχνική προσωποποίηση σύνθετων κανόνων και που διευκολύνει την απόδοση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων⁶⁹. Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί και η περιώνυμη θεωρία του Χανς Κέλσεν (*pure theory of law*)⁷⁰, η οποία περιλαμβάνει και τη νομική προσωπικότητα. Υπό το πρίσμα αυτής της θεωρίας, δε διαφαίνεται λόγος που να αποκλείει, τουλάχιστον θεωρητικά, τα νομικά πρόσωπα από τις εγγυήσεις ιδιωτικότητας και τα σχετικά δικαιώματα τα οποία απολαμβάνουν τα φυσικά.

Αντίστοιχα φιλόξενες προς τα δικαιώματα στην ιδιωτικότητα είναι και άλλες θεωρίες της νομικής προσωπικότητας, ιδιαίτερα, δε, και οι θεωρίες νομικού ρεαλισμού για την προσωπικότητα των νομικών προσώπων⁷¹, οι οποίες τα αντιμετωπίζουν με οργανικούς όρους, κατ' αναλογία των ζωντανών οργανισμών, που εξελίσσονται και αναπτύσσουν αυτόνομες ζωές.

Επειδή είναι εύκολο να αναλωθεί κανείς στη θεωρία για την οντολογία των νομικών προσωπικοτήτων και επειδή έχει ήδη καταδειχθεί η συμβατότητα ορισμένων εξ' αυτών με την επέκταση των δικαιωμάτων ιδιωτικότητας, δεν θα γίνει περαιτέρω ανάλυση αυτού του πεδίου σε αυτό το σημείο της παρούσης⁷².

Προχωρώντας τώρα, στα επόμενα στάδια της διερεύνησης της υπό κρίση θεματικής, χρήσιμο θα ήταν να εξεταστεί το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα, ως υποψήφιο για τα νομικά πρόσωπα, σε αντιπαραβολή με το δικαίωμα στην προσωπικότητα, όπως αυτό αναγνωρίζεται τωόντι, τουλάχιστον στην ελληνική έννομη τάξη, για τα νομικά πρόσωπα.

⁶⁸ Kammerhofer, Jörg (2010), σελ. 2.

⁶⁹ Ibid

⁷⁰ Για μια ανάλυση της θεωρίας, βλ. Kelsen (1967), *Pure Theory of Law*, University of California Press.

⁷¹ Schragger, Richard and Schwartzman & Micah (November 1, 2013), *Some Realism about Corporate Rights*. Virginia Public Law and Legal Theory Research Paper No. 2013-43, διαθέσιμο στον παρακάτω σύνδεσμο: <https://ssrn.com/abstract=2360309>

⁷² Για περαιτέρω ανάγνωση, βλ. Harris (2006), *The Transplantation of the Legal Discourse of Corporate Personality Theories: From German Codification to British Political Pluralism and American Big Business*, 63 Wash. & Lee L. Rev. 1421; Bratton, W., Jr. (1989), *The New Economic Theory of the Firm: Critical Perspectives from History*, 41 Stan. L. Rev. 1471.

Όπως έχει ο ίδιος ο Άρειος Πάγος κάνει δεκτό⁷³:

«Περαιτέρω και το νομικό πρόσωπο, εφόσον κηρύσσεται ικανό δικαίου και ικανό προς δικαιοπραξία (άρθρα 61 και 70 ΑΚ), έχει δικαίωμα επί της προσωπικότητας αυτού στην έκφραση της πίστης, της υπόληψης, της φήμης, του κύρους, του επαγγέλματος, του μέλλοντος και των λοιπών αναγνωριζόμενων σ' αυτό άυλων αγαθών. Συνεπώς, σε περίπτωση προσβολής της προσωπικότητας αυτού σε οποιαδήποτε των εκφάνσεων τούτων, δικαιούται να ζητήσει, κατά τα άρθρα 57 και 59 του ΑΚ προστασία, καθώς και την ικανοποίηση της ηθικής βλάβης (που υπέστη από την προσβολή) που μπορεί να συνίσταται και στην καταβολή χρηματικού ποσού. Επίσης, από τις πιο πάνω διατάξεις των άρθρων 57 και 59 του ΑΚ συνάγεται, ότι, προς θεμελίωση αξίωσης προς προστασία της προσωπικότητας νομικού προσώπου, απαιτείται πράξη που επάγεται μειωτική διαταραχή αυτής σε κάποια των ανωτέρω εκφάνσεων της και που είναι παράνομη.»

Και

«Ακόμη, από τα άρθρα 298, 299 και 932 του ΑΚ προκύπτει, ότι τα νομικά πρόσωπα δικαιούνται να αξιώσουν χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, αν υπέστησαν προσβολή που αναφέρεται στην πίστη, την υπόληψη, το μέλλον και γενικά στα αναγνωριζόμενα σε αυτά αγαθά από αδικοπραξία, με την έννοια του άρθρου 914 του ΑΚ.»

Από τη στιγμή που αναγνωρίζεται το δικαίωμα των νομικών προσώπων στην προσωπικότητα, είναι πολύ δύσκολο να βρεθεί συνεκτική επιχειρηματολογία που να αποκλείει το δικαίωμα των νομικών προσώπων και στην προστασία της ιδιωτικότητάς των. Και τούτο διότι η μια (ιδιωτικότητα) εκπορεύεται από την άλλη (προσωπικότητα) ως φυσικό νομικό της ακόλουθο, με τρόπο τέτοιο, που η αναγνώριση της πρώτης να υπαγορεύει λογικά και την αναγνώριση της δεύτερης. Φαίνεται, λοιπόν, πως στην πράξη τα νομικά πρόσωπα δεν απολαμβάνουν την προστασία των δεδομένων και της ιδιωτικότητας που απολαμβάνουν τα φυσικά, όχι λόγω κάποιου εμποδίου που εμφανίζεται στη νομική θεωρία, αλλά λόγω απλώς του περιορισμένου πεδίου εφαρμογής του Κανονισμού για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων.

Η παραπάνω συλλογιστική οπωσδήποτε ακυρώνει επιχειρήματα που έχουν προταθεί κατά των δικαιωμάτων ιδιωτικότητας των επιχειρήσεων, τα οποία ερείδονται στην ιδέα ότι τα νομικά πρόσωπα δεν είναι εγγενώς εξοπλισμένα με τα απαραίτητα χαρακτηριστικά για να υφίστανται βλάβες που σχετίζονται με παραβιάσεις της ιδιωτικότητας⁷⁴. Κοντολογίς, ακυρώνουν τις θεωρίες που παρουσιάζουν τα νομικά πρόσωπα, που δεν έχουν συναισθήματα, ως ανίκανα

⁷³ Απόφαση 1303/ 2012.

⁷⁴ βλ. ενδεικτικά Bone, Robert G. (1998), σελ. 286-287.

να προσβάλλονται από παραβιάσεις τις ιδιωτικότητάς των με τον ίδιο τρόπο που προσβάλλονται τα φυσικά πρόσωπα.

Μολοντί υπάρχουν θεωρίες - και σχετική νομολογία - που αποκλείουν τα νομικά πρόσωπα από τα δικαιώματα ιδιωτικότητας επί τη βάση της έλλειψης συναισθημάτων των τελευταίων, δηλαδή της συλλογιστικής που κρίνεται ανεπαρκής αμέσως παραπάνω, ακόμη και αυτές οι θεωρίες και αποφάσεις δεν μπορούν να παραβλέψουν το γεγονός ότι η φήμη ενός νομικού προσώπου μπορεί όντως να υφίσταται ζημία ως απόρροια της παραβίασης εκφάνσεων της ιδιωτικότητάς της. Παράδειγμα αποτελεί σχετική απόφαση της έννομης τάξης του Ηνωμένου Βασιλείου⁷⁵, στην οποία διατυπώνονται τα εξής:

Είναι προφανές, φυσικά, ότι μια εμπορική εταιρεία δεν έχει αισθήματα που να μπορούν να τραυματιστούν. Η δραστηριότητά της είναι το εμπόριο και είναι ο τραυματισμός της φήμης της σε σχέση με τις δραστηριότητές της που είναι ουσιώδης για την εν λόγω περίπτωση... Αυτό δε σημαίνει, μολαταύτα, ότι Αυτό που σημαίνει είναι ότι πρέπει να αποδείξει ότι είναι πιθανό να ζημιωθεί με τρόπο που επηρεάζει τις δραστηριότητές της ως εμπορική εταιρεία⁷⁶.

Φυσικά υπάρχουν πολλοί δυσφημιστικοί ισχυρισμοί που μπορούν να ειπωθούν για φυσικά πρόσωπα (για παράδειγμα, σχετικά με τις σεξουαλικές τους τάσεις) που δεν θα μπορούσαν να ειπωθούν για τις εταιρείες. Ωστόσο, δεν είναι καθόλου δύσκολο να σκεφτεί κανείς δηλώσεις οι οποίες τραυματίζουν σοβαρά τη γενική εμπορική φήμη των εμπορικών και φιλανθρωπικών εταιρειών: ότι μια εταιρεία που εμπορεύεται όπλα δωροδοκεί σε τακτική βάση αξιωματούχους ξένων κυβερνήσεων για να εξασφαλίζει συμβόλαια· ότι μια πετρελαϊκή εταιρεία έχει εσκεμμένα και αχρείαστα βλάψει το περιβάλλον· ότι ένας διεθνής ανθρωπιστικός οργανισμός έχει παρανόμως υποκύψει σε κυβερνητικές πιέσεις· ότι ένας λιανοπωλητής έχει συνειδητά εκμεταλλευτεί την παιδική εργασία και ούτω καθεξής⁷⁷.

⁷⁵ Jameel and others (Respondents) v. Wall Street Journal Europe Sprl (Appellants), διαθέσιμη στον παρακάτω σύνδεσμο: <https://publications.parliament.uk/pa/ld200506/ldjudgmt/jd061011/jamee-4.htm>

⁷⁶ Ανεπίσημη μετάφραση αποσπάσματος της απόφασης ameel and others (Respondents) v. Wall Street Journal Europe Sprl (Appellants)
Μεταφρασθέν κείμενο:

It is obvious, of course, that a trading company has no feelings which are capable of being injured. Trade is its business, and it is injury to its reputation in regard to its trade that is of the essence in its case....What it means is that it must show that it is liable to be damaged in a way that affects its business as a trading company

⁷⁷ Ανεπίσημη μετάφραση αποσπάσματος της απόφασης ameel and others (Respondents) v. Wall Street Journal Europe Sprl (Appellants)
Μεταφρασθέν κείμενο:

There are of course many defamatory things which can be said about individuals (for example, about their sexual proclivities) which could not be said about corporations. But it is not at all hard to think of statements seriously injurious to the general commercial reputation of trading and charitable corporations: that an arms company has routinely bribed officials of foreign governments to secure contracts; that an oil company has willfully and unnecessarily damaged the environment; that an international humanitarian agency has wrongfully succumbed to government pressure; that a retailer has knowingly exploited child labour; and so on.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί ότι η φήμη συνδέεται άρρηκτα με το δικαίωμα στη λήθη, γεγονός το οποίο αδιαμφισβήτητα συνηγορεί στην άποψη ότι θα πρέπει το δικαίωμα αυτό να επεκτείνεται στα νομικά πρόσωπα. Δε θα ήταν υπερβολή, μάλιστα, να τοποθετήσουμε την έννοια της φήμης και την ανάγκη διαφύλαξης αυτής, στον πυρήνα του δικαιώματος στη λήθη. Αυτό το γεγονός, από μόνο του, υπογραμμίζει το επιτακτικό της ανάγκης συμπερίληψης του δικαιώματος στη λήθη (ή όποιου συγγενούς αυτού μπορεί να κριθεί αρμοστό) στην περίπτωση επέκτασης του υπάρχοντος πλέγματος δικαιωμάτων ιδιωτικότητας και στα νομικά πρόσωπα.

Μένει, επομένως, να αναζητηθεί το κατά πόσο υφίσταται, για την επέκταση του δικαιώματος στη λήθη προς τα νομικά πρόσωπα, μια κατάλληλη νομική βάση, εφάμιλλη και ισοδύναμη της αντίστοιχης που υφίσταται για τα φυσικά πρόσωπα, δηλαδή, μεταξύ άλλων, του δικαιώματος στην προστασία της ιδιωτικής ζωής, όπως αυτή κατοχυρώνεται στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ.

Αρχικά, πρέπει να σημειωθεί ότι το ίδιο το κείμενο της ΕΣΔΑ δε διευκρινίζει το προσωπικό πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης, με αποτέλεσμα, μολονότι αυτή τιτλοφορείται Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, να μην είναι σαφές το κατά πόσο τα περιέχοντα σε αυτή δικαιώματα εξασφαλίζουν μόνο τα φυσικά πρόσωπα ή εάν επεκτείνονται και στην προστασία των νομικών⁷⁸. Τωόντι, οι απόψεις της θεωρίας δίστανται αναφορικά με την απάντηση στο ερώτημα αυτό, με το ένα ρεύμα να διατείνεται ότι είναι πράγματι εφικτή η επέκταση της προστασίας στα νομικά πρόσωπα και το άλλο να αντιτάσσει ότι η εφαρμογή της έτερης απόψεως θα λειτουργούσε πληθωριστικά για την αξία των ιδίων των δικαιωμάτων, οδηγώντας εκ των πραγμάτων στην εξασθένησή των⁷⁹. Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, υπό την τελευταία αυτή άποψη, θα πρέπει, για να παραμένει σημαντική, να περιορίζεται στις περιπτώσεις εκείνες όπου διακυβεύονται σημαντικά συμφέροντα. Μόνο τότε δικαιολογείται το αυξημένο επίπεδο της προστασίας που εξασφαλίζουν τα «θεμελιώδη» δικαιώματα.

Αντίστοιχα, η νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης επί του ζητήματος δεν εξασφαλίζει τη σαφήνεια που θα επιθυμούσε κανείς για να διαμορφώσει εμπειριστατωμένη γνώμη. Μάλιστα, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι το Δικαστήριο αποφεύγει ενεργώς να αποφανθεί επί του ζητήματος, όπως ενδεχομένως προκύπτει από την απόφαση *Case-521/15, Spain v Council and Commission, 20 December 2017, ECLI:EU:2017:982*⁸⁰, μολονότι αυτή αφορούσε κρατικές οντότητες, και όχι νομική προσωπικότητα στην αυστηρή της έννοια.

⁷⁸ Julicher, Henriques, Blai & Policastro (2019), σελ. 2.

⁷⁹ Ibid

⁸⁰ Judgment of the Court (Grand Chamber) of 20 December 2017 Kingdom of Spain v Council of the European Union Action for annulment. Η απόφαση είναι διαθέσιμη στον παρακάτω σύνδεσμο: https://www.stradalex.com/fr/sl_src_publ_jur_int/document/cjeu2017_C_521_15_57

Το ίδιο το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα, λόγω της φύσης του, ενδεχομένως να μην αποτελεί το ιδανικό δικαίωμα προς εξέταση για τη διάγνωση της υπό κρίση διαφοράς, μολονότι έχει, κατά καιρούς, αναγνωριστεί στα νομικά πρόσωπα⁸¹. Πιο συγκεκριμένα, η ιδιωτικότητα ενέχει έντονο το ανθρώπινο στοιχείο, με αποτέλεσμα οποιαδήποτε σχετική ανάλυση εστιάζει αποκλειστικά σε αυτό να είναι προσκλινής. Τούτου δοθέντος, ίσως θα ήταν ορθότερη η εξερεύνηση του ζητήματος στη βάση κάποιου άλλου θεμελιώδους δικαιώματος, το οποίο εμφανίζει εντονότερο οικονομικό και «εμπορικό» ενδιαφέρον. Ένα τέτοιο δικαίωμα, υπό προϋποθέσεις, είναι και το δικαίωμα στη δίκαιη δίκη.

Μολονότι δεν υπάρχει νομολογία η οποία να συνδέει ευθέως το δικαίωμα στη δίκαιη δίκη, όπως αυτό διασφαλίζεται από την ΕΣΔΑ, με νομικά πρόσωπα, τέτοια νομολογία υφίσταται όσον αφορά το σχεδόν αντίστοιχο δικαίωμα που διασφαλίζεται από τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁸². Ειδικότερα, το άρθρο 47 του Χάρτη, ήτοι το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου, έχει αποφασιστεί ρητώς ότι αφορά και τα νομικά πρόσωπα⁸³ και έχει τύχει επίκλησης επιτυχώς από αντιμετωπίζον οικονομικές δυσκολίες και αδυναμία πληρωμής δικηγόρου νομικό πρόσωπο, με τον σκοπό της εξασφάλισης νομικής αρωγής σε υπόθεση που απαιτούσε την υποχρεωτική εκπροσώπηση από δικηγόρο. Πέραν της συγκεκριμένης υποθέσεως, υπάρχουν και άλλες στις οποίες έτερα δικαιώματα του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και θεμελιώδη δικαιώματα της ΕΣΔΑ, έχουν συνδεθεί, εφαρμοζόμενα σχετικώς, με νομικά πρόσωπα⁸⁴.

Αντίστοιχα, τα νομικά πρόσωπα έχει κριθεί ότι μπορούν να επικαλούνται και άλλες διατάξεις του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως του Άρθρου 16, το οποίο διασφαλίζει το δικαίωμα στην επιχειρηματική ελευθερία. Η νομολογία, ειδικά σε αυτή την περίπτωση, επιβεβαιώνει τη σχετική επέκταση⁸⁵.

Συνολικά, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει αναγνωρίσει ότι τα νομικά πρόσωπα μπορούν να επικαλούνται το δικαίωμα της προστασίας της περιουσίας των, το δικαίωμα στη δίκαιη δίκη, το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής και της οικίας (με

⁸¹ Aplin, Tanya F., A Right of Privacy for Corporations? (July 2008), σελ. 13-14.

⁸² Το κείμενο του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι διαθέσιμο στον παρακάτω σύνδεσμο: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_el.pdf

⁸³ C-619/10, DEB, 6 September 2012, ECLI:EU:C:2012:531.

⁸⁴ Σχετικά παραδείγματα αποτελούν οι:

Niemietz v Germany (A/251-B) (1993) 16 E.H.R.R. 97 (16 December 1992), διαθέσιμη μόνο στην Αγγλική, στον παρακάτω σύνδεσμο: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57887%22%7D%7D>} & , Υπόθεση 138/79 ROQUETTE FRÈRES ΚΑΤΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ της 29ης Οκτωβρίου 1980, διαθέσιμη στον παρακάτω σύνδεσμο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:61980CJ0179&from=EN>

⁸⁵ Αριθμός υποθέσεως C-283/11, Απόφαση του Δικαστηρίου (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 22ας Ιανουαρίου 2013 Sky Österreich GmbH κατά Österreichischer Rundfunk, διαθέσιμη στον παρακάτω σύνδεσμο: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-283/11>

δεδομένο ότι ως οικεία μπορεί να θεωρηθεί και η έδρα μιας επιχείρησης, βλ. Υπόθεση *Niemetz* (Γερμανίας), το δικαίωμα στην ελεύθερη έκφραση και το δικαίωμα του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι⁸⁶.

Τέλος, και παρά την ανάλυση που προηγήθηκε, εφόσον το εν λόγω πλέγμα δικαιωμάτων προκύπτει από την πρακτική ως αναγκαίο, δεν είναι κατανοητός ο συλλογισμός, όπως αυτός εμφανίζεται στην ήδη ισχνή σχετικά βιβλιογραφία, που παρουσιάζει τη νομιμοποίησή του υποχρεωτικά εξαρτώμενη από την ύπαρξη κάποιου θεμελιώδους δικαιώματος ως νόμιμης βάσης. Περαιτέρω, η επέκταση των δικαιωμάτων αυτών δεν απαιτείται από κανέναν να γίνει στο επίπεδο του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά θα μπορούσε, αντίθετα, κάλλιστα να πραγματοποιείται στο επίπεδο των εννόμων τάξεων των ατομικών κρατών μελών της.

Ακόμη και στην περίπτωση, επομένως, που αναζητείται ατελέσφορα νομική βάση για την επέκταση του υπό εξέταση καθεστώτος στα νομικά πρόσωπα, δεν κωλύεται κανένα κράτος μέλος να νομοθετήσει σε επίπεδο εθνικό την επέκταση των προστατευτικών διατάξεων ιδιωτικότητας και στα νομικά πρόσωπα.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΡΙΤΩΝ ΧΩΡΩΝ - ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗ ΛΗΘΗ

Όπως αναλύεται στις προηγούμενες σελίδες, το δικαίωμα στη λήθη, όπως αυτό ιδρύθηκε στην υπόθεση *Costeja* και όπως αυτό κατοχυρώθηκε με τον Κανονισμό για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, είναι ένα αμιγώς Ευρωπαϊκό, ή, ακριβέστερα, δικαίωμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εντούτοις, το αυτό δικαίωμα, σε διαφορετικές του εκδοχές, έχει αναπτυχθεί και σε σειρά άλλων κρατών που δεν μετέχουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οι πολίτες κάθε κράτους του πολιτισμένου κόσμου έχουν σήμερα ένα αντίστοιχο με της Ευρωπαϊκής Ένωσης νομικό εργαλείο εξασφάλισης του δικαιώματός τους στη λήθη.

Η νομοθεσία για την ιδιωτικότητα στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, για παράδειγμα, δεν έχει μέχρι σήμερα διαμορφώσει κάποιο σχετικό δικαίωμα⁸⁷, μολονότι η πλειονότητα των πολιτών της χώρας φαίνεται να επιθυμεί την ύπαρξη ενός σχετικού δικαιώματος⁸⁸. Ένας λόγος

⁸⁶ Julicher, Henriques, Blai & Policastro (2019), σελ. 9-10.

⁸⁷ Για μια συγκριτική ανάλυση του δικαιώματος στην Ε.Ε. και στις ΗΠΑ, βλ. Stupariu. (2015). Defining the Right to Be Forgotten: A Comparative Analysis between the EU and the US. SSRN Electronic Journal. 10.2139/ssrn.2851362.

⁸⁸ Auxier (2020).

που δυσχεραίνει την ανάπτυξη του δικαιώματος αυτού στις ΗΠΑ είναι η έντονη ισχύς της πρώτης τροπολογίας του Συντάγματος της Αμερικής, που αναφέρεται στην ελευθερία λόγου⁸⁹.

Πράγματι, ίσως από τη στιγμή της έκβασης της υπόθεσης *Costeja* στην Ισπανία, πλήθος Αμερικανών αναλυτών εξέφρασαν την άποψη ότι το σχετικό δικαίωμα που αυτή καθιέρωνε βρισκόταν σε δυσαρμονία με την ελευθερία του λόγου στην Αμερική, προχωρώντας την ανάλυσή τους σε βαθμό που χαρακτήριζε το σχετικό δικαίωμα εχθρό της προρρηθείσας ελευθερίας⁹⁰. Φυσικά, εκφράστηκαν και αντίθετες γνώμες, που υποστήριζαν τη δυνατότητα στάθμισης και συμβίωσης των δύο δικαιωμάτων, ακόμη και στην Αμερικανική έννομη τάξη⁹¹.

Πέραν των ανήσυχων φωνών, η ευδοκίμηση του δικαιώματος στη λήθη φαίνεται να κωλύεται και από τη σχετική νομολογία της χώρας. Η ιδέα ότι η ιδιωτικότητα θα μπορούσε να θέτει όρια στο δικαίωμα του τύπου να δημοσιοποιεί ανεπιθύμητα στοιχεία του παρελθόντος του έχει απορριφθεί από το Ανώτατο Δικαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών⁹². Επίσης, η συνταγματική θεωρία των ΗΠΑ φαίνεται να μην μπορεί εύκολα να ενσωματώσει την ιδέα ότι θεμελιώδη συνταγματικά δικαιώματα θα πρέπει να σταθμίζονται με ανταγωνιστικές συνταγματικές αρχές⁹³.

Το δικαίωμα στη λήθη δεν υφίσταται ούτε στην έννομη τάξη του Καναδά, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οι πολίτες της χώρας δεν εξοπλίζονται με δικαιώματα που προστατεύουν, πάντοτε υπό προϋποθέσεις, την ιδιωτικότητα αυτών. Μάλιστα, υπάρχουν ήδη νομικά εργαλεία τα οποία προσομοιάζουν στο δικαίωμα στη λήθη⁹⁴.

Σε αντίθεση με τις ΗΠΑ, οι συνθήκες εκεί εμφανίζονται ώριμες για την πιθανή ανάπτυξή του στο μέλλον. Και αυτό διότι η νομολογία στον Καναδά φαίνεται ότι ακολουθεί τα βήματα της σχετικής ευρωπαϊκής που οδήγησε στη γέννηση του δικαιώματος⁹⁵ και έχει ήδη αναγνωρίσει τις μηχανές αναζήτησης (εν προκειμένω τη *Google*) ως υποκείμενες στους κανόνες ιδιωτικότητας της χώρας.

Στον αντίποδα, το δικαίωμα στη λήθη, καίτοι όχι στην ίδια ακριβώς μορφή με αυτό της Ε.Ε., καθώς εμφανίζει προφανείς εκπτώσεις, αναγνωρίζεται στην Ιαπωνία. Παρομοίως με της Ε.Ε., το δικαίωμα γεννήθηκε μέσα από τη νομολογία την ίδια περίπου περίοδο με την απόφαση

⁸⁹ Knobble (2021).

⁹⁰ βλ. ενδεικτικά: Byrum Kristie (2018), *The European right to be forgotten: the first amendment enemy*, Lexington Books.

⁹¹ βλ. ενδεικτικά, Hoven (2012), *Balancing Privacy and Speech in the Right to Be Forgotten*, 2 Μαΐου 2012, *Jolt Digest*.

⁹² βλ. *Cox Broadcasting Corp. v. Cohn*, 420 U.S. 469 (1975).

⁹³ Werro (2009), σελ. 4.

⁹⁴ Belbin (2018), σελ. 25.

⁹⁵ βλ. Reference re Subsection 18.3(1) of the Federal Courts Act, διαθέσιμη στον παρακάτω σύνδεσμο: <https://decisions.fct-cf.gc.ca/fc-cf/decisions/en/item/499997/index.do>

Costeja (2015), και πάλι με διάδικο τη Google. Στην εν λόγω υπόθεση⁹⁶, το Δικαστήριο διέταξε τη Google να αφαιρέσει πληροφορίες σχετικά με ένα φυσικό πρόσωπο από έναν σύνδεσμό της. Το Δικαστήριο έκρινε ότι, ανάλογα και με τη φύση ενός εγκλήματος, το δικαίωμα στη λήθη πρέπει να αναγνωρίζεται με την πάροδο του χρόνου. Σύμφωνα με το σκεπτικό της απόφασης, οι εγκληματίες που εξετέθησαν στο κοινό λόγω αναφορών της σύλληψής των στα μέσα μαζικής ενημέρωσης έχουν το δικαίωμα να τυγχάνει σεβασμού η ιδιωτική τους ζωή και να μην εμποδίζεται η αποκατάστασή τους.

Στη συνέχεια, ο Δικαστής Hisaki υπογράμμισε ότι είναι εξαιρετικά δύσκολο να ζει κανείς μια ήρεμη ζωή άπαξ και δημοσιευθούν στο διαδίκτυο πληροφορίες για τη ζωή του. Και στη βάση αυτής ακριβώς της παραδοχής, η οποία θεωρήθηκε κρίσιμη, διέταξε την αφαίρεση των υπό εξέταση πληροφοριών⁹⁷.

Λίγα χρόνια αργότερα, το Ανώτατο Δικαστήριο της Ιαπωνίας έθεσε, σε σχετική απόφασή του, τα γενικά κριτήρια για την άσκηση του δικαιώματος που είχε προηγουμένως ιδρυθεί μέσω της νομολογίας. Σύμφωνα με την απόφαση, το δικαίωμα στην προσωπικότητα, όπως αναγνωρίζεται στον αστικό κώδικα της Ιαπωνίας, μπορεί να χρησιμοποιείται για την αφαίρεση συνδέσμων (*delisting*) στην Ιαπωνία, υπό την προϋπόθεση, όμως, ότι η σχετική παραβίαση της ιδιωτικότητας επέρχεται από τον αρχικό εκδότη της είδησης⁹⁸. Μολοντούτο, το Ανώτατο Δικαστήριο της Ιαπωνίας τόνισε ότι αυτό θα πρέπει να καθορίζεται μετά από τη «στάθμιση» του του εννόμου συμφέροντος που βρίσκεται πίσω από τη μη αποκάλυψη με το αντίστοιχο έννομο συμφέρον που θέλει τη μετάδοση των επίμαχων πληροφοριών μέσω της μηχανής αναζήτησης. Στις ληπτές υπόψιν συνθήκες για τη διάγνωση της εκβάσεως της στάθμισης περιλαμβάνονται η φύση και οι λεπτομέρειες των επίμαχων δεδομένων, η έκταση στην οποία τα επίμαχα δεδομένα που αγγίζουν την ιδιωτικότητα ενός ανθρώπου θα μεταδοθούν από την παροχή σχετικών συνδέσμων (*URLs*)• η έκταση στην οποία το εμπλεκόμενο πρόσωπο θα υποστεί βλάβες η κοινωνική θέση του ατόμου, καθώς και η επιρροή που αυτό ασκεί τα έννομα συμφέροντα που εξυπηρετούνται από τις επίμαχες πληροφορίες/δεδομένα• οι κοινωνικές συνθήκες που ισχύουν κατά τον χρόνο της δημοσίευσης των πληροφοριών και οι μετέπειτα κοινωνικές αλλαγές, μεταξύ άλλων⁹⁹.

⁹⁶ Tokyo High Court, Judgment of July 12, 2016, Αριθμός Υπόθεσης 2016 (Kyo) 45.

⁹⁷ Zeller, B., Trakman, L., Walters, R., & Rosadi, S. (2019), σελ. 14.

⁹⁸ Ibid

⁹⁹ Ibid

ΟΙ ΜΗΧΑΝΕΣ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ ΩΣ ΟΙΟΝΕΙ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

Σε πρώτο βαθμό, τα αιτήματα που βασίζονται στο δικαίωμα στη λήθη «εκδικάζονται» από τις μηχανές αναζήτησης, ήτοι τη *Google*, τη *Yahoo* και τη *Bing*, μεταξύ άλλων. Αυτό συμβαίνει επειδή το υποκείμενο των δεδομένων οφείλει πρώτα να απευθυνθεί σε αυτές, οι οποίες ενεργούν όπως έχει κριθεί νομολογιακά ως υπεύθυνοι επεξεργασίας. Πρακτικά, ιδιωτικές επιχειρήσεις όπως η *Google* καλούνται να διεξαγάγουν δραστηριότητες που αρμόζουν σε Δικαστήρια, όπως η στάθμιση των δικαιωμάτων ιδιωτικότητας και ελευθερίας της έκφρασης και λόγου¹⁰⁰. Η αρμοδιότητα της ερμηνείας θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως αυτά κατοχυρώνονται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και στον Ευρωπαϊκό Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, μεταφέρεται εμπράκτως σε ιδιωτικές εταιρείες, δημιουργώντας έτσι έναν πρωτόγνωρο χώρο ιδιωτικής νομολογίας. Υπό αυτή την έννοια, λειτουργούν ως οιονεί νομοπαρασκευαστικά, δικαστικά και εκτελεστικά όργανα¹⁰¹.

Ευνοήτως, αυτή η κατάσταση δημιουργεί σειρά προβλημάτων. Καταρχάς, οι μηχανές αναζήτησης δεν δημοσιεύουν τις αποφάσεις τους, με αποτέλεσμα να μην εξασφαλίζεται στο ελάχιστο η έννοια της ασφάλειας δικαίου¹⁰². Κοντολογίς, τα υποκείμενα των δεδομένων δεν έχουν πρόσβαση σε προηγούμενες αποφάσεις των μηχανών αναζήτησης και δεν έχουν τη δυνατότητα να ενημερώνονται για τον τρόπο με τον οποίον εκείνες αποφασίζουν. Επιπρόσθετα, οι ίδιες οι μηχανές αναζήτησης, με το να μη δημοσιεύουν τις αποφάσεις τους, αποφεύγουν τη δέσμευση σε μια συνεκτική και συνεπή γραμμή αιτιολόγησης αυτών, απολαμβάνοντας έτσι μεγαλύτερη διακριτική ευχέρεια και μεγαλύτερο περιθώριο λήψεως αυθαίρετων αποφάσεων¹⁰³.

Δεν είναι υποχρεωμένες να παρέχουν εμπειριστατωμένη αιτιολογία και δεν παρέχουν πολλές φορές, τωόντι, εμπειριστατωμένη αιτιολογία. Αποτελεί (δικηγορική) εμπειρία του ίδιου του γράφοντος ότι η *Google* μπορεί να επιδείξει συνταρακτική ασυνέπεια μεταξύ δύο αποφάσεων του στο πεδίο του δικαιώματος στη λήθη, φθάνοντας μέχρι και στο σημείο να ικανοποιεί αιτήματα για την αφαίρεση ενός συνδέσμου, απορρίπτοντας ταυτόχρονα αιτήματα για την αφαίρεση άλλου συνδέσμου, τη στιγμή που αμφότεροι έχουν το ίδιο ακριβώς περιεχόμενο και οδηγούν στα ίδια ακριβώς υπό επεξεργασία προσωπικά δεδομένα.

¹⁰⁰ Leiser, M. R. (2020), σελ. 8.

¹⁰¹ Lee, E. (2016), σελ. 1066.

¹⁰² Για μια ενδελεχέστερη κατανόηση της έννοιας της ασφάλειας δικαίου, η οποία μάλιστα αναλύεται σε σύγχρονο πλαίσιο, βλ. Fenwick, Wrback (2016), *Legal Certainty in a Contemporary Context: Private and Criminal Law Perspectives*, Springer.

¹⁰³ Cheng, Amanda (2016), σελ. 132.

Η οινεί δικαστική τους λειτουργία τελεί, αναμενόμενα, υπό τη διαρκή προκατάληψη υπέρ της πρόσβασης στα δεδομένα¹⁰⁴. Από την ίδια τη φύση της, η *Google* υπηρετεί την ελεύθερη πρόσβαση στα δεδομένα, ο δε περιορισμός αυτής αντίκειται στην αποστολή της, αλλά και στα οικονομικά της συμφέροντα, δημιουργώντας μια προφανή σύγκρουση συμφερόντων¹⁰⁵. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι η *Google* αμφισβήτησε δημόσια την απόφαση της υπόθεσης *Costeja*, μολονότι στην πράξη συμμορφώθηκε με το διατακτικό της.

Επιπρόσθετα, οι ιδιωτικές εταιρείες υπό εξέταση δεν είναι καταλλήλως καταρτισμένες να διεκπεραιώνουν τις υποθέσεις που εκ των πραγμάτων επωμίζονται, τόσο σε απλά ζητήματα, όπως είναι η γλώσσα, όσο και σε σύνθετα, όπως η γνώση και σωστή ερμηνεία του νόμου. Άλλωστε, μέχρι και σήμερα δεν είναι γνωστό το ακαδημαϊκό και μη υπόβαθρο των εργαζόμενων της *Google* οι οποίοι έχουν την αρμοδιότητα της ενασχόλησης με αιτήματα δικαιώματος στη λήθη¹⁰⁶, ενώ είναι η δικηγορική εμπειρία και του ίδιου του γράφοντος, ότι η *Google* δυσκολεύεται να απαντήσει σε αιτήματα δικαιώματος στη λήθη, όταν αυτά έχουν υποβληθεί σε γλώσσες μικρής χρήσης, όπως η Ελληνική.

Ωστόσο, μπορεί να υποστηριχθεί ότι υπάρχουν και θετικές πτυχές σε αυτό τον ρόλο που έχουν αναλάβει οι μηχανές αναζήτησης. Σχετικό παράδειγμα αποτελεί η ταχύτητα με την οποία πολύ συχνά οι μηχανές αναζήτησης λειτουργούν και η οποία ξεπερνάει κατά πολύ τον αντίστοιχο χρόνο που θα απαιτείτο από ένα Δικαστήριο για να εκδώσει την απόφασή του¹⁰⁷.

ΟΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΠΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ Η GOOGLE ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΕΤΑΣΗ ΑΙΤΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΛΗΘΗ

Όπως αναλύθηκε προηγουμένως, η *Google* και οι υπόλοιπες μηχανές αναζήτησης δεν υποβάλλονται σε υποχρεώσεις διαφάνειας αναφορικά με τα αιτήματα που δέχονται και επεξεργάζονται από φυσικά πρόσωπα που ασκούν το δικαίωμά τους στη λήθη. Αντίστοιχα, η *Google* δε δημοσιεύει στατιστικά ή πληροφορίες γενικότερα αναφορικά με τον αριθμό των αιτημάτων του δικαιώματος στη λήθη που δέχεται, ούτε βέβαια και αναφορικά με το ποσοστό εξ' αυτών που γίνονται δεκτά. Δε δημοσιεύει, φυσικά, και το περιεχόμενο των αποφάσεών της,

¹⁰⁴ Lee, E. (2016), σελ. 1076.

¹⁰⁵ Cheng, Amanda (2016), σελ. 1032.

¹⁰⁶ Ibid, σελ. 1074.

¹⁰⁷ Ibid, σελ. 1017.

η ανάγνωση του οποίου θα μπορούσε να παράσχει πολύτιμες πληροφορίες σχετικά με τον πραγματικό τρόπο με τον οποίο αποφασίζει.

Έχει γίνει γνωστό, πάντως, ότι μεταξύ του διαστήματος 2014 και 2019, η *Google* δέχτηκε 811,029 σχετικά αιτήματα αφαίρεσης συνδέσμων, εκ των οποίων ικανοποίησε το 44,6 τοις εκατό, αρνούμενη να ικανοποιήσει το υπόλοιπο 55.4¹⁰⁸.

Εντούτοις και, τουλάχιστον σε θεωρητικό επίπεδο, είναι γνωστές οι κατευθυντήριες οδηγίες που ακολουθεί η *Google* όταν εξετάζει αιτήματα του δικαιώματος στη λήθη. Και τούτο, διότι οι ομάδα εργασίας του άρθρου 29 έχει απευθύνει επίσημη παρότρυνση προς τις μηχανές αναζήτησης, ζητώντας από αυτές τη δημοσίευση των κριτηρίων που μετέρχονται όταν πραγματοποιούν κρίσεις που αφορούν την αφαίρεση συνδέσμων¹⁰⁹.

Προκειμένου να επιτευχθεί μια δίκαιη ισορροπία ανάμεσα στο γενικό συμφέρον διατήρησης των πληροφοριών και προστασίας της ιδιωτικότητας του υποκειμένου, πρέπει να ληφθούν υπόψιν πολλοί παράγοντες. Ενδεικτικά και όχι εξαντλητικά, πρέπει να ληφθούν υπόψιν: τα προσωπικά χαρακτηριστικά του αιτούντος, η μέθοδος και η έκταση της διάδοσης των δεδομένων, η πηγή των πληροφοριών, η συνάφεια, η αναλογικότητα, το δίκαιο, το είδος των προσωπικών δεδομένων και το κατά πόσο οι πληροφορίες που συνιστούν τα δεδομένα είναι δυσφημιστικού χαρακτήρα¹¹⁰.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, λοιπόν, η ίδια η *Google* κοινοποιεί τις οδηγίες που ακολουθεί αποφασίζοντας σε σχετιζόμενα με το δικαίωμα στη λήθη αιτήματα. Στη σχετική της σελίδα¹¹¹ στο διαδίκτυο, η *Google* αναφέρει ότι, προκειμένου να αποφανθεί, ενεργεί μια εξέταση που αποσκοπεί στη διάγνωση του κατά πόσο τα επίμαχα κάθε φορά δεδομένα ενδέχεται να εμπίπτουν στη σφαίρα του δημόσιου ενδιαφέροντος. Όπως διευκρινίζεται¹¹², στη διάγνωση αυτή οδηγείται συμβουλευόμενη τις οδηγίες που έχουν αναπτυχθεί από τα ευρωπαϊκά ρυθμιστικά όργανα για τα προσωπικά δεδομένα, συμπεριλαμβανομένου και του άρθρου 29 της ομάδας εργασίας για την προστασία των δεδομένων (πλέον Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων - ΕΣΠΔ¹¹³), των εκάστοτε επίσημων κατευθυντήριων γραμμών που εκδίδονται, αλλά και των οδηγιών του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Προστασίας

¹⁰⁸ Fabbrini, Celeste, Quinn (2021), σελ. 53.

¹⁰⁹ Susi (2019), Human Rights, Digital Society and the Law: A Research Companion, Routledge, Κεφάλαιο The Internet Balancing Formula.

¹¹⁰ Leiser, M. R. (2020). "Private jurisprudence" and the right to be forgotten balancing test, σελ. 5

¹¹¹ Google, Right to be forgotten overview
<https://support.google.com/legal/answer/10769224?hl=en>

¹¹² Ibid

¹¹³ Το ΕΣΠΔ αντικατέστησε την ομάδα εργασίας του άρθρου 29, η οποία είχε συσταθεί με την οδηγία 95/46/EK και είχε ασχοληθεί με θέματα που αφορούν την προστασία της ιδιωτικής ζωής και των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα έως τις 25 Μαΐου 2018 (έναρξη εφαρμογής του ΓΚΠΔ).

Δεδομένων. Τέλος, η *Google* συμβουλευτείται κατά δήλωσή της και τη διαθέσιμη νομολογία στο πεδίο των προσωπικών δεδομένων και του δικαιώματος στη λήθη.

Στη λίστα που παραθέτει η *Google* με τα σημαντικότερα κριτήρια για την εξέταση των αιτημάτων, περιλαμβάνονται¹¹⁴:

- Ο ρόλος του υποκειμένου στη δημόσια ζωή,
- Η πηγή των επίμαχων, κάθε φορά, πληροφοριών,
- Η παλαιότητα των πληροφοριών,
- Η επίπτωση στους χρήστες της *Google*,
- Η αλήθεια ή το ψεύδος των πληροφοριών και
- Η ευαίσθητη φύση των πληροφοριών

Σχολιάζοντας τα ανωτέρω κριτήρια αδρομερώς, πρέπει να επισημάνουμε ότι ο ρόλος του υποκειμένου στη δημόσια ζωή φαίνεται να διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο στην απόφαση της μηχανής αναζήτησης. Στην περίπτωση που ο αιτών κατέχει κάποιο αιρετό αξίωμα, είναι κυβερνητικός αξιωματούχος, αποτελεί ηγέτη του επαγγελματικού του πεδίου ή κατέχει γενικώς εξέχουσα κοινωνική θέση, θα είναι ιδιαίτερα δύσκολο να ικανοποιηθεί το αίτημά του¹¹⁵.

Όσον αφορά, τώρα, την πηγή των επίμαχων, κάθε φορά, πληροφοριών, πρόκειται για το κριτήριο που πιθανότατα θα ενεργοποιήσει τις σταθμίσεις συμφερόντων που κρίνει η μηχανή αναζήτησης ότι πρέπει να λάβουν χώρα. Τούτο ισχύει ιδίως στις περιπτώσεις που η πηγή είναι δημοσιογραφικής φύσεως. Το ίδιο, υπό την έννοια της διενέργειας του ελέγχου στάθμισης συμφερόντων, μπορεί να ειπωθεί για το κριτήριο της επίπτωσης στους χρήστες της *Google* (ή όποιας άλλης μηχανής αναζήτησης). Αδιαμφισβήτητα, όπως εύλογα τονίζεται και στη βιβλιογραφία, το δικαίωμα στη λήθη και το δικαίωμα στη γνώση είναι οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος και, όταν το πρώτο ενεργοποιείται, το δεύτερο χάνεται¹¹⁶.

Τέλος, και για λόγους που θα αναλυθούν και στη συνέχεια, η παλαιότητα των πληροφοριών, η ευαίσθητη φύση τους (ειδικές κατηγορίες προσωπικών δεδομένων) και η αλήθεια ή το ψεύδος αυτών (ακρίβεια των δεδομένων) επηρεάζουν ευλόγως τις αποφάσεις των μηχανών αναζήτησης.

¹¹⁴ Google, Right to be forgotten overview
<https://support.google.com/legal/answer/10769224?hl=en>

¹¹⁵ Leiser, M. R. (2020), σελ. 6.

¹¹⁶ Corrales, Fenwick, Forgó (2017), Springer, σελ. 108.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΝΝΟΙΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ, ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Δεν υπάρχει αμφιβολία για το γεγονός ότι η ιδιότητα του δημοσίου προσώπου επηρεάζει δραματικά τις πιθανότητες τελεσφόρησης αιτημάτων του δικαιώματος στη λήθη. Μάλιστα, όπως αναλύθηκε προηγουμένως, οι μηχανές αναζήτησης που κρίνουν τα σχετικά αιτήματα λογίζουν την ιδιότητα αυτή ως ίσως το σημαντικότερο κριτήριο της απόφασής των. Και, όπως προκύπτει από τα δεδομένα τα οποία η ίδια η *Google* έχει εκ παραδρομής δημοσιεύσει στο παρελθόν¹¹⁷, η ιδιότητα του δημοσίου προσώπου οδηγεί, στη συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων, σε απόρριψη των σχετικών αιτημάτων. Με τον ίδιο τρόπο, η ιδιότητα του δημοσίου προσώπου επηρεάζει διαχρονικά και την έκταση της ιδιωτικότητας που αναγνωρίζει η νομική θεωρία, η νομολογία - ακόμη και η νομοθεσία - στους ανθρώπους ανά την υφήλιο.

Χρήσιμο είναι, λοιπόν, να εξεταστεί το περιεχόμενο της έννοιας, ακόμη και συγκριτικά. Τι είναι το δημόσιο πρόσωπο; Ο πλέον αρμόδιος να απαντήσει στο ερώτημα αυτό φαίνεται εκ πρώτης όψεως η ίδια η *Google*, η οποία και εξετάζει, άλλωστε, τουλάχιστον σε πρώτο βαθμό, τις σχετικές αιτήσεις.

Σύμφωνα με τη *Google* λοιπόν¹¹⁸, στα δημόσια πρόσωπα συγκαταλέγονται πολιτικοί, διάσημοι, ηγέτες του επιχειρηματικού ή του θρησκευτικού κόσμου, οι οποίοι έχουν μια συγκεκριμένη κοινωνική θέση λόγω της δουλειάς τους, του ρόλου τους ή των δεσμεύσεων τους, η οποία έχει ως αποτέλεσμα την άσκηση κοινωνικής επιρροής μέσω αυτής της θέσης.

Βεβαίως, η ίδια η *Google* εξηγεί εμμέσως πλην σαφώς ότι η ιδιότητα του δημόσιου προσώπου, από μόνη της, δεν αρκεί για την απόρριψη ενός αιτήματος στη λήθη. Αντιθέτως, θα πρέπει οι πληροφορίες των οποίων ζητείται η αφαίρεση να συνδέονται με την κοινωνική και κοινωνικώς επιδραστική θέση που κατέχει το εκάστοτε δημόσιο πρόσωπο. Γενικώς, μπορεί με ασφάλεια να ειπωθεί ότι καθοριστικό κριτήριο για τη *Google* είναι ο βαθμός στον οποίο κρίνεται ότι οι πληροφορίες, διαθέσιμες, εξυπηρετούν το δημόσιο συμφέρον.

Στην αμερικανική έννομη τάξη, τώρα, όπου δεν αναγνωρίζεται, το δικαίωμα στη λήθη, η έννοια του δημοσίου προσώπου είναι σημαντική, μεταξύ άλλων, στο πλαίσιο του αδικήματος της δυσφήμισης. Η ακριβής σημασία της ιδιότητας, ειδικότερα, έγκειται στις αυξημένες απαιτήσεις που δημιουργεί για την ευόδωση σχετικών αγωγών, στα πρόσωπα που χαρακτηρίζονται

¹¹⁷ Tippmann & Powles (2015).

¹¹⁸ Google, Right to be forgotten overview

<https://support.google.com/legal/answer/10769224?hl=en>

«Public figures are people such as politicians, celebrities, business or religious leaders, who have a certain social position because of their job, function or commitments, which results in influence on society through that position.»

δημόσια. Έτσι, όπως είναι δυσκολότερο να ικανοποιηθεί αίτημα δικαιώματος στη λήθη στην Ε.Ε. για τα δημόσια πρόσωπα, είναι δυσκολότερο να ικανοποιηθεί και αίτημα αποζημίωσης για τα δημόσια πρόσωπα στις ΗΠΑ, αφού απαιτείται εξαιρετικά από αυτά η απόδειξη «πραγματικού δόλου» (*actual malice*)¹¹⁹. Και στις δύο περιπτώσεις φαίνεται ότι αναγνωρίζεται για τα δημόσια πρόσωπα ένα διαφορετικό, σχεδόν εξουθενωτικό βάρος απόδειξης.

Η υπόθεση *Gertz v. Robert Welch*¹²⁰, στην οποία διεγνώσθη και το ως άνω αυξημένο βάρος απόδειξης, αποτελεί χρήσιμη αφετηρία για τον ορισμό του δημοσίου προσώπου στην αμερικανική νομική θεωρία. Στη συγκεκριμένη υπόθεση, ως δημόσιο πρόσωπο ορίστηκε ένα άτομο που έχει αναλάβει ρόλους ιδιαίτερης προβολής στα κοινωνικά πράγματα ή που έχει τοποθετήσει εαυτόν (ή που έχει άθελα τοποθετηθεί) στο μέτωπο συγκεκριμένων δημοσίων αντιπαραθέσεων, με τρόπο που να επηρεάζει την έκβαση των διακυβευόμενων ζητημάτων¹²¹. Γενικότερα, αποδεικνύεται ότι τα Δικαστήρια στις ΗΠΑ έχουν δώσει πολλούς ορισμούς του δημοσίου προσώπου, στους οποίους συγκαταλέγονται οι διασημότητες του τομέα της ψυχαγωγίας¹²², τα πρόσωπα που είτε είναι είτε υπήρξαν δημόσιοι αξιωματούχοι, όπως πολιτικοί και αιρετοί υπάλληλοι, ακαδημαϊκοί, επιστήμονες¹²³, ήρωες πολέμου¹²⁴, άτομα που απροαίρετα εισήλθαν στη δημόσια σφαίρα, μέχρι και οι εγκληματίες¹²⁵, μεταξύ άλλων. Περαιτέρω, έχουν υπάρξει αποφάσεις στις οποίες αναγνωρίζονται ως δημόσια πρόσωπα άτομα που για οποιονδήποτε λόγο ανήκαν κάποτε, στο παρελθόν στη δημόσια σφαίρα, χωρίς να ανήκουν κατά τον κρίσιμο για την εκάστοτε υπόθεση χρόνο¹²⁶. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας περίπτωσης αποτελεί ο *William James Sidis*, ο οποίος έγινε γνωστός ως παιδί-ιδιοφυΐα, γινόμενος δεκτός στο Πανεπιστήμιο του *Harvard* στην ηλικία των 11 ετών¹²⁷. Πολλά χρόνια αργότερα και ενώ ο ίδιος ο *Sidis* είχε εξαφανιστεί από τη δημόσια σφαίρα, έχοντας επιλέξει να ζει εντελώς ιδιωτικά, μια εφημερίδα έγραψε ένα αφιέρωμα για τη ζωή του, το οποίο ο ίδιος θεώρησε απαράδεκτη παρέμβαση στην ιδιωτικότητά του. Προβάλλοντας τον ισχυρισμό αυτό και δικαστικά, σε σχετική αγωγή που υπέβαλε κατά της εφημερίδας για παραβίαση της ιδιωτικότητάς του, ο *Sidis* ήρθε αντιμέτωπος με την ιδιότητα του δημοσίου προσώπου. Η αγωγή του απέβη ατελέσφορη¹²⁸.

¹¹⁹ Stern (2021), σελ. 205.

¹²⁰ *Gertz v. Robert Welch, Inc.*, 418 U.S. 323 (1974).

¹²¹ Nichols (1980), σελ. 71.

¹²² *Douglass v. Hustler Magazine, Inc.*, 769 F.2d 1128, 1141 (7th Cir. 1985).

¹²³ *Thompson v. Curtis Publ'g Co.*, 193 F.2d 953, 954 (3d Cir. 1952).

¹²⁴ *Stryker v. Republic Pictures Corp.*, 238 P.2d 670, 672 (Cal. Dist. Ct. App. 1951).

¹²⁵ *Marcone v. Penthouse Int'l Magazine for Men*, 754 F.2d 1072, 1085 (3d Cir. 1985).

¹²⁶ Ravid, & Lahav (2017), σελ. 982.

¹²⁷ Barbas (2012), σελ. 21.

¹²⁸ *Ibid*

Καθίσταται ξεκάθαρο από την παραπάνω ανάλυση ότι η ερμηνεία του δημοσίου προσώπου που έχει αναπτύξει η αμερικανική νομολογία αγκαλιάζει ένα τεράστιο εύρος περιπτώσεων. Αυτό που είναι σημαντικό, ωστόσο, δεν είναι μόνο το εύρος του ορισμού, αλλά και ο βαθμός της απώλειας ιδιωτικότητας που κρίνεται ότι αρμόζει σε ένα άτομο από τη στιγμή που διαγιγνώσκεται εμπύπτον σε αυτόν. Κοντολογίς, ο βαθμός στον οποίο η νομολογία αναγνωρίζει το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα, άπαξ και θεωρηθεί ένα πρόσωπο δημόσιο. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, η διάγνωση της ιδιότητας του δημοσίου προσώπου φαίνεται να ισοδυναμεί αυτόματα με πραγματική απίσχναση κάθε δικαιώματος στην ιδιωτικότητα¹²⁹.

Στη Γαλλία, από την άλλη πλευρά, η κατοχή της ιδιότητας του δημοσίου προσώπου δεν ισοδυναμεί απαραίτητως με ραγδαία απώλεια της ιδιωτικότητας, τουλάχιστον όσον αφορά ορισμένες από τις σημαντικές εκφάνσεις της. Τούτο αντικατοπτρίζεται και στη σχετική νομολογία.

Στην υπόθεση *Nobel*, η *Chantal Nobel*, Γαλλίδα ηθοποιός, αλλά και ο σύζυγος αυτής, ενήγαγαν ένα Γαλλικό περιοδικό στη βάση της παραβίασης της ιδιωτικότητας αυτών, μετά τη δημοσίευση φωτογραφιών της ηθοποιού. Οι φωτογραφίες απεικόνιζαν τη *Nobel* σε αναπηρικό αμαξίδιο, το οποίο έσπρωχνε ο άνδρας της στο ελικοδρόμιο της οροφής ενός νοσοκομείου. Πιο συγκεκριμένα, η *Nobel* είχε εκείνη την περίοδο εμπλακεί σε σοβαρότατο αυτοκινητιστικό δυστύχημα και είχε περάσει σημαντικό διάστημα στο νοσοκομείο, αναρρώνοντας από τα τραύματά της. Η δημοσίευση των φωτογραφιών από το περιοδικό συνοδευόταν από ευχές ανάρρωσης προς την ηθοποιό¹³⁰.

Το Δικαστήριο που έκρινε την υπόθεση απέρριψε την *a priori* έκπτωση στην ιδιωτικότητα που εφαρμόζουν τα αμερικανικά Δικαστήρια στα δημόσια πρόσωπα. Έκρινε, συγκεκριμένα, ότι η δημοσίευση των φωτογραφιών, η οποία έγινε χωρίς τη συγκατάθεση των προσώπων που απεικόνιζαν, δημιουργούσαν την εικόνα ενός αδύναμου και ταλαιπωρημένου προσώπου, το οποίο υπέφερε και βρισκόταν σε σωματική παρακμή. Ως τέτοιες, παραβίαζαν το δικαίωμα των προσώπων στην ιδιωτικότητα, μολονότι είχαν δημοσιευτεί σε άρθρο το οποίο εμφορείτο από θετική διάθεση και τόνο¹³¹. Η ίδια θεωρία φαίνεται να υποστηρίζεται και σε άλλες σημαντικές υποθέσεις ιδιωτικότητας της Γαλλίας, όπως η *Aga Khan* και η υπόθεση *Sachs*¹³²

Εφάμιλλη της Γαλλικής νομολογιακής θεώρησης είναι και η Γερμανική. Στη νομολογία της Γερμανίας, συγκεκριμένα, γίνεται σαφής διάκριση μεταξύ τριών κατηγοριών δημοσίων προσώπων. Εκείνων που είναι κλασσικά δημόσια πρόσωπα, όπως οι ηθοποιοί, οι

¹²⁹ Ravid & Lahav (2017), σελ. 983.

¹³⁰ Palmer, Chassen (2020), σελ.19-20.

¹³¹ Ibid, σελ. 20.

¹³² Ibid

επιστήμονες, οι υψηλά ιστάμενοι πολιτικοί και ούτω καθεξής• εκείνων που μετατρέπονται απροαίρετα σε δημόσια πρόσωπα για περιορισμένα χρονικά διαστήματα, εναλλακτικά αποκαλούμενοι και ως προσωρινά δημόσια πρόσωπα• και εκείνων που επιστρέφουν στη σχετική ανωνυμία μετά από μια χρονική περίοδο ύπαρξης στη σφαίρα του δημοσίου, οπότε και τα δικαιώματα ιδιωτικότητάς των επανέρχονται σε πλήρη κατάσταση¹³³.

Ακόμη και στις επιμέρους κατηγορίες που αναφέρονται παραπάνω, η νομολογία κάνει διακρίσεις. Έτσι, η κλασική κατηγορία των δημοσίων προσώπων διχοτομείται στα πρόσωπα που είναι σημαντικά Σε αυτά τα πρόσωπα αναγνωρίζεται η ελάχιστη ιδιωτικότητα, όπως συμβαίνει και σε σειρά άλλων κρατών, καθώς συμμετέχουν σε κρίσιμα ιστορικά, πολιτικά, κοινωνικά και πολιτισμικά γεγονότα και είναι εξαιρετικά σχετικά, ως πρόσωπα, με το δημόσιο ενδιαφέρον¹³⁴. Στη δεύτερη ομάδα ανήκουν οι λεγόμενες διασημότητες, δηλαδή πρόσωπα όπως ηθοποιοί, τραγουδιστές, μοντέλα και ούτω καθεξής. Στα άτομα αυτά αναγνωρίζεται ένα ευρύτερο δικαίωμα στην ιδιωτικότητα, το οποίο γενικά ενεργοποιείται όταν μια πληροφορία αγγίζει την «προσωπική σφαίρα των ζώων τους»¹³⁵.

Όσον αφορά, τώρα, την τρίτη κατηγορία δημοσίων προσώπων, ήτοι τα προσωρινά δημόσια πρόσωπα, που αποκτούν την ιδιότητα απροαίρετα, λόγω της τυχαίας συμμετοχής τους σε γεγονότα που εισέρχονται στη δημόσια σφαίρα, η Γερμανική νομολογία αναγνωρίζει, σχεδόν πλήρως, το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα, εξισώνοντας τα εν λόγω πρόσωπα με τα ιδιωτικά, με μόνο μια εξαίρεση: πληροφορίες που σχετίζονται αποκλειστικά και μόνο με το τυχαίο ή μη γεγονός, από το οποίο πηγάζει η προσωρινή ιδιότητα του δημοσίου προσώπου¹³⁶.

Αντίστοιχα, και όπως θα έκρινε κανείς αναμενόμενο, η ιδιότητα του δημοσίου προσώπου εξετάζεται από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων με σύνθετο τρόπο, χωρίς να δημιουργεί πρακτικά αμάχητο τεκμήριο εξαίρεσης από το δικαίωμα της ιδιωτικότητας. Στην υπόθεση *Dosamantes* κατά Ισπανίας¹³⁷, κρίθηκε ότι η συζήτηση στην τηλεόραση, από ψυχαγωγική εκπομπή, ορισμένων πτυχών της προσωπικής ζωής ενός δημοσίου προσώπου, όπως ο (ενδεχόμενος) σεξουαλικός του προσανατολισμός, ο οποίος φυσικά δεν αποτελούσε τον λόγο που καθιστούσε τον ενάγοντα δημόσιο πρόσωπο, παραβιάζει το άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Η ευρωπαϊκή θεώρηση φαίνεται, ορθώς, να συμφωνεί περισσότερο και με τα κριτήρια της *Google* αναφορικά με την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων δημοσίων προσώπων,

¹³³ Shackelford, S. J. (2009), σελ. 82.

¹³⁴ Ibid, σελ. 83.

¹³⁵ Ibid

¹³⁶ Ibid, σελ. 84.

¹³⁷ *Dosamantes v. Spain* (ECtHR 21 February 2017, no. 20996/10).

υπό την έννοια ότι αποδίδεται μεγαλύτερη σημασία στη σχέση που έχουν οι επίμαχες, κάθε φορά, πληροφορίες, με τους λόγους που καθιστούν το εκάστοτε πρόσωπο δημόσιο, κάτι που δε συμβαίνει στις ΗΠΑ. Στις ΗΠΑ, αντίθετα, δίνεται έμφαση στο γεγονός της ιδιότητας του δημοσίου προσώπου, χωρίς να ερευνώνται οι επιμέρους λόγοι που οδηγούν στην κτήση της ιδιότητας.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ (Ε.Ε.) ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΠΡΟΔΙΚΑΣΙΑ

Προκύπτει εκ των πραγμάτων ότι ένα σημαντικό ποσοστό των αιτημάτων για το δικαίωμα στη λήθη σχετίζονται με ειδικές κατηγορίες προσωπικών δεδομένων, όπως είναι τα ευαίσθητα δεδομένα για ποινικές καταδίκες, ποινικές διώξεις και άλλα σχετικά μέτρα. Ταυτόχρονα, μολονότι τα δεδομένα αυτά - και ο τρόπος επεξεργασίας αυτών - εξοπλίζονται από τη φύση τους με μια προφανή ροπή να αλληλοεπιδρούν με αναγνωρισμένα και θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, όπως το δικαίωμα στη δίκαιη δίκη και το τεκμήριο της αθωότητας, ο *GDPR* ρυθμίζει τη μεταχείρισή των ατελώς, παραχωρώντας στα κράτη μέλη σχετική διακριτική ευχέρεια περαιτέρω ρύθμισης. Κρίνεται, λοιπόν, εξαιρετικά χρήσιμη μια συγκριτική επισκόπηση των διατάξεων ποινικής δικονομίας που αφορούν τη μυστικότητα (ή μη) της ποινικής προδικασίας, με σκοπό να απαντηθεί το παρακάτω ερώτημα: είναι ορθή η ρύθμιση που περιέχεται στο άρθρο 10 του *GDPR*;

Η μυστικότητα της ποινικής προδικασίας δεν είναι σε καμία περίπτωση μια ιδέα που εντοπίζεται αποκλειστικά στις έννομες τάξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, μολονότι δεν υπάρχει ρητή ρύθμιση του ζητήματος, η νομολογία κινείται σαφώς προς την κατεύθυνση της ιδιωτικότητας στο συγκεκριμένο δικονομικό στάδιο. Προς επίρρωση αυτής της ιδέας λειτουργεί και πρόσφατη απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου της χώρας¹³⁸, με την οποία κρίθηκε ότι η δημοσίευση πληροφοριών σχετικών με την εμπλοκή του σε ποινική έρευνα συνιστά παραβίαση του δικαιώματος του προσώπου στην ιδιωτικότητα.

Στην Ελλάδα, η ποινική προδικασία είναι έγγραφη και μυστική. Η μυστικότητα της προδικασίας εξασφαλίζεται δυνάμει του άρθρου 241 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας¹³⁹, όπου αναφέρεται

¹³⁸ Υπόθεση 2020/0122, *Bloomberg LP (Appellant) v ZXC (Respondent)*, Για μια σύνοψη της απόφασης, βλ. Global Freedom of Expression COLUMBIA UNIVERSITY <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/bloomberg-lp-v-zxc/#:~:text=Bloomberg%20LP%20v%20ZXC%20is,privacy%20and%20preserving%20free%20expression.>

¹³⁹ Ελληνικός ΚΠΔ, άρθρο 241:

ότι τόσο η ανάκριση όσο και η προανάκριση γίνονται χωρίς δημοσιότητα. Συνεπώς, οι πολίτες δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση σε στοιχεία της ποινικής προδικασίας, τα οποία ως προσωπικά δεδομένα ειδικής κατηγορίας εμπίπτουν στο άρθρο 10 του Κανονισμού. Οι πληροφορίες αυτές, μάλιστα, στις οποίες το κοινό δεν έχει πρόσβαση, περιλαμβάνουν και το γεγονός των ποινικών διώξεων, οι οποίες αναφέρονται ρητώς στο εν λόγω άρθρο.

Η ποινική δικονομία του Βελγίου διασφαλίζει, επίσης, την αρχή της μυστικότητας της ποινικής προδικασίας. Στην αρχή αυτή χωρούν εξαιρέσεις, καίτοι του είδους που διασφαλίζουν ότι διασφαλίζονται τα θεμελιώδη δικαιώματα του εμπλεκόμενου προσώπου/κατηγορούμενου. Έτσι, επιτρέπεται στο πρόσωπο που βρίσκεται υπό έρευνα, αλλά και στο σχετικό Υπουργείο, να προβαίνουν σε μερική και ελεγχόμενη κοινοποίηση πληροφοριών στον τύπο, αυστηρά υπό την προϋπόθεση ότι δεν παραβιάζεται το τεκμήριο αθωότητας του προσώπου¹⁴⁰.

Στην έννομη τάξη της Γαλλίας, η ποινική προδικασία είναι αντίστοιχα μυστική, όπως προβλέπει το άρθρο 11, παρ. 1, του Γαλλικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας¹⁴¹. Ωστόσο, σύμφωνα με το ίδιο άρθρο, και για την πρόληψη της διαρροής ατελών και ανακριβών πληροφοριών, ή για να διαφυλάσσεται η κοινή τάξη, μπορεί να επιτρέπεται η επίσημη δημοσίευση πληροφοριών για μια ποινική έρευνα, η οποία δημοσίευση θα αφορά αντικειμενικά στοιχεία αυτής, τα οποία δεν θα οδηγούν στον σχηματισμό κρίσης αναφορικά με το κατά πόσο οι έρευνες ή κατηγορίες κατά του εκάστοτε προσώπου είναι δικαιολογημένες¹⁴².

Ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας της Ισπανίας υπαγορεύει επίσης τη μυστικότητα της ποινικής προδικασίας. Ρητώς αναφέρεται στο άρθρο 301 του σχετικού κώδικα ότι οι πληροφορίες που σχετίζονται με την προδικασία είναι μυστικές, διευκρινίζει, δε, ότι το καθεστώς της μυστικότητας αναφορικά με τις πληροφορίες αυτές αίρεται στην περίπτωση που η έρευνα εξελιχθεί σε «προφορική» δίκη¹⁴³.

Επιπρόσθετα, στο ίδιο άρθρο προβλέπονται χρηματικές ποινές για τους δικηγόρους οποιασδήποτε πλευράς που αποκαλύπτουν πληροφορίες που σχετίζονται με την προδικασία, αλλά και για κάθε άλλο πρόσωπο που δεν έχει την ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου. Οι

«Η ανάκριση γίνεται πάντοτε εγγράφως και χωρίς δημοσιότητα· διενεργείται με την παρουσία δικαστικού γραμματέα ή δεύτερου ανακριτικού υπαλλήλου ή, αν δεν υπάρχουν αυτοί, με παρουσία δύο μαρτύρων που έχουν τις προϋποθέσεις του άρθρου 150. Αν δεν είναι δυνατό να βρεθούν τέτοιοι μάρτυρες, όποιος διενεργεί την ανάκριση είναι υποχρεωμένος να την ολοκληρώσει και μόνος του. Για κάθε ανακριτική πράξη συντάσσεται έκθεση σύμφωνα με τους νόμους τύπους.»

¹⁴⁰ Van de Heyning (2020), σελ. 10.

¹⁴¹ Ανεπίσημη μετάφραση του Γαλλικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας στην Αγγλική γλώσσα, με την επιμέλεια του John Rason, Καθηγητού του Πανεπιστημίου του Cambridge
https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/fra/2006/code_of_criminal_procedure_en_html/France_Code_of_criminal_procedure_EN.pdf

¹⁴² Ibid

¹⁴³ Ισπανικός Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (μετάφραση στην Αγγλική)
<https://www.mjusticia.gob.es/es/AreaTematica/DocumentacionPublicaciones/Documents/Criminal%20Procedure%20Act%20202016.pdf>

ποινές κυμαίνονται από 500 μέχρι 10.000 ευρώ. Η αποκάλυψη πληροφοριών της προδικασίας που λαμβάνει χώρα από δημόσιο υπάλληλο αποτελεί ποινικό αδίκημα¹⁴⁴.

Στην Ιταλία, η αρχή της μυστικότητας προβλέπεται στο άρθρο 329 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας¹⁴⁵, όπου και κατονομάζεται ρητώς (*segreto istruttorio*). Οι ενέργειες που συνθέτουν την προδικασία ορίζονται ως μυστικές. Μάλιστα, ορισμένα έγγραφα, κατά τη διακριτική ευχέρεια του Δημόσιου Κατηγόρου, μπορεί να συνεχίσουν να ενδύονται από εγγυήσεις μυστικότητας ακόμη και στην περίπτωση που η έρευνα οδηγεί στην απαγγελία επίσημης κατηγορίας και σε ποινική δίκη¹⁴⁶. Και στην Ιταλία, η παραβίαση των διατάξεων μυστικότητας στο στάδιο της προδικασίας επισύρει ποινές¹⁴⁷.

Από τη συγκριτική ανάλυση που έχει διενεργηθεί, προκύπτει ότι η αρχή της μυστικότητας αναγνωρίζεται σε πολύ σημαντικό αριθμό κρατών μελών της Ένωσης. Δεδομένης, δε, της σημασίας που έχει αυτή η αρχή και της άμεσης σύνδεσής της με το δικαίωμα στη λήθη, φαίνεται αυτονόητο ότι θα έπρεπε οπωσδήποτε η *Google* να γνωρίζει σε ποιες χώρες ισχύει και υπό ποιες προϋποθέσεις, ώστε να διευκολύνει τις απαντήσεις της σε σχετικά αιτήματα δικαιώματος στη λήθη.

Το γεγονός, πάντως, ότι η αρχή της μυστικότητας δεν έχει καθολική ισχύ ή, κατ' ελάχιστον, εμφανίζει σημαντικές διαφοροποιήσεις στην εφαρμογή της ανάμεσα στα κράτη μέλη της Ε.Ε., δυσχεραίνει αναμενόμενα τη *Google* στα καθήκοντά της. Για παράδειγμα, χώρες όπως η Ελλάδα, όπου η αρχή της μυστικότητας της προδικασίας είναι θεωρητικά αδιαμφισβήτητη, διαφέρουν από άλλες, στις οποίες η σχετική αρχή ισχύει μεν, αλλά υπόκειται σε αρκετές εξαιρέσεις (Βέλγιο, Ιταλία) ή χώρες στις οποίες δεν περιλαμβάνεται ρητώς στον σχετικό κώδικα ποινικής δικονομίας, καίτοι υπό προϋποθέσεις ισχύει, όπως η Γερμανία¹⁴⁸.

Όπως διαπιστώθηκε προηγουμένως¹⁴⁹, η *Google*, αλλά και οι υπόλοιπες μηχανές αναζήτησης, δεν αποκαλύπτουν την ταυτότητα των ανθρώπων στους οποίους αναθέτουν την αξιολόγηση αιτημάτων του δικαιώματος στη λήθη. Δεν είναι γνωστό, λοιπόν, εάν πρόκειται για δικηγόρους ή άτομα ανήκοντα σε εντελώς άσχετα γνωστικά και επαγγελματικά πεδία. Αλλά ακόμη και αν πρόκειται, τωόντι, για νομικούς, η εμπειριστατωμένη και έγκυρη απάντηση στα αιτήματα του δικαιώματος στη λήθη που αφορούν την Ελλάδα, φερ ειπείν, προϋποθέτει την

¹⁴⁴ Ibid

¹⁴⁵ Arnone & Sicomo (2020).

¹⁴⁶ Capesciotti (2020), σελ. 25-27.

¹⁴⁷ Ibid

¹⁴⁸ βλ. Bredow, Fischer (2020), σελ. 17-18.

¹⁴⁹ βλ. Cheng, Amanda (2016), σελ. 1074.

κατοχή εξειδικευμένων γνώσεων ελληνικού δικαίου, εν προκειμένω και της ελληνικής ποινικής δικονομίας.

Προκύπτει έτσι, τουλάχιστον κατά τη γνώμη του γράφοντος, η ανάγκη καταγραφής του καθεστώτος που επιφυλάσσει κάθε κράτος μέλος στις διάφορες ειδικές κατηγορίες προσωπικών δεδομένων, όπως αυτών που αναφέρονται στην εμπλοκή σε ποινικές υποθέσεις, με σκοπό την ενημέρωση της *Google*. Με αυτόν τον τρόπο, μπορεί να επιτευχθεί σημαντική διευκόλυνση του οιονεί δικαστικού ρόλου που διαδραματίζει η εταιρεία στο πεδίο του δικαιώματος στη λήθη.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΠΡΟΔΙΚΑΣΙΑΣ: ΤΟ ΨΕΥΔΕΣ ΔΙΛΗΜΜΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΛΗΘΗ

Το δικαίωμα στη λήθη είναι ξεχωριστό από τα υπόλοιπα νομικά βοηθήματα που βρίσκονται στη διάθεση των υποκειμένων προσωπικών δεδομένων. Διαφέρει, συγκεκριμένα, από την παρεχόμενη έναντι δυσφήμισης προστασία, καθώς ούτε ποινικές διαστάσεις μπορεί να λάβει, ούτε να αποτελέσει έρεισμα για την επιδίκαση αποζημιώσεων. Διαφέρει, με τον ίδιο τρόπο, από την εξύβριση, διαφέρει, όμως, και από την προσβολή προσωπικότητας, όπου μπορεί θεωρητικά να προσφύγει κανείς για να εξαφανίσει πληροφορίες που έχουν δημοσιευθεί χωρίς τη συγκατάθεσή του.

Η άσκηση του δικαιώματος στη λήθη, σε αντίθεση με τα προρρηθέντα δικαιώματα/ έννομα βοηθήματα, γίνεται, σε πρώτο βαθμό, με αιτήματα προς ιδιωτικές εταιρείες, οι οποίες για τους σκοπούς της αξιολογήσεως αυτών λειτουργούν ως οιονεί Δικαστήρια. Τούτο το γεγονός διαχωρίζει το δικαίωμα περαιτέρω, καθώς το αποσυνδέει από τη γραφειοκρατία και το κόστος με τα οποία είναι συνυφασμένες οι επίσημες δικαστικές διεκδικήσεις. Αντιστοίχως, το δικαίωμα στη λήθη δεν υπόκειται σε παραγραφές, αλλά αντίθετα ενισχύεται, ακόμη, με την πάροδο του χρόνου, οπότε και τα επίμαχα δεδομένα γίνεται πιθανότερο να κριθούν μη σχετικά και μη εξυπηρετούντα τον σκοπό για τον οποίο συνελλέχθησαν και ετέθησαν σε επεξεργασία αρχικά¹⁵⁰.

Ωστόσο, ως εξωδικαστικώς ασκούμενο (τουλάχιστον σε πρώτο στάδιο), το δικαίωμα - και η επεξεργασία του - αποχωρίζεται τις νομικές εγγυήσεις που είναι εγγενείς στις επίσημες δικαστικές διεκδικήσεις. Αυτό το γεγονός αναλύθηκε και παραπάνω, με ρητή αναφορά στις

¹⁵⁰ Kosseff (2019), σελ. 156.

έννοιες της (αν)ασφάλειας δικαίου, της (μη) υποχρέωσης παροχής αιτιολογημένων αποφάσεων, της (αν)ίσης προσβάσεως στη δικαιοσύνη (ελλιπής κατανόηση όλων των γλωσσών από τη Google) και της ίδιας της ικανότητας της Google, συνεπεία ανεπαρκούς νομικής κατάρτισης των αρμόδιων οργάνων της, να εξετάζει και να απαντάει έγκυρα στα αιτήματα που δέχεται.

Στο τελευταίο αυτό πλαίσιο - της νομικής κατάρτισης και της ικανότητας έγκυρης γνωμοδότησης - αναδεικνύεται και το κρισιμότερο ζήτημα που επιβάλλεται να αναλυθεί, ήτοι το ψευδές δίλημμα του δικαιώματος στη λήθη, όταν το δικαίωμα αυτό ασκείται σε σχέση με δεδομένα της ποινικής προδικασίας. Για τους λόγους που θα παρατεθούν στη συνέχεια, είναι νόμω ανάρμοστη κάθε συζήτηση, έστω και θεωρητική, που προσεγγίζει το ζήτημα ως ανοιχτό.

Η βασική αντίρρηση - το ουσιαστικό εμπόδιο - στην ικανοποίηση ενός αιτήματος για τη λήθη είναι το δημόσιο ενδιαφέρον για τις εκάστοτε πληροφορίες των οποίων η εξαφάνιση, καίτοι μερική, ζητείται¹⁵¹. Η αντίρρηση αυτή νομικά εκφράζεται μέσω της ελευθερίας στην έκφραση, ενός θεμελιώδους, δηλαδή, δικαιώματος, το οποίο κατοχυρώνεται σε πλήθος δεσμευτικών νομοθετικών κειμένων. Για να καταλήξει, λοιπόν, σε απόφαση σχετικά με την αναγνώριση του δικαιώματος στη λήθη, η Google, σε πρώτο βαθμό, τα εθνικά Δικαστήρια, σε δεύτερο και το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε τελευταίο, προβαίνουν σε μια διαδικασία που σε θεωρία και νομολογία ονομάζεται στάθμιση συμφερόντων¹⁵². Αυτό που εξετάζουν ουσιαστικά είναι οι επιπτώσεις της επεξεργασίας (δημοσίευσης, μεταξύ άλλων ενεργειών) των εκάστοτε δεδομένων στο υποκείμενο και στο δημόσιο. Κατά πόσο, συγκεκριμένα, τα οφέλη που συνεπάγεται η δημοσίευση για τον τομέα της ελευθερίας της έκφρασης και της ενημέρωσης, από τη μια, υπερτερούν των μειονεκτημάτων που αντίστοιχα συνεπάγεται η δημοσίευση για την ιδιωτικότητα, τη φήμη και την κοινωνική ταυτότητα του υποκειμένου, από την άλλη¹⁵³. Ως εκ τούτου, η στάθμιση αφορά αντικρουόμενα δικαιώματα.

Όταν, όμως, πρόκειται για δεδομένα που προστατεύονται από την αρχή της μυστικότητας, όπως είναι τα σχετιζόμενα με την ποινική προδικασία, η φύση των δεδομένων είναι τέτοια, που καθιστά άνευ αντικειμένου την όποια στάθμιση συμφερόντων/δικαιωμάτων. Και τούτο, διότι το δικαίωμα έναντι του οποίου άλλοτε θα μπορούσαν να σταθμίζονται και ενδεχομένως να κάμπτονται τα δικαιώματα προστασίας του υποκειμένου των δεδομένων, δηλαδή το δικαίωμα στην πληροφόρηση του κοινού, στην προκειμένη περίπτωση όχι μόνο δεν υφίσταται, αλλά μπορεί να επιδιωχθεί/ικανοποιηθεί αποκλειστικά παράνομα. Ο νομοθέτης,

¹⁵¹ Dorssemont, Lörcher, Clauwaert & Schmitt (2019), σελ. 270.

Όπως περιγράφεται στην ως άνω πηγή, υπάρχουν και άλλες αντιρρήσεις, δηλαδή δικαιώματα και συμφέροντα με τα οποία σταθμίζεται το δικαίωμα στη λήθη, όπως το δικαίωμα στην επιχειρηματική ελευθερία (κυρίως για τις οντότητες που επεξεργάζονται δεδομένα).

¹⁵² Sartor, G. (2015), σελ. 2.

¹⁵³ Ibid

καθιερώνοντας την αρχή της μυστικότητας της ποινικής προδικασίας, καταργεί εμπράκτως και ρητώς, για τα δεδομένα που εμπíπτουν σε αυτήν (ποινική προδικασία), το δικαίωμα του κοινού στην πληροφόρηση. Όποιο, δε, πρόσωπο επιχειρεί μολοντούτο να το υπηρετήσει, το πράττει κατά παράβαση της νομοθεσίας.

Όπως υπαγορεύει η απλή λογική, στάθμιση δικαιώματος το οποίο δεν υφίσταται, έναντι δικαιώματος το οποίο υφίσταται, δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί, διότι αναγκαία συνθήκη της στάθμισης δικαιωμάτων είναι η ύπαρξη αυτών. Αυτό το γεγονός ακυρώνει έμπρακτα κάθε αντίρρηση και κάθε εμπόδιο στην αναγνώριση του δικαιώματος στη λήθη, όταν αυτό ασκείται σχετικά με δεδομένα τα οποία αφορούν την ποινική προδικασία.

Μάλιστα, το δικαίωμα στη λήθη σε αυτές τις περιπτώσεις λογικό φαίνεται να ασκείται για δύο αποκλειστικά λόγους. Πρώτον, λόγω της ταχύτητας με την οποία μπορεί αυτό, εάν αναγνωρισθεί, να προστατεύσει εμπράκτως τον δικαιούχο. Και δεύτερον, ως απόρροια του γεγονότος ότι το δικαίωμα στη λήθη συχνά απομένει ως η μοναδική διαθέσιμη νομική διέξοδος, ως απόρροια των ενδεχόμενων παραγραφών με τις οποίες είναι συνδεδεμένα τα έτερα νομικά μέσα, όπως η αδικοπραξία της προσβολής προσωπικότητας και η δυσφήμιση.

Κοντολογίς, για όλες τις χώρες που εξασφαλίζουν την αρχή της μυστικότητας της ποινικής προδικασίας, στις οποίες συμπεριλαμβάνεται και η Ελλάδα, το δίλημμα της λήθης, όπως αναγκαστικά εκπορεύεται από τη στάθμιση δικαιωμάτων και συμφερόντων, είναι ψευδές. Το δικαίωμα στη λήθη, εφόσον αφορά εκφάνσεις της προδικασίας, θα πρέπει να ικανοποιείται από τις μηχανές αναζήτησης αυτόματα. Το δικαίωμα στις περιπτώσεις αυτές θα πρέπει να αναγνωρίζεται, κατ' εξαίρεσιν¹⁵⁴, ως απόλυτο.

ΚΡΙΣΙΜΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΛΗΘΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΥΠΟΘΕΣΗ COSTEJA

Στην καταληκτική αυτή ενότητα θα αναλυθούν αδρομερώς ορισμένες, μεταγενέστερες της *Costeja*, αποφάσεις του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίες έχουν διαμορφώσει περαιτέρω το περιεχόμενο του ευρωπαϊκού δικαιώματος στη λήθη.

¹⁵⁴ Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει σε αριθμό αποφάσεών του κρίνει ρητώς ότι το δικαίωμα στη λήθη δεν είναι ένα δικαίωμα απόλυτο, αλλά ένα δικαίωμα σχετικό, υποκείμενο σε εξαιρέσεις, ερμηνευόμενο υπό την αρχή της αναλογικότητας και ικανοποιούμενο εφόσον το επιτρέπει η αναγκαία, κάθε φορά, στάθμιση δικαιωμάτων και συμφερόντων. Η επόμενη ενότητα της παρούσης αγγίζει το εν λόγω ζήτημα.

Ίσως η πλέον σημαντική απόφαση για το δικαίωμα στη λήθη μετά την *Costeja* είναι η *Google κατά CNIL*¹⁵⁵. Και αυτό διότι στην εν λόγω υπόθεση κρίθηκε το γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής του δικαιώματος στη λήθη, ήτοι η γεωγραφική έκταση στην οποία υποχρεούται μια μηχανή αναζήτησης να αφαιρεί δεδομένα - ένα ζήτημα το οποίο δεν είχε διευκρινιστεί στην *Costeja*.

Αμέσως μετά την απόφαση *Costeja*, η *Google* αφαίρεσε τα επίμαχα αποτελέσματα από όλες τις διευθύνσεις (*domains*) της που βρίσκονταν εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι ρυθμιστικές αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ωστόσο, δεν έδειχναν ικανοποιημένες με αυτή την εξέλιξη, με δεδομένο το γεγονός ότι τα επίμαχα αποτελέσματα συνέχιζαν να είναι διαθέσιμα και να εμφανίζονται στις χώρες και διευθύνσεις εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁵⁶.

Τον Μάιο του 2015, η Γαλλική Αρχή Προστασίας Δεδομένων (*Commission nationale de l'informatique et des libertés/CNIL*) ζήτησε από τη *Google* να αφαιρέσει συνδέσμους για συγκεκριμένα αποτελέσματα αναζητήσεων, σε όλο τον κόσμο. Όταν η *Google* αρνήθηκε, της επεβλήθη πρόστιμο ύψους 100.000€ από την Αρχή, με αποτέλεσμα η εταιρεία να προσφύγει στα Γαλλικά Δικαστήρια επιδιώκοντας την ακύρωσή του. Το Γαλλικό Δικαστήριο που επελήφθη της υποθέσεως, με τη σειρά του, έθεσε σχετικά προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο κατέληξε στην πλέον περιώνυμη απόφασή του¹⁵⁷.

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης επανέλαβε τα όσα είχε αποφασίσει περί του δικαιώματος στη λήθη στην υπόθεση *Costeja*, αναγνωρίζοντας την επίπτωση που μπορούν να έχει στην ιδιωτικότητα ενός προσώπου η επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων. Ωστόσο, ερειδόμενο στο γεγονός ότι η Ε.Ε. και ο υπόλοιπος κόσμος μεταχειρίζονται διαφορετικά κριτήρια όταν σταθμίζουν τα επίμαχα, κάθε φορά, συγκρουόμενα συμφέροντα που αφορούν το δικαίωμα στη λήθη, αλλά και το γεγονός ότι η προστασία των δεδομένων δεν είναι ένα απόλυτο δικαίωμα, αλλά ένα δικαίωμα υποκειμένο σε εξαιρέσεις της αρχής της αναλογικότητας και της στάθμισης με το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης, το Δικαστήριο οδηγήθηκε σε μια απροσδόκητη απόφαση: έκρινε ότι από τη διατύπωση του άρθρου 17 του Κανονισμού για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, ο οποίος είχε μέχρι τότε υιοθετηθεί, δεν προέκυπτε για το δικαίωμα της λήθης γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής που να υπερβαίνει τα όρια της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁵⁸. Η *Google* δεν είχε, σύμφωνα με την απόφαση, την υποχρέωση να αφαιρέσει τα επίμαχα αποτελέσματα σε παγκόσμιο επίπεδο.

¹⁵⁵ Υπόθεση C-507/17, *Google LLC v Commission Nationale de l'Informatique et des Libertés (CNIL)* EU:C:2019:772, [2020] 1 CMLR 24.

¹⁵⁶ Bougiakiotis, E. (2021), σελ. 2.

¹⁵⁷ Ibid

¹⁵⁸ Ibid, σελ. 3.

Στην υπόθεση *GC and Others*¹⁵⁹, τέσσερις αιτούντες ζήτησαν ο καθένας ξεχωριστά από τη *Google* να αφαιρέσει τους συνδέσμους που οδηγούσαν σε τρίτες ιστοσελίδες, οι οποίες περιείχαν ευαίσθητα προσωπικά των δεδομένα, ήτοι δεδομένα που αφορούσαν θρησκευτικές πεποιθήσεις και πληροφορίες σχετικές με ποινικές καταδίκες, μεταξύ άλλων¹⁶⁰. Η *Google* αρνήθηκε να αφαιρέσει τα εν λόγω αποτελέσματα, παράλληλα, δε, η Αρχή Προστασίας Δεδομένων (της Γαλλίας) αρνήθηκε επίσης να διατάξει την *Google* να το πράξει. Οι αιτούντες απευθύνθηκαν στα αρμόδια Δικαστήρια της χώρας, τα οποία με τη σειρά τους παρέπεμψαν την υπόθεση στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Εν προκειμένω, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης κλήθηκε να αποφασίσει για τη νομιμότητα της επεξεργασίας ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, η οποία, με περιοριστικές εξαιρέσεις, απαγορεύεται ρητώς από το άρθρο 9, παράγραφος 2, του Κανονισμού για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων. Εκ των εξαιρέσεων, δεν μελετήθηκαν αυτές που είναι εγγενώς ασύμβατες με το δικαίωμα στη λήθη. Δηλαδή, η συναίνεση του υποκειμένου για την επεξεργασία των ευαίσθητων δεδομένων και η ήδη συντελεσθείσα, από το υποκείμενο των ευαίσθητων δεδομένων, δημοσίευση των ευαίσθητων δεδομένων. Εξετάστηκε, ωστόσο, η μοναδική εναπομείνασα και βιώσιμη εξαίρεση, ήτοι η απαραίτητη επεξεργασία «για λόγους ουσιαστικού δημόσιου συμφέροντος, βάσει του δικαίου της Ένωσης ή κράτους μέλους, το οποίο είναι ανάλογο προς τον επιδιωκόμενο στόχο, σέβεται την ουσία του δικαιώματος στην προστασία των δεδομένων και προβλέπει κατάλληλα και συγκεκριμένα μέτρα για τη διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων»¹⁶¹.

Το Δικαστήριο, σε αυτή την περίπτωση, επιβεβαίωσε τη δυνατότητα επεξεργασίας ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, εντόπισε την προρρηθείσα έννοια των «λόγων ουσιαστικού δημόσιου συμφέροντος» στο δικαίωμα της ελευθερίας έκφρασης και πληροφόρησης, όπως αυτό περιέχεται στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁶². Εξετάζοντας την έννοια της αναλογικότητας («ανάλογο προς τον επιδιωκόμενο στόχο»), έκρινε ότι αυτή εφαρμόζεται μέσω διενέργειας ελέγχου στάθμισης μεταξύ των δικαιωμάτων του υποκειμένου στην ιδιωτικότητα και κοινού στην ενημέρωση. Ο έλεγχος στάθμισης αυτός υπογραμμίστηκε ότι θα πρέπει να γίνεται με βάση τα κριτήρια που διεγνώσθησαν στην υπόθεση *Costeja*. Συγκεκριμένα, υπόψιν θα πρέπει να λαμβάνεται κατά τη διενέργειά του η φύση των δεδομένων, ο βαθμός στον οποίο τα επίμαχα κάθε φορά δεδομένα είναι ευαίσθητα για την ιδιωτικότητα του υποκειμένου και το ενδιαφέρον του κοινού

¹⁵⁹ Case C-136/17 *GC and Others v Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL)*. ECLI:EU:C:2019:773.

¹⁶⁰ Globocnik, J. (2020), σελ. 2.

¹⁶¹ Ibid

¹⁶² Ibid, σελ. 4.

να έχει πρόσβαση σε αυτά τα δεδομένα. Το τελευταίο κριτήριο θα πρέπει να εξετάζεται υπό το φως του ρόλου που διαδραματίζει το υποκείμενο στη δημόσια ζωή. Το Δικαστήριο διέγνωσε ως γενικό κανόνα την ανωτερότητα των δικαιωμάτων του υποκειμένου από τα σταθμιζόμενα δικαιώματα του κοινού¹⁶³.

Σε μια από τις πιο πρόσφατες υποθέσεις του δικαιώματος στη λήθη, το Δικαστήριο απεφάνθη για σειρά ζητημάτων, ανάμεσά των το εύρος του δικαιώματος στη λήθη, το οποίο επεκτάθηκε και στα λεγόμενα *thumbnails* (μικρογραφίες φωτογραφιών) των ιστοσελίδων, την αρτιμέλεια του δικαιώματος του κοινού στην ενημέρωση, όταν σε αυτό ενσωματώνονται «παθογόνα» στοιχεία, αλλά και, σημαντικότερα, την έκταση και φύση της υποχρέωσης που έχουν οι αιτούντες τη λήθη να αποδεικνύουν ότι τα δεδομένα που τους αφορούν είναι ανακριβή/ψευδή.

Και στην υπόθεση *RE κατά Google LLC*¹⁶⁴, το επίδικο ζήτημα έφθασε ενώπιον του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά από άρνηση της *Google*, αλλά και των Δικαστηρίων της Γερμανίας, να ικανοποιήσουν το αίτημα των αιτούντων για την αφαίρεση συγκεκριμένων συνδέσμων από τα αποτελέσματα αναζήτησης της *Google*. Οι αιτούντες ισχυρίζονταν, συγκεκριμένα, ότι έπρεπε να αφαιρεθούν οι σύνδεσμοι συγκεκριμένων άρθρων, τα οποία ασκούσαν κριτική στο επιχειρηματικό μοντέλο της επιχείρησής των, αποδίδοντας σε αυτούς παράλληλα κατηγορίες για παράνομες πράξεις, τις οποίες οι αιτούντες απέρριπταν ως δυσφημιστικές. Κοντολογίς, οι αιτούντες ισχυρίζονταν ότι η κριτική που τους ασκείτο μέσω των επίμαχων ιστοσελίδων βασιζόταν σε ανακριβείς πληροφορίες¹⁶⁵.

Τα προδικαστικά ερωτήματα που έθεσε το Γερμανικό Ομοσπονδιακό Δικαστήριο ενώπιον του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν τα εξής¹⁶⁶: Πρώτον, κατά πόσο παραβιάζονται τα δικαιώματα του υποκειμένου όταν, στη στάθμιση συμφερόντων που ακολουθεί ενός αιτήματος αφαίρεσης συνδέσμων (*de-referencing*), η ικανοποίηση του αιτήματος εξαρτάται από την προϋπόθεση του να έχει επιλυθεί το ζήτημα της ακρίβειας και αλήθειας των επίμαχων πληροφοριών, έστω και προσωρινά, μέσω της άσκησης σχετικού ενδίκου βοηθήματος, εφόσον η επίτευξη της δικαστικής προστασίας κρίνεται εύλογη. Και δεύτερον, εάν έχουν οι μηχανές αναζήτησης, κατά τη στάθμιση που διενεργούν για να αποφασίσουν ή όχι την αφαίρεση από τα αποτελέσματα αναζήτησης μικρογραφιών φωτογραφιών (*thumbnails*) ενός προσώπου, την υποχρέωση να λαμβάνουν υπόψιν, ως παράγοντα καθοριστικό, το αρχικό πλαίσιο της δημοσίευσης των φωτογραφιών αυτών.

¹⁶³ Ibid

¹⁶⁴ Judgment of the Court (Grand Chamber) of 8 December 2022. TU and RE v Google LLC. ECLI:EU:C:2022:962.

¹⁶⁵ Gstrein, Oskar J (2022).

¹⁶⁶ βλ. TU and RE v Google LLC, σκέψεις 39, 48, 78 και 88.

Στην απόφασή του, το Δικαστήριο επανέλαβε τη θεωρία που έχει αναπτύξει σε προηγούμενες αποφάσεις του για το δικαίωμα στη λήθη. Επεσήμανε ότι το δικαίωμα είναι σχετικό, υποχρεωτικώς υποκείμενο από το πρόσωπο που αξιολογεί την ικανοποίησή του σε στάθμιση με τα ανά περίπτωση αντιτιθέμενα συμφέροντα¹⁶⁷. Και περιέγραψε ξανά τα κριτήρια υπό την καθοδήγηση των οποίων πρέπει κάθε φορά να διενεργείται η εν λόγω στάθμιση¹⁶⁸.

Αναφορικά με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, συνοπτικά, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι αναζητήσεις εικόνων που πραγματοποιούνται μέσω των μηχανών αναζήτησης ορθό είναι να διέπονται από τους ίδιους κανόνες που ρυθμίζουν τις αναζητήσεις ιστοσελίδων και γραπτών πληροφοριών¹⁶⁹. Αντιστοίχως, οι μικρογραφίες φωτογραφιών (*thumbnails*) συνιστούν επεξεργασία προσωπικών δεδομένων κατά τους ορισμούς του Κανονισμού για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, και μάλιστα με δυνητικώς σοβαρότερες επιπτώσεις για την ιδιωτικότητα των υποκειμένων που απεικονίζουν. Συνεπώς, υπόκεινται και αυτές στο δικαίωμα στη λήθη.

Αναφορικά με το κρίσιμο ζήτημα που ετέθη ως πρώτο προδικαστικό ερώτημα, ήτοι το ζήτημα της ακρίβειας των επίμαχων, ανά περίπτωση, πληροφοριών, και της υποχρέωσης του υποκειμένου να προσκομίζει τεκμήρια που να αποδεικνύουν τον ισχυρισμό του περί ανακρίβειας/αναλήθειας των ισχυρισμών που περιέχονται στις ιστοσελίδες όπου λαμβάνει χώρα επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων, το Δικαστήριο έφθασε σε μια σημαντικότατη κρίση: διευκρίνισε ότι, μολονότι το υποκείμενο οφείλει να προσκομίζει τα αποδεικτικά μέσα που έχει στη διάθεσή του προς επίρρωση των ισχυρισμών του για το ανακριβές των ανά περίπτωση επίμαχων πληροφοριών, το υποκείμενο δεν οφείλει - επειδή θα ήταν υπέρμετρο να βαρύνεται με το σχετικό βάρος της απόδειξης - να αποδεικνύει δικαστικώς, έστω και με τη διαδικασία ασφαλιστικών μέτρων, ότι οι πληροφορίες είναι ψευδείς/ανακριβείς¹⁷⁰.

Επομένως, για να αξιώνει την ικανοποίηση του δικαιώματός του στη λήθη όταν οι πληροφορίες των οποίων την αφαίρεση αιτείται είναι ανακριβείς, το υποκείμενο των δεδομένων δεν είναι υποχρεωμένο να εξοπλίζεται με δικαστικές αποφάσεις. Πρέπει, όμως, να προσκομίζει τα αποδεικτικά στοιχεία που έχει στη διάθεσή του, διότι ούτε η μηχανή αναζήτησης, με τη σειρά της, μπορεί να βαρύνεται με την υποχρέωση διερεύνησης του ακριβούς ή μη των πληροφοριών, αναζητώντας πραγματικά στοιχεία τα οποία δεν εκθέτει τεκμηριωμένα το υποκείμενο στην αίτησή του για την αφαίρεση των δεδομένων¹⁷¹. Στην

¹⁶⁷ Ibid, σκέψεις 56 έως 59.

¹⁶⁸ Ibid, σκέψεις 60 έως 64.

¹⁶⁹ Ibid, σκέψη 90.

¹⁷⁰ Ibid, σκέψη 68.

¹⁷¹ Ibid, σκέψη 70.

περίπτωση που προκύπτει προδήλως από τα προσκομισθέντα τεκμήρια ότι η πληροφορίες των οποίων ζητείται η αφαίρεση είναι ανακριβής, τότε η ισορροπία της στάθμισης αλλάζει, καθώς το δικαίωμα στην ενημέρωση, κατά τρόπο προφανή, παύει να εξυπηρετείται από τη διαθεσιμότητα των πληροφοριών. Το δικαίωμα στη λήθη πρέπει να αναγνωρίζεται.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οι συγκριτικές αναλύσεις που προηγήθηκαν φωτίζουν τις πτυχές του δικαιώματος στη λήθη που ο γράφων θεωρεί κρίσιμες για την κατανόηση του πυρήνα του. Τα πορίσματα αυτών των αναλύσεων κατατείνουν στο συμπέρασμα ότι υφίσταται μια σαφής ροπή ανάμεσα στα κράτη του πολιτισμένου κόσμου προς την καθιέρωση σχετικά ομοιόμορφων κανόνων για την προστασία των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικότητας εν γένει.

Από την επισκόπηση της νομολογίας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συνάγεται ότι οι αποφάσεις που λαμβάνονται εμπλουτίζουν εποικοδομητικά το κείμενο του άρθρου 17 του Κανονισμού για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, χωρίς, ωστόσο, να ακολουθούν σε πραγματικό χρόνο τις τεχνολογικές εξελίξεις και την πληθώρα των νέων μεθόδων που δημιουργούνται για την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Παρόλα αυτά, οι κατευθυντήριες γραμμές και τα κριτήρια που διαγιγνώσκονται ως εφαρμοστέα στις σταθμίσεις δικαιωμάτων που ενεργοποιεί το δικαίωμα στη λήθη συμμορφώνονται με τη γενική αρχή της αναλογικότητας.

Αντίθετα, η αμερικανική θεωρία αποδεικνύεται οπισθοδρομική και παρωχημένη. Οι, δε, ανησυχίες που εκφράζονται στους νομικούς και δημοσιογραφικούς κύκλους για τη θεωρητική επίπτωση της αναγνώρισης ενός αντίστοιχου δικαιώματος λήθης στην ελευθερία της έκφρασης, παρουσιάζουν την κλινική εικόνα της φοβίας.

Σε παγκόσμιο επίπεδο, δεδομένης της ραγδαίας αύξησης της ροής των δεδομένων, καθώς και του συνυφασμένου με αυτή πολλαπλασιασμού των κινδύνων που ελλοχεύουν για τα υποκείμενα προσωπικών δεδομένων, κρίνεται επιβεβλημένη η διαρκής επίβλεψη των δικαιωμάτων που εντάσσονται στον σχετικό χώρο. Το γεγονός, ωστόσο, ότι ιδιωτικές εταιρείες - οι μηχανές αναζήτησης - έχουν αναλάβει έναν οιονεί Δικαστικό ρόλο δεν εμπνέει καταρχήν, ή τουλάχιστον δεν θα έπρεπε να εμπνέει, σοβαρές ανησυχίες. Τα πλεονεκτήματα αυτής της κατάστασης εμφανίζονται πολλαπλάσια των αντίστοιχων μειονεκτημάτων.

Από τη σύγκριση της φυσιογνωμίας των φυσικών και των νομικών προσώπων, δεν προκύπτουν διαφορές ικανές να δικαιολογήσουν τον περιορισμό του δικαιώματος στη λήθη στα πρώτα. Το γεγονός ότι ο νομικός ορισμός των προσωπικών δεδομένων - τουλάχιστον στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης - και το ίδιο το πεδίο εφαρμογής του Γενικού Κανονισμού για την προστασία των προσωπικών δεδομένων αποκλείουν τα νομικά πρόσωπα, θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως τεχνική λεπτομέρεια, και μάλιστα ιάσιμη. Στο συγκεκριμένο συμπέρασμα έγκειται και η συνεισφορά της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής.

Οι ανάγκες ιδιωτικότητας των νομικών προσώπων είναι υπαρκτές, εξυπηρετούν, δε, εν τέλει, τα δικαιώματα φυσικών προσώπων. Και τούτο διότι όταν είναι ευάλωτα τα νομικά πρόσωπα, είναι τελικώς αντίστοιχα ευάλωτα και τα φυσικά πρόσωπα που τα (συν)απαρτίζουν, καθώς διακυβεύονται τα δικά τους θεμελιώδη δικαιώματα. Στην πραγματικότητα, δηλαδή, η ιδιωτικότητα των νομικών προσώπων ταυτίζεται σε μεγάλο βαθμό με την ιδιωτικότητα των φυσικών που βρίσκονται πίσω από αυτά. Επομένως, διαγιγνώσκεται αφενός η ανάγκη νομοθετικού ορισμού των δεδομένων που χρήζουν προστασίας για τα νομικά πρόσωπα και αφετέρου η ανάγκη καθιέρωσης ενός προστατευτικού μηχανισμού λήθης αντίστοιχου με αυτού που υφίσταται για τα φυσικά.

Τέλος, από τη συγκριτική επισκόπηση της νομοθεσίας ιδιωτικότητας αναφορικά με ειδικές και ευαίσθητες κατηγορίες προσωπικών δεδομένων - εν προκειμένω των ποινικών διώξεων - αναδεικνύονται σοβαρότατα προβλήματα για τα υποκείμενα προσωπικών δεδομένων. Τα προβλήματα αυτά οφείλονται στην έλλειψη ρητής νομοθετικής εξειδίκευσης του δικαιώματος στη λήθη.

Αποκορύφωμα της παραπάνω παθολογίας αποτελεί η δημιουργία ψευδών διλημμάτων και η πραγματοποίηση σταθμίσεων μεταξύ πραγματικών και ανύπαρκτων δικαιωμάτων, με καταστροφικές επιπτώσεις για τα μεμονωμένα φυσικά πρόσωπα που εμπλέκονται σε αυτές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η στάθμιση του πραγματικού - και θεμελιώδους - δικαιώματος των υποκειμένων ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων να τεκμαίρονται αθώα και του υποτιθέμενου δικαιώματος του κοινού στην πληροφόρηση, το οποίο καταργείται ρητώς από την αρχή της μυστικότητας της ποινικής προδικασίας. Πραγματοποιούνται, κοντολογίς, τωόντι σταθμίσεις μεταξύ ενός δικαιώματος πραγματικού (τεκμήριο της αθωότητας) και ενός δικαιώματος ψευδούς (το δικαίωμα του κοινού στην πληροφόρηση για την ύπαρξη/εξέλιξη ποινικής προδικασίας στην οποία εμπλέκεται ένας πολίτης). Ακόμη χειρότερα, δε, τη στάθμιση αυτή μεταξύ υπαρκτών και ανύπαρκτων δικαιωμάτων καλούνται να διενεργήσουν οι μηχανές αναζήτησης, λειτουργώντας ως οινεί πρωτοβάθμια δικαστήρια, μην έχοντας, όμως, παράλληλα τη σχετική νομική κατάρτιση που απαιτείται. Συνεπώς, και ειδικά για ορισμένες

ευαίσθητες και ειδικές κατηγορίες προσωπικών δεδομένων, διαγιγνώσκεται η ανάγκη ρητής νομοθετικής εξειδίκευσης του δικαιώματος στη λήθη. Εδώ έγκειται, επίσης, η συνεισφορά της παρούσας διατριβής στην παγκόσμια βιβλιογραφία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Δελούκα-Ιγγλέση (2015), Νομικά Θέματα Ηλεκτρονικού Εμπορίου, Σάκκουλα, Αθήνα.
2. Ιγγλεζάκης (2014), Το δικαίωμα στην ψηφιακή λήθη και οι περιορισμοί του, Σάκκουλα, Αθήνα.
3. Χριστοδούλου (2020), Δίκαιο Προσωπικών Δεδομένων, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
4. Alsenoy, B., Van/Kuczerawy, A./Ausloos, J. (2013), Search engines after Google Spain: internet@liberty or privacy@peril?, ICRI working paper 15/2013. <https://www.law.kuleuven.be/icri/> και <http://ssrn.com/link/ICRI-RES.html>.
5. Aplin, Tanya F., A Right of Privacy for Corporations? (July 2008). Intellectual Property and Human Rights, 2008. <https://ssrn.com/abstract=2437008>
6. Arnone & Sicomo (2020), Home Europe Italy Criminal Law CONTRIBUTOR ARTICLE Share Follow this topic Follow Ask a Question Question Print this Article Print Translate this page Translate Italy: Preliminary Investigation In Italy: Phases, Timing And The Suspect's Rights. <https://www.mondaq.com/italy/crime/888914/preliminary-investigation-in-italy-phases-timing-and-the-suspect39s-rights>
7. Auxier (2020), Most Americans support right to have some personal info removed from online searches, Pew Research Center, 27 Ιανουαρίου 2020. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/01/27/most-americans-support-right-to-have-some-personal-info-removed-from-online-searches/>
8. Bailey (1997), The EU Directive Handbook: Understanding the European Union Compliance Process and What it Means to You, CRC Press.
9. Barbas (2012), The Sidis Case and the Origins of Modern Privacy Law, 36 Colum. J.L. & Arts 21. https://digitalcommons.law.buffalo.edu/journal_articles/23
10. Barko, Tamas (2018), The Tangible and Intangible Consequences of Corporate Fraud. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3038692>
11. Belbin (2018), When Google Becomes the Norm: The Case for Privacy and the Right to be Forgotten, 2018 26 Dalhousie Journal of Legal Studies 17, 2018 CanLIIDocs 301. https://www.canlii.org/en/commentary/doc/2018CanLIIDocs301#fragment//BQCwhgz_iBcwMYgK4DsDWszlQewE4BUBTADwBdoByCgSgBplTCIBFRQ3AT0otokLC4EbDt_yP8BQkAGU8pAELcASgFEAMioBqAQQByAYRW1SYAEbRS2ONWpA
12. Bone, Robert G. (1998), 'A New Look at Trade Secret Law: Doctrine in Search of Justification' 86 California Law Review 241.
13. Bougiakiotis, E. (2021). One law to rule them all? The reach of EU data protection law after the Google v CNIL case. Computer Law & Security Review, 42, 105580.
14. Bratton, W. Jr. (1989), The New Economic Theory of the Firm: Critical Perspectives from History, 41 Stan. L. Rev. 1471.

15. Braun (June 2017), The Once-Common Practice of Communal Sleeping, Atlas Obscura.
<https://www.atlasobscura.com/articles/communal-sleeping-history-sharing-bed>
16. Bredow, Fischer (2020), Presumption of Innocence: procedural rights in criminal proceedings Social Fieldwork Research (FRANET).
https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/germany-2021-country-research-presumption-innocence_en.pdf
17. Brock (2016), The Right to be Forgotten: Privacy and the Media in the Digital Age, Bloomsbury Publishing.
18. Bunn, A. (2015). The curious case of the right to be forgotten. Computer Law & Security Review, 31(3), 336–350.
19. Byrum (2018), The European Right to Be Forgotten: The First Amendment Enemy, Rowman & Littlefield.
20. Capesciotti (2020), Presumption of Innocence: procedural rights in criminal proceedings, European Union Agency for Fundamental Rights.
https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/italy-2021-country-research-presumption-innocence_en.pdf
21. Cheng, Amanda (2016), Forget About the Right to be Forgotten: How About a Right to be Different? Auckland University Law Review Vol. 22.
<https://ssrn.com/abstract=3361446>
22. Chenou, Radu (2019), The “Right to Be Forgotten”: Negotiating Public and Private Ordering in the European Union, SAGE.
23. Cole, Johan & Schweizer (2021), Corporate failures: Declines, collapses, and scandals, Journal of Corporate Finance, Τεύχος 67, 2021, 101872, ISSN 0929-1199.
<https://doi.org/10.1016/j.jcorpfin.2020.101872>.
24. Corrales, Fenwick, Forgó (2017), New Technology, Big Data and the Law, Springer.
25. Criscione (2020), Forgetting the Right to be Forgotten: The Everlasting Negative Implications of a Right to be Dereferenced on Global Freedom in the Wake of Google v. CNIL, 32 Pace Int'l L. Rev. 315.
<https://digitalcommons.pace.edu/pilr/vol32/iss2/3>
26. Dorssemont, Lörcher, Clauwaert & Schmitt (2019), The Charter of Fundamental Rights of the European Union and the Employment Relation, Bloomsbury Publishing.
27. Fabbrini, Celeste, Quinn (2021), Data Protection Beyond Borders: Transatlantic Perspectives on Extraterritoriality and Sovereignty, Bloomsbury Publishing.
28. Fenwick, Wrba (2016), Legal Certainty in a Contemporary Context: Private and Criminal Law Perspectives, Springer.
29. Ferenstein, (2015), The Birth And Death Of Privacy: 3,000 Years of History Told Through 46 Images, Medium.
<https://medium.com/the-ferenstein-wire/the-birth-and-death-of-privacy-3-000-years-of-history-in-50-images-614c26059e>
30. Finck, Pallas (2020), They who must not be identified—distinguishing personal from non-personal data under the GDPR, International Data Privacy Law, Volume 10, Issue 1, February 2020, σελίδες 11–36.
<https://academic.oup.com/idpl/article/10/1/11/5802594>
31. Gadgil, Salil & Sockin, Jason (2020), Caught in the Act: How Corporate Scandals Hurt Employees. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3638358>
32. GILL-PEDRO (2017), Freedom to conduct business in EU law : freedom from interference or freedom from domination?, European journal of legal studies, Vol. 9, No. 2, pp. 103-134.
https://ejls.eui.eu/wp-content/uploads/sites/32/pdfs/Spring2017/FREEDOM_TO_CONDUCT_BUSINESS_IN_EU_LAW_FREEDOM_FROM_INTERFERENCE_OR_FREEDOM_FROM_DOMINATION_.pdf

33. Globocnik, J. (2020). The Right to Be Forgotten is Taking Shape: CJEU Judgments in GC and Others (C-136/17) and Google v CNIL (C-507/17). GRUR International. doi:10.1093/grurint/ikaa002.
34. Google, Right to be forgotten overview. <https://support.google.com/legal/answer/10769224?hl=en>
35. Grace Kay and Taylor Rains (Feb 8, 2023), The college student who tracks Elon Musk's private jet is launching his own flight-tracking website, Business Insider. <https://www.businessinsider.com/student-who-tracks-elon-musk-jet-launching-own-website-2023-2>
36. Gstrein, Oskar J (2022). The Right to be Forgotten in 2022: Luxembourg judges keep surfing the legislative void, VerfBlog, 2022/12/20. <https://verfassungsblog.de/rtbf-2022/>
37. Harris (2006), The Transplantation of the Legal Discourse of Corporate Personality Theories: From German Codification to British Political Pluralism and American Big Business, 63 Wash. & Lee L. Rev. 1421.
38. Harvard University (2021), Privacy From All Points of View Assessing Stakeholder Perspectives on Federal Privacy Law in the United States. <https://projects.iq.harvard.edu/privacyproject/overview-privacy-legislation#:~:text=Warren%20and%20Brandeis%20defend%20privacy,be%20protected%20by%20contract%20law.>
39. Holvast, J. (2009). History of Privacy. In: Matyáš, V., Fischer-Hübner, S., Cvrček, D., Švenda, P. (eds) The Future of Identity in the Information Society. Privacy and Identity 2008. IFIP Advances in Information and Communication Technology, vol 298. Springer, Berlin, Heidelberg.
40. Hornung, Schnabel (2009), Data protection in Germany I: The population census decision and the right to informational self-determination, Computer Law & Security Review, Volume 25, Issue 1, 2009, Pages 84-88, ISSN 0267-3649.
41. Hoven (2012), Balancing Privacy and Speech in the Right to Be Forgotten, 2 Mäiou 2012, Jolt Digest. <https://jolt.law.harvard.edu/digest/balancing-privacy-and-speech-in-the-right-to-be-forgotten>
42. Jesus, V., Mustare, S. (2019). I Did Not Accept That: Demonstrating Consent in Online Collection of Personal Data. In: Gritzalis, S., Weippl, E., Katsikas, S., Anderst-Kotsis, G., Tjoa, A., Khalil, I. (eds) Trust, Privacy and Security in Digital Business. TrustBus 2019. Lecture Notes in Computer Science(), vol 11711. Springer, Cham.
43. Julicher, Henriques, Blai & Policastro (2019), Protection of the EU Charter for Private Legal Entities and Public Authorities? The Personal Scope of Fundamental Rights within Europe Compared, Utrecht Law Review, Volume 15, Issue 1, 2019. <https://storage.googleapis.com/jnl-up-j-ulr-files/journals/1/articles/490/submission/proof/490-1-1325-1-10-20190510.pdf>
44. Kalyon (2022), Maliye Çalışmaları Dergisi Journal of Public Finance Studies, 67:107-116. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2256435>
45. Kammerhofer, Jörg, Non-State Actors from the Perspective of the Pure Theory of Law (March 23, 2010). PARTICIPANTS IN THE INTERNATIONAL LEGAL SYSTEM, Jean d'Aspremont ed., Theoretical Perspectives, 2010. <https://ssrn.com/abstract=1570107>
46. Kelsen (1967), Pure Theory of Law, University of California Press.
47. Knobbe (2021), Under U.S. Law, Freedom of Speech Trumps any Right to be Forgotten, 15 Iouviou, 2021. <https://www.jdsupra.com/legalnews/under-u-s-law-freedom-of-speech-trumps-7513698/>
48. Kokott, Sobotta (2013), The distinction between privacy and data protection in the jurisprudence of the CJEU and the ECtHR, International Data Privacy Law, Τεύχος 3,

49. Kosseff (2019), *The Twenty-Six Words That Created the Internet*, Cornell University Press.
50. Lee, E. (2016), *Recognizing Rights in Real Time: The Role of Google in the EU Right to Be Forgotten*. *UC Davis Law Review*, 49(2).
51. Leiser, M. R. (2020). "Private jurisprudence" and the right to be forgotten balancing test. *Computer Law & Security Review*, 39, 105458. doi:10.1016/j.clsr.2020.105458.
52. Markou, C. (2015). The 'Right to Be Forgotten': Ten Reasons Why It Should Be Forgotten. In: Gutwirth, S., Leenes, R., de Hert, P. (eds) *Reforming European Data Protection Law*. *Law, Governance and Technology Series()*, vol 20. Springer, Dordrecht.
53. Nichols (1980), *The Involuntary Public Figure Class of Gertz v. Robert Welch: Dead or Merely Dormant?*, 14 *U. Mich. J. L. Reform* 71.
<https://repository.law.umich.edu/mjlr/vol14/iss1/5>
54. OECD (2002), *OECD Guidelines on the Protection of Privacy and Transborder Flows of Personal Data*, OECD Publishing, Paris.
<https://doi.org/10.1787/9789264196391-en>.
55. Orwell, G. (2021). *Nineteen Eighty-Four*. Penguin Classics.
56. Palmer, Chassen (2020) "Celebrity Privacy: How France Solves Privacy Problems Celebrities Face in the United States," *California Western International Law Journal*: Vol. 50: No. 1, Article 9. <https://scholarlycommons.law.cwsl.edu/cwilj/vol50/iss1/9>
57. Psychogiopoulou, De la Sierra (2022), *Digital Media Governance and Supranational Courts: Selected Issues and Insights from the European Judiciary*, Edward Elgar Publishing.
58. Quinn, Malgieri (2022), *The Difficulty of Defining Sensitive Data—The Concept of Sensitive Data in the EU Data Protection Framework*, Cambridge University Press.
<https://www.cambridge.org/core/journals/german-law-journal/article/difficulty-of-defining-sensitive-data-the-concept-of-sensitive-data-in-the-eu-data-protection-framework/5EC5932AAC5703E31D2C90045813F6C6>
59. Ravid, & Lahav (2017), *Public Interest vs. Private Lives--Affording Public Figures Privacy in the Digital Era: The Three Principle Filtering Model*, 19 *U. Pa. J. Const. L.* 975.
<https://scholarship.law.upenn.edu/jcl/vol19/iss4/4>
60. Raza, A., Rashid Kausar, A., & Paul, D. (2007). The social democratization of knowledge: some critical reflections on e- learning. *Multicultural Education & Technology Journal*, 1(1), 64–74. doi:10.1108/17504970710745210.
61. Sartor, G. (2015). The right to be forgotten: balancing interests in the flux of time. *International Journal of Law and Information Technology*, 24(1), 72–98.
62. Schragger, Richard and Schwartzman & Micah (November 1, 2013), *Some Realism about Corporate Rights*. *Virginia Public Law and Legal Theory Research Paper No. 2013-43*.
<https://ssrn.com/abstract=2360309>
63. Selinger, Polonetsky & Tene (2018), *The Cambridge Handbook of Consumer Privacy*, Cambridge University Press.
64. Shackelford, S. J. (2009). *Fragile Merchandise: A Comparative Analysis of the Privacy Rights for Public Figures*.
65. Smartt (2019), *Media & Entertainment Law*, Routledge.
66. Smith (1928), *Legal Personality*, *Yale Law Journal*, Vol. XXXVII, Ιανουάριος, 1928, No 3.
https://openyls.law.yale.edu/bitstream/handle/20.500.13051/12065/23_37YaleLJ283_1927_1928.pdf
67. Solove, Daniel J. (2016), *A Brief History of Information Privacy Law*. *PROSKAUER ON PRIVACY, PLI, GWU Law School Public Law Research Paper No. 215*.
<https://ssrn.com/abstract=914271>

68. Stern (2021), The Enduring Enigma of Public Official Status in Libel Law, *Loyola of Los Angeles Law Review*, Vol. 54, Issue 4 (Summer 2021), pp. 1205-1264.
69. Stupariu. (2015). Defining the Right to Be Forgotten: A Comparative Analysis between the EU and the US. *SSRN Electronic Journal*. 10.2139/ssrn.2851362.
70. Surendranath R. Jory, Thanh N. Ngo, Daphne Wang & Amrita Saha (2015) The market response to corporate scandals involving CEOs, *Applied Economics*, 47:17, 1723-1738.
71. Susi (2019), *Human Rights, Digital Society and the Law: A Research Companion*, Routledge.
72. Van de Heyning (2020), European Union Agency for Fundamental Rights, Presumption of Innocence: procedural rights in criminal proceedings Social Fieldwork Research (FRANET).
https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/belgium-2021-country-research-presumption-innocence_en.pdf
73. VAN DEN BRINK, T. (2017). The Impact of EU Legislation on National Legal Systems: Towards a New Approach to EU – Member State Relations. *Cambridge Yearbook of European Legal Studies*, 19, 211–235.
74. Van der Sloot (2015), Do privacy and data protection rules apply to legal persons and should they? A proposal for a two-tiered system, *Computer Law & Security Review*, Τεύχος 31, Έκδοση 1, σελ. 26-45, ISSN 0267-3649.
75. Vand. J. Ent. & Tech. L. 1 (2017-2018) Flagging the Middle Ground of the Right to Be Forgotten: Combatting Old News with Search Engine Flags.
76. Vincent (2016), *Privacy: A Short History*, John Wiley & Sons.
77. Voigt, Von dem Bussche (2017), *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Practical Guide*, Springer.
78. Warren II, Brandeis (Dec. 15, 1890), The Right to Privacy, *Harvard Law Review*.
79. Werro(2009), The Right to Inform v. The Right to be Forgotten: A Transatlantic Clash. LIABILITY IN THE THIRD MILLENNIUM, Aurelia Colombi Ciacchi, Christine Godt, Peter Rott, Leslie Jane Smith, eds., Baden-Baden, F.R.G., 2009, Georgetown Public Law Research Paper No. 2.
<https://ssrn.com/abstract=1401357>
80. Zeller, B., Trakman, L., Walters, R., & Rosadi, S. (2019). The Right to be Forgotten—The EU and Asia Pacific Experience (Australia, Indonesia, Japan and Singapore). *SSRN Electronic Journal*. doi:10.2139/ssrn.3320860.

NΟΜΟΛΟΓΙΑ

1. Απόφαση του Δικαστηρίου (Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως), 13 Μαΐου 2014. *Google Spain SL and Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González*, Υπόθεση C- 131/12.
2. STANLEY v. GEORGIA SUPREME COURT OF THE UNITED STATES 394 U.S. 557 April 7, 1969.
3. U.S. Reports: Katz v. United States, 389 U.S. 347 (1967). Library of Congress.
<https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/389/347>
4. General Counsel, Court Opinion, AT&T Inc. v. FCC & USA, No. 08-4024 (3rd Cir.).
<https://www.fcc.gov/document/att-inc-v-fcc-usa-no-08-4024-3rd-cir>
5. Jameel and others (Respondents) v. Wall Street Journal Europe Sprl (Appellants).
<https://publications.parliament.uk/pa/ld200506/ldjudgmt/jd061011/jamee-4.htm>
6. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 20 December 2017 Kingdom of Spain v Council of the European Union Action for annulment.
https://www.stradalex.com/fr/sl_src_publ_jur_int/document/cjeu2017_C_521_15_57

7. Judgment of the Court (First Chamber), 6 September 2012. Trade Agency Ltd v Seramico Investments Ltd. Reference for a preliminary ruling from the Augstākās tiesas Senāts, C-619/10, DEB, 6 September 2012, ECLI:EU:C:2012:531.
8. Niemietz v Germany (A/251-B) (1993) 16 E.H.R.R. 97 (16 December 1992). <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57887%22%7D>
9. Υπόθεση 138/79 ROQUETTE FRÈRES ΚΑΤΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ της 29ης Οκτωβρίου 1980. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:61980CJ0179&from=EN>
10. Αριθμός υποθέσεως C-283/11, Απόφαση του Δικαστηρίου (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 22ας Ιανουαρίου 2013 Sky Österreich GmbH κατά Österreichischer Rundfunk. <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-283/11>
11. Cox Broadcasting Corp. v. Cohn, 420 U.S. 469 (1975).
12. Reference re Subsection 18.3(1) of the Federal Courts Act. <https://decisions.fct-cf.gc.ca/fc-cf/decisions/en/item/499997/index.do>
13. Tokyo High Court, Judgment of July 12, 2016, Αριθμός Υπόθεσης 2016 (Kyo) 45.
14. Gertz v. Robert Welch, Inc., 418 U.S. 323 (1974).
15. Douglass v. Hustler Magazine, Inc., 769 F.2d 1128, 1141 (7th Cir. 1985).
16. Thompson v. Curtis Publ'g Co., 193 F.2d 953, 954 (3d Cir. 1952).
17. Stryker v. Republic Pictures Corp., 238 P.2d 670, 672 (Cal. Dist. Ct. App. 1951).
18. Marcone v. Penthouse Int'l Magazine for Men, 754 F.2d 1072, 1085 (3d Cir. 1985).
19. Dosamantes v. Spain (ECtHR 21 February 2017, no. 20996/10).
20. Υπόθεση 2020/0122, Bloomberg LP (Appellant) v ZXC (Respondent), για μια σύνοψη της απόφασης, βλ. Global Freedom of Expression COLUMBIA UNIVERSITY. <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/bloomberg-lp-v-zxc/#:~:text=Bloomberg%20LP%20v%20ZXC%20is,privacy%20and%20preserving%20free%20expression.>
21. Υπόθεση C-507/17, Google LLC v Commission Nationale de l'Informatique et des Libertés (CNIL) EU:C:2019:772, [2020] 1 CMLR 24.
22. Case C-136/17 GC and Others v Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL). ECLI:EU:C:2019:773.
23. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 8 December 2022. TU and RE v Google LLC. ECLI:EU:C:2022:962.

NΟΜΟΘΕΣΙΑ

1. Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Η Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Νέα Υόρκη: Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, 1948.
2. Σύμβαση 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης της 28ης Ιανουαρίου 1981 περί προστασίας του ατόμου έναντι της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας των δεδομένων. https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/el/FTU_4.2.8.pdf
3. ΟΔΗΓΙΑ 2002/58/ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 12ης Ιουλίου 2002 σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία για την προστασία ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες).

4. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) αριθ. 611/2013 ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ της 24ης Ιουνίου 2013 σχετικά με τα εφαρμοστέα μέτρα για την κοινοποίηση παραβιάσεων προσωπικών δεδομένων βάσει της οδηγίας 2002/58/ΕΚ.
5. Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες.
6. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) 2016/679 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων).
7. Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.
https://www.echr.coe.int/documents/convention_ell.pdf
8. ΟΔΗΓΙΑ 95/46/ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 24ης Οκτωβρίου 1995 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών.
9. Charter of Fundamental Rights of the European Union.” Official Journal of the European Union C83, vol. 53, European Union, 2010.
https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_el.pdf
10. Ελληνικός Κώδικας Ποινικής Δικονομίας.
11. Γαλλικός Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, ανεπίσημη μετάφραση στην Αγγλική γλώσσα, με την επιμέλεια του John Rason, Καθηγητού του Πανεπιστημίου του Cambridge
https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/fra/2006/code_of_criminal_procedure_en_html/France_Code_of_criminal_procedure_EN.pdf
12. Ισπανικός Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, επίσημη μετάφραση στην Αγγλική γλώσσα
<https://www.mjusticia.gob.es/es/AreaTematica/DocumentacionPublicaciones/Documents/Criminal%20Procedure%20Act%202016.pdf>